

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

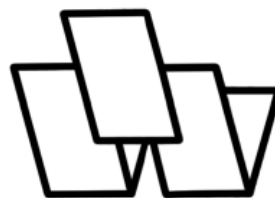
INHOUD

EDITORIAAL - Stuifmeel	1
FLANDRIENS	
Een gesprek met Pa Dree (Pauwels) en Ma Luce	5
AANKONDIGING	
470 JAAR Sint-Sebastiaansgilde Kampenhout	10
Cursussen Vendelzwaaien	10
VOLKSKUNST - VIVO	11
SPROKKELINGEN	16
PUBLICATIES	
Nieuwe dansbundel - Danscahier Reuzegom	17
VERSLAG	
Reuzegom tijdens 18ème Fête du "Hareng Roi"	19
Keur- en studiedag bij de Hoge Gilderaad der Kempen	21
VOLKSVERHALEN - Het einde van de winter	23
REDACTIONEEL - Hernieuwing abonnement	25
ADVERTENTIE	26
STREEKDRACHTEN	
'Armoe troef', streekdrachten en mode in de Belle Epoque	27
COLOFON	32

v.u. G. Laekeman,
Dorpsstraat 83, 9190 Stekene

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

VOLKSKUNST

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 36
NUMMER 1
MAART 2011

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN
DE VLAAMSE VOLKSCULTUUR

UNESCO

**Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
Expertisecentrum voor Cultureel Erfgoed**

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 36 - nummer 1 - maart 2011

Aan dit nummer werkten mee:

Paul De Belder, Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Marcel Oelbrandt, An Steppe, Henri Vannoppen en Jos Van Eyken.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn/haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het abonnementsgeld voor 2011 bedraagt 10 euro, over te schrijven op bankrekening 416-3079451-83 van IVV, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Volkskunst' en het adres van de abonnee.

Buitenlandse abonnees betalen 15 euro, over te schrijven naar IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB.

Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 12,5 euro en ontvangen elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en *Volkskunst* in digitaal formaat.

Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, Markt 40 bus 4, 9160 Lokeren, tel. 0476 35 59 76,

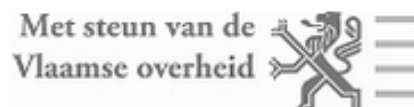
e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen ook besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven (Viersel),

Tel. & Fax 03 475 12 05, e-post bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be

EDITORIAAL

STUIFMEEL

Wanneer we dit editoriaal onder ogen krijgen, zullen de katjes van de hazelaar en de zwarte els al uitgebloeid zijn. Deze eerste eenvoudige bloesems kondigen het begin van de lente aan. Het stuifmeel verspreidt zich bij deze windbloeiers gemakkelijk want de struik heeft nog geen bladeren. De hazelaar en de els zijn éénhuizig en dragen éénslachtige bloemen. Gevolg: de mannelijke katjes moeten sterven om de vrouwelijke bloemen op dezelfde struik vrucht te laten dragen dragen. Tijd voor beschouwingen over cultureel stuifmeel.

Hoeveel stuifmeelkorrels zijn er nodig om een bloem vrucht te laten dragen? Wanneer we naar de natuur kijken lijkt de verhouding oneerlijk. De mannelijke katjes van de voorjaarsbloeiers moeten zich uitputten in productie van stuifmeel om toch één vrouwelijk bloempje te bereiken. Bij de wilg staan mannelijke en vrouwelijke katjes op verschillende bomen. Dat maakt de klus nog een stuk moeilijker. Hooikoortslijders zullen het geweten hebben. Bij droog winderig weer zit heel de atmosfeer vol stuifmeel of pollen. Niezen, tranende ogen, verstopte neus en ontstoken sinussen leiden naar apotheker en dokter. Mannelijke katjes moeten sterven, maar de natuur slaagt er ieder jaar opnieuw in om voldoende zaadjes te vormen en het nageslacht te verzekeren. Opnieuw steekt de wind een handje toe. De berk voorziet zijn zaadjes van kleine vliezige vleugeltjes. Wanneer de mens zich niet te veel moeite, ontstaan berkenbosjes die na enkele jaren het landschap een ander uitzicht geven. De flora brengt dan een hele fauna van leven met zich mee. Binnen de kortste tijd ontstaat er een nieuwe, rijke biotoop.

Binnen de sector van het cultureel erfgoed gonst het van activiteit aan de basis. Enthousiasme van eenvoudige mensen zorgt voor een machtig potentieel. Lokale initiatieven brengen mensen op de been. Als het even lukt, stijgen echo's van genoeg op naar de professionele en politieke wereld. Wanneer beide niveau's mekaar vinden, kunnen we van bevruchting spreken. Net zoals bij het stuifmeel kunnen we ons afvragen welke en hoeveel initiatieven we aan de basis moeten nemen om het beleid te overtuigen. Onvermijdelijk bloeden initiatieven en verenigingen dood, spijs waardevolle inspanningen. Maar soms dringt iets doorheen het netwerk van beoordelingscommissies, evaluaties, subsidieaanvragen,

beleidsplannen en hoorzittingen. Deze penetratie staat hopelijk garant voor het overleven of verder bestaan. We vertrouwen hierbij op wijze beslissingen van beleidsmensen.

Een niet limitatieve greep uit wat we de jongste twee maanden mochten zien en meemaken, kan elkeen inspireren.

Volkskunstgroep Reintje Vos bracht tussen kerstdag en nieuwjaar een bewerking voor poppenspel van het boek 'de Koning van Katoren' (auteur Jan Terlouw). Onder kundige leiding van regisseur Jos Decock werd het project een ware culturele hoogmis in vele opzichten. Jos gaf de poppen letterlijk en figuurlijk een gezicht. Decors werden geconstrueerd. Stemmen en bedienaars van poppen oefenden hun rollen in. Complexe technische omkadering kreeg gestalte op een indrukwekkende manier. Meer dan 40 leden van de groep werkten mee. Vier keer op een rij zat het Vossenhol (lokaal van Reintje Vos) stampvol met volwassenen en kinderen. Jan Terlouw kwam de première bijwonen in hoogsteigen persoon. Hij verklaarde na de voorstelling: *'Ik heb genoten van deze eerste bewerking voor poppenspel van de Koning van Katoren. Vlamingen mogen fier zijn op hun taal. Ik heb op geen enkel ogenblik problemen gehad om te volgen. Jullie hebben de cruciale zinnen en passages uit mijn boek geselecteerd en prachtig vertolkt'*. IVV participeerde en volgde het project met veel belangstelling. Het Firmament kon bij gebrek aan

Een cruciaal moment uit het voor poppenspel bewerkte boek de 'Koning van Katoren', omgedoopt tot de 'Koning van Folklore'. Rein beklimt de stoel van Stekeninge en wordt koning van Folklore.

Winne. Zijn boek 'A travers les Flandres' (8), dat in 1902 verscheen, geeft ons een helder beeld van de armoede, die toen in heel wat gebieden in Vlaanderen nog heerste. Iets dat het welvarend Vlaanderen van 2011 vergeten is, alhoewel het maar een eeuw geleden is.

Noten

- (1) A.VAN ACKER. Herinneringen. Kinderjaren. Opgroeien in het volkse Vlaanderen van 1900'. 2010 (3de uitgave), p. 39.
- (2) Idem, p. 39.
- (3) Idem, p. 177.
- (4) Idem, p. 220.
- (5) Idem, p. 220.
- (6) Idem, p. 220.
- (7) Idem, p. 221.
- (8) A.DE WINNE. Door arm Vlaanderen. Kritak Leuven, 1982 (heruitgave).

Illustraties

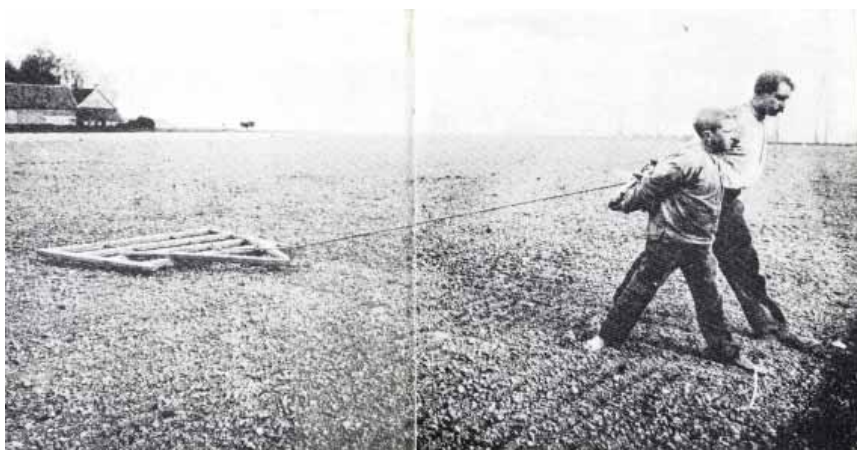
1. De mandenmaker te Temse met zijn helpsters
2. De oude spinster te Zele met haar 'kappetje'
3. Vader en zoon trokken de eg in de Belle Epoque
4. De werkplaats van een thuiswever in de omgeving van Tielt

9. Men keek uit naar een naaimachine en naar een wasmachine

Achiel Van Acker had ook oog voor de statussymbolen in het Klaverstraatje. "Voor heel de straat waren er drie naaimachines, waarvan één bij ons thuis, en één wasmachine, dat was bij tante, waar de kinderen op de wasdag beurtelings moesten gaan draaien" (7). Singer maakte grote publiciteit voor zijn naaimachines. In de jaren '20 van vorige eeuw werden er in de dorpen nog lessen georganiseerd om met een Singer te leren naaien.

10. De 'Belle Epoque' was niet alleen luxe

Mijn grootmoeder 'Nie van Paikke', officieel Leonie Vannoppen-Vanhoegaerden (Erps-Kwerps 1883-1972), had jaren lang de kruidenierswinkel bij het spoorwegstation van Erps-Kwerps op het gehucht Schoonaarde. Zij vertelde mij dikwijls dat ze met haar moeder 'Marianneke van Pieke Verkelder' (Maria-Anna Van Audenhoven) als jong meisje nog de eg getrokken had. Haar vader 'Paikke Clavet', officieel Petrus Johannes Vanhoegaerden, werkte bij de spoorwegen als 'clavetslager'. Hij controleerde de stevigheid van de rails over een aantal km. De familie had geen paard. Een koegespan durfden ze niet inzetten, want de koeien moesten melk geven. Dus maar zelf de eg trekken zoals zoveel armere mensen in Vlaanderen.

Het was nog in heel wat dorpen armoe troef zowel bij de oude spinster te Zele, bij de mandenmaker in Temse, bij de thuiswever in Tielt, bij de velbewerker in Lokeren, die werkte in de hoedenindustrie. Het was de tijd van Priester Daens in Aalst, van Priester Fonteyne in Brugge, van de progressisten zoals P.E. Janson en van de socialisten zoals August De

personeel niet actief meewerken, maar sympathiseerde met het initiatief. Een week later deden de driekoningen van Reintje Vos hun traditionele rondgang in bejaardenhuizen: ... *'t is met dees koude winterse dagen dat wij weer zijn al op onzen toer ...*

Enkele weken later vierde VVKB zijn 60ste verjaardag in de feestzalen Mantovani in Oudenaarde. Er heerste de ongedwongen sfeer van een grote Vlaamse familie. Voorzitter Theo Smet brak een lans voor het actief beoefenen van volkskunst. Dans, muziek, vendelspel en zang mogen niet verdrinken in een administratieve mallemolen. VVKB staat open voor samenwerking, maar houdt aan zijn identiteit. Theo loofde de inzet van verdienstelijke groepsleden: zij werden met een huldiging bedacht. De voorzitter vermeldde ook IVV als een belangrijke partner voor het verankeren van immaterieel cultureel erfgoed. Het feestmaal smaakte heerlijk. Als digestivum kregen de danslustigen ruimschoots gelegenheid om hun dansrepertoire in de praktijk om te zetten, onder vlotte begeleiding van 'Broers en Zussen'. Een avond om 'U' tegen te zeggen, met lang nagenieten en verlangen naar de volgende.

Via een intens en transparant overleg kwam ondertussen in Danspunt het traject 'Vlaamse Folkloredans' tot stand. Niet minder dan 7 cursusdagen worden hierbij gewijd aan traditionele, zowel als nieuw gecreëerde Vlaamse dansen. Ook gemeenschapsdans komt aan bod. Het initiatief blijkt een schot in de roos. Voor de eerste cursusdag in Ekeren kwamen 62 deelnemers opdagen. Ze bleven de gehele dag in de ban van Harry Reyntjens' kundige instructies. Het repertoire was zeker niet dat van een zondagse pick-nick: Kadril van Schoten, Polka van Hofstade, Krebbel, Holleblokkendans, Onder de Linde en Dronken Vaandrig stonden geprogrammeerd. Paul Van Duren speelde het geheel zoals naar gewoonte vlot aan elkaar. De tweede dansdag in deze reeks staat geprogrammeerd op zondag 26 maart e.k. in 't Werkhuys' in Borgerhout, onder leiding van Katrien Van Craenenbroeck en Harry Reyntjens. IVV werkt mee aan het traject o.a. door zijn uitgaven en dansbeschrijvingen aan bijzonder gunstige voorwaarden beschikbaar te stellen. Danspunt geeft hiermee gestalte aan de samenwerking met IVV en onderschrijft het belang van gestructureerde beschrijvingen in de overdracht van kennis en vaardigheden. Voor een overzicht van het traject verwijzen we naar de webstek van Danspunt: www.danspunt.be.

De voorbije maand was IVV ook aanwezig in Lichtaart, voor de jaarlijkse keur- en studiedag van de Hoge Gilderaad der Kempen. Dr. Henri Vanoppen belichtte tijdens zijn lezing authentieke elementen van

verantwoorde traditionele kledij. Een specifieke bijdrage in dit nummer geeft ons een inhoudelijk beeld.

Wanneer we alle mensen betrokken bij bovenstaande initiatieven verzamelen komen we bij het beeld van de stuifmeelkorrels die elk op hun beurt in hun eigen omgeving voor bevruchting kunnen zorgen. De enkele voorbeelden in dit editoriaal wijzen op gelijkenis en toch ook op verscheidenheid van culturele activiteiten binnen de sector. Om te weten wat er leeft moeten we op de werkvloer neerstrijken, luisteren, kijken, proeven, participeren en meedoen. De goede wind laat ons daarna in allerlei richtingen uitwaaien.

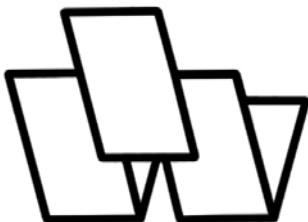
Stuifmeel, sterven, bevruchting, leven: onze mijmering brengt ons bij de eenvoudige tekst van Walter De Buck:

*'k Zou zo gere willen leven
In ne wereld zonder haat
Zonder macht en zonder streven
Waar dat 't al vanzelf gaat
'k Zou zo gere willen leven
In ne wereld zonder pijn
Waar iedereen het al kan geven
En het geestig is te zijn*

Ondertussen circuleren de beleidsplannen. Mocht het stuifmeel tot in de hoogste kringen doordringen.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

infanterie of het voetvolk moest men 28 maanden dienen, dus meer dan 2 jaar, bij de cavalerie of het paardenvolk 3 jaar en bij de artillerie 4 jaar. Voor arme gezinnen was deze dienstdtijd het verlies van een kostwinner voor enkele jaren.

6. De kloefen en de capuchon, symbolen van armoede

Achiel Van Acker had ook oog voor de kledij in het Brugge van 1900. De mensen waren slecht gekleed. Algemeen werden kloefen (klompen) gedragen. De arbeiders kenden geen overjas. 's Winters en 's zomers liepen ze in jasjes, dus vesten. Kleine patroons droegen een lang jasje of een halve overjas. De jonge mensen droegen een capuchon, een soort mantel zonder mouwen, waar men helemaal in gehuld was en die van een regenkap voorzien was. De capuchon was meestal van donkerblauwe stof en verving de latere regenjas (4). De capuchon was eigenlijk een cape. In Brabant sprak men van de 'kabaa', die de schoolkinderen droegen, afgeleid van het Franse 'caban'.

7. De kapelien, het zwarte mutsje en de kapmantel voor de vrouwen

Achiel Van Acker gaf ook een beeld van de kledij van de vrouwen in zijn Klaverstraatje te Brugge. De jonge meisjes droegen een kapelien. Dat was een hoofddekse in breiwerk. De andere vrouwen droegen zwarte

mutsjes. Oudere dames droegen een kapmantel met brede kap. Deze was doorgaans uit goede stof vervaardigd en moest een gans leven meegaan (5). De kapmantel kenden we in Brabant als de 'cloche'.

8. Een zwart kostuum, een opperhemd en een 'droogvisje' voor huwelijk en begrafenis

Wanneer men gekleed moest zijn bij een huwelijk of een begrafenis in de familie, dan droeg de man een zwart kostuum. Hij had zich dat aangeschaft bij zijn huwelijk. Het moest een leven lang meegaan. Daarbij paste een opperhemd met een gesteven borstlap. Maar de armen konden zich dat niet permitteren. Zij droegen een droogvisje' (6). Dat was een gesteven borstlap, die men boven een gewoon hemd droeg.

3. Kapokken matrassen, strozakken en kledingsstukken als dekens

Achiel Van Acker gaf het volgende beeld van het leven in het Klaverstraatje: "In de meeste huizen stond het bed van de ouders in de keuken en de kinderen sliepen op de zolder. Wollen matrassen waren zo goed als onbestaande. Wol was door kapok vervangen. De kinderen sliepen meestal op zakken met kort gehakt stro. Waar kleine kinderen waren, bracht de bepissing van de strozak een onaangename geur mee. Kinderdekens werden in sommige gezinnen ook vervangen door kledingsstukken en baalgoed." (1)

4. De mosselboer met de haren muts en de blauwe kiel

In de wijk woonde een mosselboer. Hij was één van de laatste stedelingen in Brugge, die nog een haren muts en een blauwe kiel droegen. Het was een 'baggeman' of een 'baggevent' of een persoon, die met een tenen mand op de rug ging leuren. Hij trok naar het platteland om daar huiden van kleine dieren te kopen; dikwijls koopjes waar iets op aan te merken was. Mosselen waren de oesters van de werkman. Het gebruik bestond dat men in één van de cafétjes in de buurt op maandag- avond gratis mosselen kon eten. Het waren rauwe mosselen, in een saus van mosterd en azijn gedoopt. De gebruiker mocht die mosselen eten zolang hij niet hoestte. Dan zat zijn tijd erop (2).

5. De bloedwet of de jaarlijkse loting met de 'zielhonden'

Tot 1909 was het Belgisch leger samengesteld op basis van loting. De rijken, die ingeloot waren kochten zich vrij. Het leger werd gevormd door arbeiders, bedienden en boerenjongens. Sommige arme jongens, die uitgeloot waren, verkochten zich voor 1600 fr. De 'zielhonden' regelden de plaatsvervangende en zo werden de rijken die tegenslag hadden met geld vrijgekocht. Sommigen staken een mollenpootje in de linkerbroekzak om geluk te hebben bij het loten, maar het hielp niet altijd (3). Men zong

*'De loting is een peste
Voor ons en alleman
De rijken zijn de besten
Voor wat centen zijn zij vrij
Terwijl wij zitten in de slavernij
Zijn de rijken voor wat centen vrij'.*

Er was in dit volkslied duidelijk sociaal protest voelbaar. Een goed nummer werd in een lijstje gestoken dat pronkte in de keuken. Bij de

FLANDRIENS

Een gesprek met Pa Dree (Pauwels) en Ma Luce

Drie mensen hebben mij in mijn jonge jaren enorm beïnvloed in mijn liefde voor de volkskunst: Remy Vandecauter, Bertha Longin en Dree Pauwels. Remy was bij Zilverberk-Jong Davidsfonds mijn eerste dansleider. Hij leerde mij de eerste volksdanspassen, maar beklemtoonde vooral de fiere, mooie houding en de hoffelijkheid die de mannelijke volksdanser moest uitstralen tegenover zijn partner.

Bertha vertelde me over wereldmuziek, reeds lang voor die term ingang vond. Ze leerde me dat volksmuziek en volksdans zelden eigen zijn aan een bepaalde streek. Muziek en figuren worden "vrolijk genaast" en dan als "eigen" gereserveerd. Een voorbeeld: het mooie "Ik zag Cecilia komen" en "De Moldau" van Smetana. Wie pikte van wie? En het Russische "Stenka Razin"? Bij ons is dat de kikker aan de oever van de Demer, of de Dijle, of de Schelde, maar in Urk in Nederland is dat lied gepromoveerd tot het "Urkerse Volkslied". Op eenzelfde festival zie je ook dikwijls een voor ons "Vlaamse" dans die door een buitenlandse groep gebracht wordt. Voorbeelden kennen we hier allemaal wel.

Maar Bertha deed nog meer. Zij nodigde mij elke woensdagavond om 7 uur uit voor een "crèmeke" in de "Pinguin" in de Diestsestraat. Ik zat toen als jonge student op kot in Leuven en kon elk getrakteerd of gesponsord frankske gebruiken om de week door te komen. Om acht uur nam ze me dan mee naar Reuzegom. Zoals het toen overal de gewoonte was zaten de meisjes aan één kant van de zaal, en de jongens aan de andere. Daar tussenin stonden het orkest, en de dansleider - een oudere man, steeds met de blokfluit bij de hand - Dree Pauwels.

En toen, nu 50 jaar geleden, dank zij Bertha, leerde ik Dree Pauwels kennen en kreeg de Vlaamse volksdans een belangrijke plaats in mijn leven.

Groefstraat 21

Dree woonde in de Groefstraat, nummer 21. En hij woont daar nog steeds, samen met Ma Luce. 50 jaar lang was de Groefstraat een kleine landweg, aarde en wat kasseien, met slechts één huis: nummer 21. Nu is

het een drukke sluike weg van “de vest” naar “het stad” en “de kliniek”. Het eens zo grote huis zie je haast niet meer staan tussen de flatgebouwen. De auto voor de deur (al dan niet in de modder) zetten kan je niet meer. Het is zoeken naar een parkeerplaats.

Hoe het begon

Dree begon in 1937 - slechts 15 jaar oud - te dansen bij de scouts. Zijn toekomstige vrouw Luce danste toen bij de meisjesscouts. Maurits Van Haegendoren en Filip Tossijn moedigden hen aan bij VIVO een danscursus te volgen. Zijn eerste echte succes oogstte hij op de wereldjamboree van 1937 in Bloemendaal-Vogelenzang, Nederland. Met plezier en fierheid denkt hij nog altijd terug aan zijn interpretatie van de “kwajongensdans”. Zelfs wijlen mijn schoonvader vertelde soms van dat mooie dansspel van Dree Pauwels en Roger Robert. Zij brachten toen reeds “choreografie”, lang voordat dit ingang vond bij de Vlaamse volksdansgroepen.

En dan kwam de oorlog, en de bevrijding. Er heerste in Vlaanderen en dus ook in Leuven een speciale sfeer. Engelse en Amerikaanse soldaten patrouilleerden door de straten. Zij deelden eetwaren en sigaretten uit, legden vriendschapsbanden met de bevolking. Ondanks de honger was er een uitgelaten atmosfeer. Er weerklonk opjagende muziek. Door de vele amoureuze taferelen in de straten vonden velen dat de moraal zeer laag stond.

De Vlaamse Toeristenbond (V.T.B.) reageerde tegen die toestand door cultuuravonden en wandelingen in te richten. Op een van die lentewandelingen in het Zoniënwoud kwamen enkele Leuvense jongeren op het idee een wandelclub op te richten, die ook volksdansen zou inoefenen. Als naam werd “Tijl Uilenspiegel” gekozen.

Maar Dree was hiermee niet helemaal tevreden. De interesse voor de dans slabakte wat, en hij besloot samen met enkele anderen een specifieke volksdansgroep op te richten. Deze jongeren zochten ook een naam die de verbondenheid met Leuven meer benadrukte. Het werd “Reuzegom”. De melodie van het Reuzenlied weerklinkt immers – ook nu nog - elk kwartier op de beiaard van de universiteitsbibliotheek.

STREEKDRACHTEN

‘Armoe troef’, streekdrachten en mode in de Belle Epoque’ in Brugge en in de rest van Vlaanderen

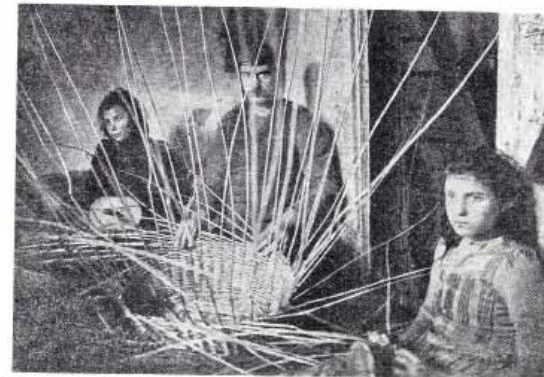
Dr. Henri Vannoppen

1. Het welvarende Vlaanderen, ooit één van de armste regio's van Europa

Erfgoeddag op 1 mei 2011 heeft als thema ‘Armoe troef’. Het welvarende Vlaanderen van 2011 was in 1848, na Ierland, het armste land van Europa. De cholera, de mislukte graan- en aardappeloogsten van die periode en de uitwijking naar Amerika waren er de symbolen van. Het dorp Wakken in West-Vlaanderen vroeg aan koning Leopold I om met kerk en al overgeplaatst te worden naar Amerika. Zo arm was men daar.

2. De Brugse jeugd van Achiël Van Acker

Achiël Van Acker, socialistisch eerste-minister van België ook gekend als ‘Achiël Charbon’ schreef in 1964 ‘Herinneringen. Kinderjaren. Opgroeien in het volkse Vlaanderen van 1900’. In 2010 verscheen een 3de herwerkte uitgave bij The History Press. Achiël Van Acker was uit Brugge afkomstig. Hij schreef: “Ik werd geboren in 1898. In het Klaverstraatje. Gelegen in een arme buurt. Mijn vader was mandenvlechter, en mijn moeder zorgde voor haar twaalf kinderen. Ik hielp op mijn zesde al mee met vader, en mocht tot mijn elfde naar school gaan. We kenden honger. We kenden misère. En toch waren we gelukkig. Een kindertijd om nooit te vergeten. Een vat vol mooie herinneringen. Die ik graag met u wil delen”.

ADVERTENTIE

Kantklosjes - Houtdraaiwerk - Deurknopjes

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18 - Fax : 0032 9 232 11 75
www.bobbins.be jan@bobbins.be

Een Vlaams programma op de “Expo”

“Na de Tweede Wereldoorlog waren maar weinig Vlaamse dansen overgeleverd” gaat Dree verder. “In het begin dansten we vooral Duitse, Engelse en Nederlandse volksdansen.

Op de “walsavonden” jaarlijks ingericht door Reuzegom dansten we naast wals, polka, mazurka en scottish, de lancierskadril, de polonaise en kleine danses zoals Jan Smet, Jan Pirrewit en de Streep. Deze walsavonden, met balboekje, waren weer op hun tijd vooruit. Nu worden ze hernomen onder de naam van “boombals”.

Naast volksdansen werd gezongen en gemusiceerd. Vendeliers brachten kleurrijke vlaggespelen. Heemkundige wandelingen en traditionele volksfeesten zorgden voor een band met het verleden. Zo herinnert Dree zich nog zeer goed het Oogstfeest in Attenhoven met het inhalen van het laatste voer, het verorberen van de oogstpap, het houden van een volksbal en de verkoop van het eerste brood van de oogst... waarvoor met Amerikaans opbod een zeer hoge prijs werd betaald. (256 fr.)

En dan kwam het jaar 1958... Reuzegom trad voor de eerste keer in het openbaar op, en wel op de Expo. Dree koos toen voor een volledig Vlaams programma, nog nooit gezien.

Wie er toen bij was, kent het nog altijd, sommigen zelfs met de aankondigingen erbij.

- **Reuzendans.** Rondedans op de middeleeuwse muziek van het Reuzenlied, ontleend aan de kerkgang “Conditor”. Eigen dansje van Reuzegom, samengesteld met figuren ontleend aan de oude contradansen.
- **Draaiende winden.** Een meisjesdans uit Merksplas, opgetekend door Jefke Adriaenssens
- **Zeg, kwezelke wilde gij dansen?** Meerstemmige zang volgens Fl. Van Duyse in “het oude Neerlandsche lied”, op tekst en wijze van Willems en meerstemmige bewerking door Arthur Meulemans.
- **Bezemdans.** Mannendans afkomstig als Heiluizersdans uit Achtel.
- **Vlaggespel.** Met genuanceerd roffelen op trommen worden in grote lijnen de figuren uit het vendelzwaaien van de Brechtse reeks weergegeven. Het vlaggespel was reeds in de 17de eeuw een der hoofdmomenten in de rederijkerswedstrijden.

- **Kegelaar.** Dans opgetekend te Diest, waar deze nog regelmatig uitgevoerd wordt door de Leliekamer.
- **Molenmazurka.** Kempische dans, vroeger uitgevoerd ter gelegenheid van het oogstfeest, waarbij er vreugde heerst omdat na de oogst de molen het voedsel klaar maakt voor het volgende jaar.

Dit was een drukke periode voor de groep: gedurende weken werd er driemaal in de week gerepeteerd. Luce ontpopte zich toen als het “streng oog”. Geen enkele foute pas, slechte houding, ellipsvormige cirkel ... ontsnapte aan haar oog. (Johan! Buik intrekken! Ja Luce, ik probeer, maar dan steekt mijn poep naar achter! - Het is precies van gisteren geleden) Dat loonde, want enkele weken later werd de groep uitgenodigd voor een eerste reis naar het buitenland. Het werd Beverwijk in Nederland. Zoals “het hoorde” werd de groep voorgesteld in het Frans. In zijn dankwoord antwoordde Dree dat Vlamingen Nederlands spreken, maar vele vreemde talen verstaan. Rode kaken en verontschuldiging volgden. De “door Nederlanders getrakteerde” jeneverpjes maakten veel goed. Is het misschien vanaf toen dat ten huize Pauwels de Bokma steeds koud staat?

Opzoekingen

In de jaren zestig, zeventig en tachtig zette Dree zich in om de traditionele Vlaamse dansen op te zoeken en te noteren. Zijn werk – hij was veel op de baan - gaf hem de gelegenheid de Kempen te doorkruisen. Hij leerde in Hoogstraten Louis Doms kennen en bracht hem in contact met de leden van het Vlaams Dansarchief. Niet lang nadien ontstond de bundel “Dansen uit de Noorderkempen”.

Het Dansarchief heeft toen baanbrekend werk verricht. De gilden die wel over dansbeschrijvingen beschikten waakten jaloers over hun bezit. Zo hoorde ik ooit van Bertha Longin dat iemand die poogde “De Trawantel” van Westerlo te noteren door een alerte inwoner het papiertje uit zijn handen werd gegrist.

Gelukkig veranderden de tijden en via Dree's vriend Suske Schellens van de Sint-Se-bastiaansgilde van Westerlo konden de “Dansen van Westerlo” genoteerd worden.

Begin jaren zeventig noteerde Dree bij de gilden van Diest de “Dansen van Diest”.

stukjes van de paaskaars trachten te krijgen.’ Toen overal gevraagd en gedaan..., maar dat kan je nergens meer krijgen. Op het einde hebben we het dan toch gekregen van de koster van de basiliek van Tongeren, die we goed kenden. Die heeft ons een stukje bezorgd. Dat heeft moeder dan in de room gedaan of de uier van de koeien ermee ingestreken - dat weet ik nu niet meer - maar de boter kwam. Curieus hé, dat moest een stukje van de paaskaars zijn! We waren al naar de paters geweest en die hadden het overlezen, maar dat had niet geholpen.

Bron: 9: 293-294 = WB 2554; Harry S., ?, 78 jaar, Tongeren

Op verhaal komen, Limburgs Sagenboek

Stefaan Top

Davidsfonds/Literair

Uitgeverij Davidsfonds NV, Blijde Inkomststraat 79-81, 3000 Leuven
2004

REDACTIONEEL

Hernieuwing abonnement

Beste *Volkskunst-lezer*,

Bij het verschijnen van dit eerste nummer van 2011 willen we je vragen - als het nog niet gebeurd zou zijn - om je abonnement te vernieuwen.

Het abonnementsgeld voor 2011 bedraagt 10 euro, over te schrijven op bankrekening 416-3079451-83 van IVV, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van ‘Volkskunst’ en het adres van de abonnee.

Buitenlandse abonnees betalen 15 euro, over te schrijven naar IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB.

Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 12,5 euro en ontvangen dan elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en *Volkskunst* in digitaal formaat.

Stefaan Haesen

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

goede week en je moet geen kerkboek meepakken. Je moet lezen voor Onze-Lieve-Vrouw en heel de tijd zeggen: 'Onze-Lieve-Vrouw, als 't u belieft, maak dat nonkel met een schuit vis naar huis komt en niet met doodskoppen'. Jij bent het die moet lezen, want Onze-Lieve-Vrouw luistert meer naar kinderen dan naar grote mensen".

Op Witte Donderdag moest ik eerst naar de dienst en dan van de ene kerk naar de andere. Op Goede Vrijdag naar de dienst en naar de kruisweg. De zaterdag stond heel de visserij aan de haven. Tantes broer was gaan zien, zijzelf durfde niet. Het was niet te geloven: een boot vol vis. Nonkel was alleen uitgevaren en heel de equipage kreeg een schone paeye [loon]. En ik kreeg een ei voor al die vis, omdat ik zo schoon gelezen had zonder kerkboek, wel duizend keer hetzelfde, en al maar van de ene kerk naar de andere, en dan naar het kapelletje van Onze-Lieve-Vrouw. Ik zat daar op een houten bankje. En dan naar het kapelletje van boer Lievens in de Kerkstraat.

Tantes broer kwam het zeggen van die grote vangst, en de vis werd uitgegoten op straat voor de deur. Ik sprong rond tussen de vis van contentement. Tante zei dat ze spaarde om haar huis af te breken en een nieuw te zetten. Ik moest van tante naar het kapelletje van Onze-Lieve-Vrouw gaan en daar vijf kruisgebeden lezen op dat houten bankje. Het jaar nadien is geheel de visserij uitgevaren.

Bron: 8: 225-226 = WB 16115; onbekende vrouwelijke informant; Achiel V, visser, 76 jaar, Heist; Olga B., eigen huishoudster, 76 jaar, Heist

Op verhaal komen, West-Vlaams Sagenboek

Stefaan Top

Davidsfonds/Literair

Uitgeverij Davidsfonds NV, Blijde Inkomststraat 79-81, 3000 Leuven

2005

Stukje van de paaskaars helpt tegen hekserij

In Bloir hadden we een 'winning' en we hadden dan ook koeien. Moeder zaliger ging melken. Een oud vrouwtje van Mal - Julienne was haar naam - kwam op bezoek en vraagt: 'Geven die koeien nogal veel melk?' 'Dat gaat nogal,' zegde moeder, 'ik heb iedere dag meer dan drie pond boter en op twee dagen zo'n zeven pond.' Het vrouwtje bleef wat 'kallen' en ze vertrekt. Moeder komt thuis en draait de melk door de melkontromer, zoals altijd, 's Anderendaags wilde ze boter maken, maar het ging niet, het waren allemaal klontertjes. Een oude man van Berg - ik geloof een zekere Nicolaers - zegt tegen moeder: 'Trees, je bent behekt, je moet

Op het ogenblik dat de nieuwe creaties aan bod kwamen, trok Dree zich terug want hij zag zijn taak eerder in het archiefwerk.

"Waarschijnlijk zijn veel volksdansen verloren gegaan, maar ik ben blij dat we er nog zoveel konden beschrijven en zo hebben bijgedragen aan het behoud van onze Vlaamse danscultuur," besluit een fiere Dree.

Wat er ook van zij aan het optekenen, verspreiden en aanleren van dat deel van onze culturele erfenis werd keihard gewerkt en het resultaat is heel bijzonder.

Na bijna 70 jaar zet de derde generatie Pauwels jullie werk verder.

"Ja, daar zijn we zeer blij om en we dachten er toen helemaal niet aan dat na mijn dochter, nu ook mijn kleinzoon de groep doorheen de 21ste eeuw loodst."

Dree en Luce vertellen fier over de evolutie in die lange periode. Zij wilden oorspronkelijk een vriendenkring die graag samen danste. Er werd wekelijks in de een of andere Leuvense zaal gerepeteerd en men gaf dansinitiaties bij jeugdverenigingen. "We organiseerden elk jaar met halfvasten een walsavond waar veel Leuvenaars naartoe kwamen en verder een weekend, een kerstfeestje, vrouwkesdag (Lichtmis), de meibloemekes (30 april), een meiboomplanting, familiedag, ... Elk huwelijk vierden we uitgebreid. Het duurde ook 13 jaar eer de groep de "grote stap naar het podium" waagde.

Vanaf dan ging Reuzegom meer optreden, en vanaf de jaren zeventig vond ze jaarlijks de weg naar buitenlandse festivals. We organiseerden met Reuzegom zelfs ons eigen internationaal folklorefestival. Dit werd na enkele jaren "de Paasfeesten", het huidige "Internationale Festival voor Volksdans en Volksmuziek".

Dochter Hilde ging op deze weg verder. Ze gaf daarenboven de groep een stevige structuur (vzw). Deze structuur was nodig vertelt Luce om de leden te vrijwaren voor onnodige financiële risico's. Hilde zag verder dan het organisatorische alleen. Ze wilde kwaliteitsverbetering en leden die "begrepen wat ze deden". Ze stuurde ze naar vervolmatingcursussen van dans, muziek, vendelen en dansleiding.

Kleinzoon Geert volgde de dansleiderscursus van VVG en werd zo klaargestoomd om haar “op te volgen”. Hij maakte werk van een historisch verantwoorde kledij en werkt hard aan choreografie.

Zowel Dree als Luce besluiten met: Wij hopen echter dat hij niet vergeet hoe we gestart zijn: een vriendenkring die graag samen danste. Maar 't is ne Pauwels: daar zijn we gerust in!

Johan

AANKONDIGING

470 jaar Sint-Sebastiaansgilde Kampenhout

De Sint-Sebastiaansgilde uit Kampenhout viert op 4 juni zijn 470-jarig bestaan. Er is een feestavond (gratis toegang) in Cultuur- en Sportcentrum Berg (Gemeenteweg 2 te 1910 Kampenhout) om 20 uur met Trnki en Ceremka uit Slowakije, Limbrant, A rase dè Têre en Sint-Sebastiaansgilde Kampenhout. Meer info i.v.m. de groepen bij Hubert Boone, tel. 016/65.65.85.

Voorafgaand is er een breugheliaanse feestmaaltijd aan 15 euro (inschrijven bij de gilde of via storting op 734-1362242-80 met vermelding van naam en aantal personen).

Cursussen Vendelzwaaien

De werkgroep Vlaams Vendelarchief nodigt je graag uit:

Open Cursusdag Vendelen

Zondag 3 april 2011 te Hoogstraten (Veiling)

Cursus vendelen voor beginners

Zondag 17 oktober 2011 te Leuven

Cursus VendelMonitor

In het najaar 2011 richt het IVV een driedaagse cursus voor vendelmonitoren in.

Meer info op <http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

VOLKSVERHALEN

Het einde van de winter

Het einde van de winter, Het begin van de lente, het ontluiken van nieuw leven in de natuur wordt al lang gevierd, zeker bij de oude natuurliefhebbers.

De christenen hebben de verrijzenis van Jezus mooi ingepast in de oude 'heidense' gebruiken, want de viering van de opstanding van Jezus uit de doden als 'nieuw leven' paste hier wonderwel bij. Pasen werd een christelijk feest.

Nog steeds worden eieren gegeten, geveerd, versierd en voor kinderen verstoppt. Zogenaamd door de klokken van Rome of door de paashaas.

Het kan dan ook niet anders dat de gebeurtenissen van de goede week de fantasie en de creativiteit van de gewone man aanspraken, met verhalen tot gevolg: en, allemaal echt gebeurd natuurlijk.

Uit de reeks 'Op verhaal komen' pikken we er twee uit, een uit West-Vlaanderen, en een uit Limburg.

Op Goede Vrijdag vangen vissers doodskoppen

Voor de Blankenbergse vissers was het verboden in zee te gaan van Witte Donderdag tot Pasen. Als ze dat toch durfden doen, waren ze zeker van doodskoppen in hun netten te hebben in plaats van vis.

't Was in het jaar 1891-1892, voor dat ik mijn plechtige communie deed. Tante was nogal stijf [zeer] gesparig [spaarzaam] en ze probeerde nonkel te overhalen om toch in zee te gaan. "Bah," zei ze, "dat bestaat niet, de Oostendse vissers doen het wel en zij hebben ook geen doodskoppen in hun netten".

"Ja maar ja, maar de equipage gaat niet mee willen". Dat was al een maand of twee, drie op voorhand dat tante probeerde en herbegon en ja, nonkel gaf toe en hij kreeg zijn equipage mee. Dat was natuurlijk gauw geweten in 't stadje. De woensdag voor Pasen was geheel de visserij in de haven om die schuit te zien uitvaren die achter doodskoppen ging. Peins een keer, drie dagen vissen en doodskoppen meebrengen!

Tante zei tegen mij: "Luister een keer meisje, je gaat drie dagen achter reke [na elkaar] gaan lezen [bidden] in de kerk in al de diensten van de

Vannoppen treft in, toen hij tot de gilden zei: “je moet niet veranderen van kledij, maar als je verandert doe het dan op een goede manier. We dragen nu een boerenkledij van 80 jaar geleden”. Daarmee was de toon gezet, en kon Henri Vannoppen tal van voorbeelden geven van andere (en oudere) mogelijkheden voor gildekledij dan de typische blauwe kiel.

Hij gaf een aantal kledij hints mee, die beslist ook voor volksdansgroepen bruikbaar zijn :

- Let erop dat mannen- en vrouwenkledij uit dezelfde periode zijn ;
- Spreek een costumière aan, iemand met bv. toneelervaring zodat de kledij vlot draagbaar is ;
- Zorg dat het geen uniform is ;
- Bekijk schilderijen, oude foto's, verslagen van processen-verbaal van verdwenen personen uit uw streek ;
- Liefst geen zwarte kledij, er zijn zoveel meer mogelijkheden. ‘Van hoed tot ondergoed’ toont tal van voorbeelden en in uw eigen streek zijn er beslist nog veel meer te vinden!

Marcel Oelbrandt

VOLKSKUNST

VIVO

Voorafgaande opmerking : Tijdens onze gesprekken met “de flandriens” werd bijna steeds het “Vlaams Instituut voor Volksdans en Volksmuziek”, kortweg VIVO, vermeld. Het VIVO wordt algemeen beschouwd als de grondlegger voor de volksdansbeweging in Vlaanderen. Het leek ons dan ook opportuun hierover een gesprek te voeren met An Steppe. Zij schreef in 1998 immers “Het Vlaamsch Instituut voor Volksdans en Volksmuziek (1935-1945). Het ontstaan van de volksdansbeweging in Vlaanderen.” Dit was een eindwerk tot het behalen van een licentiaat in Moderne Geschiedenis aan de KUL in Leuven. Promotor was prof. R. De Schrijver.

An heeft dit eindwerk nooit gepubliceerd. Ik herinner me dat ze hieraan werkte omdat we toen samen in Reuzegom waren. “Het onderwerp is zeer delicaat om mee naar buiten te komen”, vindt An. VIVO was immers actief in de moeilijke periode van juist voor- en tijdens de oorlogsjaren. Zelfs nu, bijna 70 jaar later, kunnen de discussies over ‘culturele collaboratie’ nog hoog oplopen. Voor de jongeren van nu is het zeer moeilijk om zich in te leven in de denkwereld van de mensen die actief waren in die periode. Het moet ook zeer moeilijk geweest zijn om de juiste grens te trekken tussen actief beoefenen van cultuur en culturele collaboratie.

Met het verslag over het gesprek met An heb ik niet de bedoeling een uitgebreide chronologische geschiedenis weer te geven. Ik wil ook geen oordeel of veroordeling uitspreken over wat er toen gebeurd is. Daarom zal ik ook zo weinig mogelijk namen vernoemen, uit eerbied voor de nog levende familieleden. Ik kan er echter niet aan voorbijgaan dat sommige Vlaamse volksdansers zichzelf, na mei 1940, aan de bezettende overheid verhuurden voor culturele propaganda activiteiten. Ik laat het aan ieders oordeel over of hij of zij begrip hebben voor deze houding, dan wel of zij ze brandmerken.

Ik dank An voor het aangename gesprek over haar eindwerk. Zelfs tijdens dit gesprek bleek hoe ‘twee generaties’ een verschillende houding

hebben tegenover deze periode. En hoe sommige teksten op een gans andere manier geïnterpreteerd worden. An is nog steeds actief in de volkskunstwereld. Zij heeft haar licentiaat behaald, heeft een job, is gehuwd en heeft twee schatten van kinderen. Wil je meer weten over VIVO kan je terecht bij de bronnen die vermeld worden in dit artikel, of op het IVV-secretariaat.

“Ik heb het onderwerp niet moeten voorstellen aan mijn promotor”, begint An het gesprek. “VIVO was een van de mogelijke licentiaatsopdrachten, en het sprak mij aan omdat ik zo graag volksdanste en muziek speelde. Mijn ouders gaven me deze interesses reeds mee van jongsaf want zij waren actief in de studentengroep de Kegelaar en in het Leuvense Reuzegom.

Mijn eindwerk bestaat uit 3 delen.

- Het ontstaan en geschiedenis van VIVO,
- Tijdens de bezetting – Op zoek naar een evenwicht tussen zelfstandigheid en samenwerking
- Ideologie.

Mijn voornaamste bron was het archief van VIVO, dat via Nest Van Eynde en Boerke Naas, aan het stadsarchief van Sint Niklaas geschonken werd. Ik sprak ook met Dree Pauwels, Nest Van Eynde, Genia Van Dingenen en Jozef Wauters.”

VIVO

Vivo ontstond in 1935. Dit was het logische gevolg van het ‘opkijken’ van een aantal jonge, maar sterke persoonlijkheden naar wat er in het buitenland op volkscultureel vlak gebeurde.

Voor de Duitse ‘Wandervögel’ spraken hen aan. Hier beleefde men het jong zijn in de natuur, in trektochten, in volksliederen en -dansen. Men zette zich af tegen de decadentie van jazz en alcohol. Ook Nederland was een grote inspiratiebron: daar had men immers al een gecentraliseerd instituut nl. Nederlands Instituut voor Volksdans en Volksmuziek. Zij deden ook herhaaldelijk beroep op lesgevers uit Nederland of gingen zelf in Nederland cursus volgen.

Men was voor ‘co-educatie’. Jongens en meisjes moesten samen opgevoed worden, ook in de ontspanning. Toch had ieder geslacht zijn eigen taak. Laat het ons zo zeggen: “De jongens hakten het hout voor het vuur waarop de meisjes dan konden koken”.

Het volk stond vele rijen diep rondom, aandachtig toekijkend en erg gul met applaus. We hebben ginder een goede beurt gemaakt. De mensen van Les Bons Z’Enfants waren enthousiast: “Vous êtes un bon groupe” – we hebben het dikwijls mogen horen. En na het optreden hebben we direct plannen gesmeed voor verdere gezamenlijke activiteiten: deelname in 2012 aan hun heel

jong tweejaarlijks festival, een dansdag (ze hebben een weversdans uit Komen gereconstrueerd, die ze ons willen aanleren), mogelijk zien we hen al terug op de volgende Leuvense Paasfeesten. Zo een ogenblikkelijke en onvoorwaardelijke vriendschapsband die ontstaat tussen twee verenigingen, dat is voor mij één van de sterke punten van de internationale folklorewereld. Taal en huidskleur zijn onbelangrijk – je herkent in elkaar zielsverwanten en die hebben maar een half woord nodig om elkaar te verstaan en warme vriendschapsbanden te smeden.

Paul De Belder

Koninklijke Volkskunstgroep Reuzegom - Leuven

Keur- en studiedag bij de Hoge Gilderaad der Kempen

Op zaterdag 12 februari vond in Lichtaart de jaarlijkse keur- en studiedag plaats van de Hoge Gilderaad der Kempen. Gert Celen, voorzitter van werkgroep gildebezit en hoofdmann van de gilde Sint-Christoffel uit Kapellen, verwelkomde de talrijke afgevaardigden van de Kempische gilden. Voor wie er mocht aan twijfelen: het gildeleven in de Kempen bloeit nog steeds! Wij mochten het mee ervaren.

De keuring betrof dit jaar breuken, gildezilver en koningsstaf, terwijl de studiedag aan gildekledij gewijd was. Henri Vannoppen hield er een toespraak over. Een thema dat uiteraard aansloot bij het boek ‘Van hoed tot ondergoed’ dat IVV vorig jaar uitbracht en waarbij Henri Vannoppen de voornaamste auteur was. Opperhoofdman Theo Aerts leidde Henri

België en Nederland, op een klein podium met een minuscule dansvloer ervoor in één van de tenten. Dat ging voor ons niet lukken. Maar met wat creativiteit van de geluidsploeg kregen we onze muzikanten opgesteld aan de rand van de tent, naast de open ruimte tussen de tenten. Eerst enkele vendelreeksen – altijd wel een uitdaging in de kuststreek, met de soms verraderlijke wind.

Er kwamen zelfs enkele druppeltjes uit de grijze hemel gevallen, maar daar trekt een beetje vendelier zich niks van aan, natuurlijk. Er volgde een voorstelling van onze visserskledij, met opvallende aandacht voor het vrouwenondergoed – sexy lange onderbroeken!

En dan brachten we ons IJsland programma: de vrouwen die de thuiskomst van de vissers afwachten in de Lantaarndans, de vissers die hun materiaal uitladen op de tonen van een haallied en dan elkaar wat de duvel aandoen in de Matrozendans, het emotionele weerzien met overhandiging van de schapulier en de opvang van de nieuwe weduwe, wiens man onderweg verdronken is. Dan komt de vrolijkheid langzaamaan los: een ingetogen Schapulierenwals, gevolgd door een uitbundige Matelotte en een creatieve bewerking van de Horlepiep. Maar er is werk aan de winkel: de matrozen laden hun vuile was van de laatste 5-6 maanden uit, en enkele van hen worden door de vrouwen hardhandig van stukken stinkende kledij ontdaan, tot een broek toe. Dit vormt dan de aanleiding tot de Wasvrouwendans, gevolgd door “de Broekvent”, waarbij op de voorgrond een aantal jonge vrouwen dansend vechten om de broek van een ongetrouwde jonge visser, terwijl op de achtergrond op de maat van de muziek de was wordt gedaan door het meer bezadigde deel van de vrouwen. Uiteindelijk komt de jonge visser zijn broek teruggeisen en het spel tussen hem en zijn meisje evolueert tot een vlotte en afwisselende slotdans met een energiek einde.

In Vlaanderen kwam er dan de eis van het Vlaamsgezind zijn bij.

Het motto van VIVO was: ‘volklid, volksdans, huismuziek en leekespel zijn blijvende cultuurwaarden voor een volk’.

Daarom wou men op sterk georganiseerde en wetenschappelijke manier onderzoek doen naar oude liederen en dansen. Via volksdansgroepen en cursussen wou men die dan verspreiden in Vlaanderen. Men keek hiervoor op naar het buitenland waar dit reeds gebeurde. In Engeland bestond die traditie al een hele tijd: Cecil Sharp gaf in 1909 het ‘The Country Dance Book’ uit en in 1911 werd de ‘English Folk Dance en Song Society’ opgericht. Deze beweging zou later naar het vasteland overslaan: Duitsland, Scandinavië, Nederland en ook bij ons.

Naargelang de dertiger jaren naar hun einde lopen en de oorlogsdreiging groter wordt neemt ook de Germaanse gedachte toe. Conflicten tussen de twee sterke persoonlijkheden kunnen dan niet uitblijven. Edgard Wauters was zeer Vlaamsgezind, meer dan Huig Hofman die aanleunde bij het socialistisch gedachtegoed.

“De werking van VIVO is uitsluitend cultureel en staat buiten alle politiek” en “als iedereen lid mag zijn, ben je politiek neutraal” waren twee basisprincipes. Toch leidden deze ogenschijnlijk zeer duidelijk principes tot verschillende interpretaties.

Huig Hofman zei dat het VIVO alleen maar neutraal kon zijn, wanneer alle ideologische en geestelijke strekkingen in de maatschappij erin vertegenwoordigd waren. Edgard Wauters, daarentegen beweerde dat neutraliteit betekent dat er geen rekening moest worden gehouden met de politieke opvattingen van de leden. Het ging immers om cultuur: dans en muziek - en niet om politiek.

Beweerden zij hetzelfde? Ik zou zeggen van ja, maar in de praktijk sloten echter heel wat meer rechtse, Vlaams-nationalistische verenigingen aan bij de beweging. Hofman was hiermee niet akkoord en diende in mei 1938 zijn ontslag in bij het VIVO. Tegelijkertijd richtte hij het VDCV op, de Volksdanscentrale voor Vlaanderen.

Lagen de verschillende politieke opvattingen aan de basis van dit conflict? Misschien voor een gedeelte wel, maar An heeft de indruk dat het vooral om een botsing van sterke persoonlijkheden ging, die beiden naar het leiderschap streefden.

Naarmate de oorlog nadert, en zeker tijdens de bezettingsjaren, deint de vivowerking meer uit naar propaganda en worden de doelstellingen

stelselmatig aangepast. De muziek werd steeds meer belangrijk, (aan de blokfluit wordt een zeer grote rol toegediend) er werd een opvoedkundige dienst opgericht, het belang van de gemeenschap neemt toe.

En wat met de zang ? Edgard Wauters en Eugene Verstraete hadden reeds in 1933 (dus nog voor het ontstaan van VIVO) een liederenbundel uitgegeven: 'De Goudgele Garve'. Dit boekje heeft 6 herdrukken gekend tot de ontbinding van VIVO... dit bewijst voldoende het succes van de zang. Onder meer volgende nu alom bekende liederen waren hierin opgenomen: Het daget in den Oosten, Heer Halewijn, Het waren twee koningskinderen, Schoon lieveken, Het Reuzenliedje... Ook het smiske van Lais staat erin maar dan onder de titel 'Wie wil horen een historie?'. Het 'Goedenacht Kameraden' dat nog altijd als afscheidslied in sommige groepen gebruikt wordt, was een oorspronkelijk Duits lied dat vertaald werd door Eugene Verstraete. Dat is rechtstreekse duidelijke invloed tot op de dag van vandaag.

Tijdens een volksdanscongres in Stockholm in 1939 wordt ook de eerste 'Vlaamse klederdracht' gepresenteerd: geïnspireerd op de Kempische boerendracht.

"De nieuwe geest was steeds levend in ons. Al datgene wat thans tot bredere lagen doordringt: de waarde der eigen cultuur, de grote rol der muziek in het geestelijk leven van een volk, de eenheid in de verscheidenheid van alle volkslagen, de bezorgdheid voor heel ons geestelijk patrimonium, het bewuste aanleunen bij de Germaanse cultuur, het is immers steeds de bekommernis, de bestaansreden van het VIVO geweest."

Als je dit leest, moet je wel besluiten dat het VIVO op zijn minst ideologische sympathieën had voor de bezetter. In de volkskunstfeesten herstelde men de heidense feestkalender met zijn joelfeesten en meitradities, in ere. Het geven van 'Germaanse' voornamen werd zeer populair.

Al zocht men naar een evenwicht tussen zelfstandigheid en samenwerking, toch stak men zijn bewondering voor het politieke en militaire programma van de bezetter niet onder stoelen of banken. In het ledenblad 'De Speelman' werden Oostfronters voorgesteld als helden. Men trad op tijdens politieke propagandafeesten van de bezetter en men

VERSLAG

Volkskunstgroep Reuzegom – optreden op het 18ème Fête du "Hareng Roi", Étaples, Frankrijk

Twee jaar geleden al hadden we het plan opgevat om contact op te nemen met Les Bons Z'Enfants, de dansgroep uit Étaples (Stapel) aan de zuidgrens van het oude graafschap Boonen of Boulogne, zowat het zuidelijkste punt van de meest expansieve groot-Vlaamse verzuchtingen zou je kunnen zeggen. Étaples is een oude haringstad aan de monding

van La Canche, waar de lokale volksdansgroep er in geslaagd is om lokale tradities, dansen en kledij op een creatieve manier terug tot leven te brengen. Bij de voorbereiding van het nieuwe klederdrachtenboek hadden Etienne Vankeirsbilck en Gerda Pil met zo veel lof over Les Bons Z'Enfants gesproken, dat we wel erg nieuwsgierig waren geworden. En toen we bij de voordracht van 'Van hoed tot ondergoed' een afvaardiging leerden kennen, waren we vertrokken voor wat hopelijk een lange relatie zal worden. We hebben dan ook niet lang getwijfeld, toen we een uitnodiging kregen om op te treden op hun jaarlijkse haringfeest, 'la Fête du Hareng Roi', op zondag 7 november 2010.

We werden ginder hartelijk ontvangen en direct de kledkamer in geloodst, in het plaatselijke visserijmuseum – met onze visserskledij pasten we zo in de decors. Het feest vond plaats aan de oude vissershaven – rijen tenten en tentjes met traditionele producten, handwerk, oude en nieuwe visserijbenodigdheden,

oude volksspelen en een hele Nederlandse delegatie uit Overijssel. En dan was er het eten en drinken: grote barbecues, warme en koude wijn, haringsoep, gebakken en gerookte haring, alleen in het dessert was geen haring verwerkt. De hele dag door traden muziekgroepjes op uit Frankrijk,

In 1995 kreeg de groep de titel van 'Koninklijke Volkskunstgroep' bij zijn 50-jarig bestaan. Het jaar 2005 stond geheel in het teken van 60 jaar Reuzegom. In 2007 kreeg Reuzegom de titel 'Ambassadeur voor folkloredans in Vlaanderen' naar aanleiding van het Dans.Juweel, een toernooi georganiseerd door Danspunt. Reuzegom brengt podiumgerichte programma's rond bepaalde thema's zoals de meimaand, het oogstfeest, het gildeleven, de wevers, carnaval en de Ijslandvaart. Reuzegom streeft naar een evenwicht tussen traditionele Vlaamse volksdansen en nieuwe creaties in dezelfde stijl als de traditionele. Voor deze laatste worden zowel oude melodieën gebruikt als nieuwe muziek geschreven. Reuzegom beschikt over een eigen orkest. De groep treedt op in historisch verantwoorde klederdracht.

Polka van Kortenberg		Tand.
[Voerset 3 x (AA BB) AA B]		
		
		
		
Achtergrondinformatie		
Volkskundegroep Reuzengroep creëerde "Zwierig danske" in 2002 en bracht het op het podium tijdens de Paasfeesten van datzelfde jaar. De groep gebruikt de dans op het podium meestal om een optreden af te sluiten.		
De dans wordt uitgevoerd op de muziek van een schreefdrans. Wie vermoedelijk de veel gedronken had, werd uitgenodigd tot een schreefdrans. Het slachtoffer moest op een knijplijn huppelen. Bij afwijken van de lijn was een ronde voor heel het gezelschap verplicht. Volksmuziekensembles "het Kleekse" brachten een versie van deze schreefdrans uit op LP¹, met een variërend muzikaal thema.		
Dansbeschrijving		
Zwierig danske	Dans voor onbepaald aantal paren in een kring	
Creatie	Volkskundegroep Reuzengroep Leloven	
Musiek	Schreefdrans (Herman Dewit)	
In tegenstelling met de gewoonte werden de muziekmaten continu genummerd in de dansbeschrijving, overeenkomstig de muziekpartituur.		
Danspassen	Galoppas, gaanspas, polka, hoppas, hop, sluitsprong, tip, vierpas	
Opstelling	Frontkring	
Uitvoering	Voorstel (1 maat)	
Figuur I		
A	Allen 8 galoppassen rmdz.	
1-2	Allen 8 galoppassen rnz.	
3-4	Houding lossen	
Refrein		
B	Ms vierpas voorwaarts (wijd zwaaien met de rokken)	
5	"e handen. "e handen.	
		

De 'culturele collaboratie-smetten' van het VIVO vloeiden vooral voort uit de samenwerking met DeVlag en NSJV (Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen). VIVO nam het volksdangedeelte van het NSJV voor zijn rekening.

“Het deel over de taak van de familie en de co-educatie in de ideologie van het Vivo vind ik een zeer opvallend element” zegt An. “Hierin week men af van de traditionele scheiding van de geslachten”. Men was voor co-educatie, niet alleen in het onderwijs maar ook in de ontspanning. Men vond dat kinderen en jongeren, jongens en meisjes, zich samen moeten kunnen voorbereiden op het beroeps- en sociale leven. Ontspanning speelt hierbij een belangrijke rol. Gelijke kansen leiden immers tot een leefbaarder samenleving, waarin iedere vrouw en iedere man zijn/haar plaats in het beroeps-, sociale en gezinsleven vindt met een evenwichtige verdeling van de taken en verantwoordelijkheden. Maar VIVO is geen voorstander van vrijage tijdens de activiteiten. Zelfs wanneer er tussen een jongen en een meisje een ‘engere band bestaat, zullen zij zich voor de ganse Vivogemeenschap in acht nemen, zich niet afzonderen...’.

Na de oorlog hebben de volksrepressie en het gerecht sommige bestuursleden zwaar gestraft. Dit was echter niet wegens hun activiteiten voor het VIVO, maar wel voor andere feiten die hen ten laste konden worden gelegd.

Het VIVO had zich door haar samenwerking met sommige verenigingen of deelname aan politieke activiteiten wel schuldig gemaakt aan culturele collaboratie. Ook al bleef men beweren dat 'als iedereen lid mag worden, ben je politiek neutraal'.

Of het VIVO na de oorlog als organisatie verboden werd, ofwel omdat het zichzelf ontbond omdat de 'leiding in de bak' zat, blijkt niet uit An's eindwerk.

Slot:

Men zou kunnen denken dat het niet meer bestaan van VIVO en de weerklank van de culturele collaboratie het einde van de volksdansbeweging in Vlaanderen zou betekenen.

Niets was minder waar. In 1945 werden in Leuven de Kegelaar en Reuzegom opgericht. Het VDCV bleef verder werken. Boerke Naas en andere volksdansgroepen volgden. Jonge mensen bleven zich verzetten tegen wat zij toen noemden 'Amerikaanse decadentie'. Zij hielden van volksdansen en vendelzwaaien. Hun repertoire bestond oorspronkelijk uit buitenlandse dansen. Maar ook dat veranderde. Dit stellen we, bijna 70 jaar na de oorlog, meer dan ooit vast.

Johan

SPROKKELINGEN

Overlijden Frans Geys

Heel wat jaren werd Volkskunst gedrukt door drukker Frans Geys uit Malle. Voor Frans begon een aantal jaren geleden een ongelijke strijd tegen zijn ziekte. Frans overleed op 6 februari. Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst betuigt zijn medeleven met Chris Van Deun, echtgenote van Frans, bij dit te vroege afscheid.

■ ■ ■

Overlijden Gerarda Oelbrandt

Op 19 februari overleed Gerarda Oelbrandt, zus van onze stafmedewerker Marcel. Het IVV wenst Marcel en zijn familie veel sterkte.

PUBLICATIES

Nieuwe publicatie - Danscahier Reuzegom

Met de uitgave van dit danscahier willen het Instituut voor Vlaamse Volkskunst en Danspunt de verspreiding van Vlaamse volksdansen ondersteunen. De bedoeling bestaat erin aanleren en uitvoeren van dansen te bevorderen. Bij dit danscahier volgen later dit jaar een DVD en een CD met de opname van respectievelijk de uitvoering van de dansen en de bijhorende dansmuziek. Met dit pakket beogen we een geïntegreerde aanpak.

Dit danscahier kon niet tot stand komen zonder de intense medewerking van Volkskunstgroep Reuzegom uit Leuven. Reuzegom verleende assistentie bij de notatie van de dansen, de opname ervan en de muzikale begeleiding. Een historische schets laat toe de groep te situeren. De tweede wereldoorlog was nog aan zijn stuiptrekkingen toe, wanneer Leuvense jongeren in 1945 een wandelclub oprichtten. De bedoeling bestond erin naast het wandelen ook te volksdansen. Aanvankelijk droeg de groep de naam 'Tijl Uilenspiegel', maar die veranderde al snel in 'Reuzegom' om de verbondenheid met de stad Leuven te beklemtonen. De beiaard van de universiteitsbibliotheek speelt immers om het kwartier de gedeeltelijke of gehele melodie van het Reuzenlied '... al wie daar zegt de reus die komt ...'. Dree Pauwels was de eerste voorzitter en bleef dat tot in 1993.

De Wereldtentoonstelling van 1958 vormde een uitstekende gelegenheid om voor het eerst een voorstelling te geven met uitsluitend Vlaamse volksdansen voor een internationaal publiek. Met een reis naar Nederland datzelfde jaar begon een traditie van jaarlijkse buitenlandse optredens. Sedertdien nam Reuzegom deel aan festivals in nagenoeg alle landen van Europa en ook in Tunesië, Syrië en de Verenigde Staten. Deze reizen en het jaarlijkse internationale volksdansen- en volksmuziekfestival tijdens

*Uitgave van het
Instituut voor Vlaamse
Volkskunst
32 pagina's
kostprijs 6 euro
bestelling zie colofon*

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

INHOUD

EDITORIAAL

Muziek voor de toekomst, muziek uit het verleden 1

ADVERTENTIE 4

VENDELEN

Cursus vendelen voor beginners 5

Cursus Vendelmonitor 5

Verbroedering der Vlaamse Vendeliers 5

WERKING IVV - Beleidsplan ingediend en verdedigd 6

FLANDRIENS

Flandrien en wereldburger Etienne Vankeirsbilck 7

VOLKSGEBRUIKEN - Pensenkermis in Midden-Brabant 13

FEESTEN EN FESTIVALS - Festivalitis 16

AANKONDIGING

Wereldrecordvendelen.nl 18

Columbus Memorial 2011 19

VOLKSKUNST

Wie is (was) wie in de Vlaamse volkskunstwereld 20

VOLKSCULINAIR - 't Is niet al goud dat blinkt 23

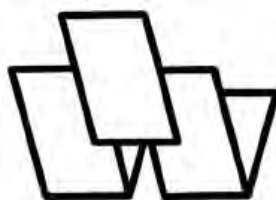
VOLKSVERHALEN - Sint-Jansevangelië 27

COLOFON 32

v.u. G. Laekeman,
Dorpsstraat 83, 9190 Stekene

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

VOLKSKUNST

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 36
NUMMER 2
JUNI 2011

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN
DE VLAAMSE VOLKSCULTUUR
Afgiftekantoor Lokeren 1 - P 706365

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

UNESCO

**Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
Expertisecentrum voor Cultureel Erfgoed**

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 36 - nummer 2 - juni 2011

Aan dit nummer werkten mee:

Hubert Boone, Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Marcel Oelbrandt, Henri Vannoppen en Jos Van Eyken.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn/haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het abonnementsgeld voor 2011 bedraagt 10 euro, over te schrijven op bankrekening 416-3079451-83 van IVV, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Volkskunst' en het adres van de abonnee.

Buitenlandse abonnees betalen 15 euro, over te schrijven naar IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB.

Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 12,5 euro en ontvangen elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en *Volkskunst* in digitaal formaat.

Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, Markt 40 bus 4, 9160 Lokeren, tel. 0476 35 59 76,
e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen ook besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven (Viersel),

Tel. & Fax 03 475 12 05, e-post bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be
of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be

Met steun van de
Vlaamse overheid

EDITORIAAL

Muziek voor de toekomst, muziek uit het verleden

Viool, klarinet, dwarsfluit, accordeon, contrabas, bugel en bombardon ontmoeten mekaar. Weldra is de dansvloer gevuld. Puur genieten van wals, mazurka, schottisch, polka en jig. Het gebeuren herhaalt zich week na week ergens in Vlaanderen en zelfs bezuiden de taalgrens. Bijna anoniem maar innig genietend, warme verbondenheid met muziek ervaren. Het beleid beschikt, maar de dansers dansen voort

...

Zingen bij de wieg of met kinderen op de schoot; bewegen op het ritme van vlotte melodietjes: de klanken griffen zich onuitwisbaar in het geheugen. We spreken van 'priming'. Op latere leeftijd blijven we op muzikale indrukken reageren, zelfs al gaat het cognitief vermogen achteruit. Muziek penetreert tot in ons limbisch systeem, de 'tuner' van onze emotie.

Ik mocht onlangs samen met professor E. Thiery (Universiteit Gent) een kleine wandeling maken door het musicale brein. Tijdens zijn meesterlijke causerie illustreerde professor Thierry hoe krachtig muziek kan inwerken op het menselijk brein. Melodie, ritme, timbre, volume, tempo, weergalm, stilte en anticipatie vermengen zich tot een krachtig geheel.

Bij het samen dansen op die muziek verbinden de partners zich met het overweldigend muzikaal gegeven. Beweging vervangt elk woord. Het mirakel van de harmonie tilt lichaam en geest tot een hoger energetisch niveau. Complementariteit doet wonderen. 'Vi gör de i takt' (wij doen het tesamen) luidt het in Zweden, niet toevallig een van de landen waar de mysterieus eenvoudige Hambo verheven is tot een Skandinavisch symbool.

Al 47 jaar eert IVV dans binnen het domein van de volkskunst. Tot op heden voedt een schare vrijwilligers het beoefenen van dansen, en dat liefst zo dicht mogelijk bij de dansvloer of beter nog, op de dansvloer. Vijf jaar geleden zetten we de stap naar een bescheiden betoelaging door de Vlaamse Overheid. We hebben vrij laat dat initiatief genomen omdat we steeds meer geconfronteerd werden met betoelaagde kaders bij partners in het veld. Avond- en weekendwerk maakte plaats voor dagactiviteiten tijdens de kantooruren. Organisaties bouwden hun kaders uit om meer administratieve slagkracht te verzekeren. Bescheiden secretariaten

werden ingeruild voor heuse kantoorgebouwen. Lokale manifestaties maakten plaats voor 'landsbrede' initiatieven. Accenten verschoven van inhoud naar structurele ondersteuning.

Vijf jaar lang mocht IVV genieten van een bescheiden toelage verleend door de Vlaamse Overheid. We gebruikten en gebruiken ze dankbaar om verder te zetten wat de pioniers der Vlaamse Volkskunst eens begonnen. We werkten aan een structuur herkenbaar voor professionele partners in het veld, met behoud van de inhoudelijke elementen. Naast het Vlaams Dansarchief, het Vlaams Vendelarchief en de Streekdrachtencommissie kwam een Redactieteam tot stand voor het tijdschrift Volkskunst, en werden werkgroepen Communicatie en Archivering opgericht. De werkingskosten van de werkgroepen bedragen nu meer dan het dubbele van wat IVV vóórdien aan totale subsidie ontving. IVV is nu een expertisecentrum, erkend door UNESCO. Een delegatie van IVV was aanwezig in Nairobi tijdens de jongste jaarvergadering van UNESCO (2010). IVV was vertegenwoordigd in Jiuzhaigou tijdens een IOV-manifestatie in China (2009) en onze secretaris en ondervoorzitter werden uitgenodigd naar Shangai (2010).

IVV blijft publiceren. Na de thematische bundel Van Visser's Kapers en Matrozen, volgden Vendel Nu 7, het boek over streekdrachten Van Hoed tot Ondergoed, Dansen uit Essen en het Dansarchief met dansen van Reuzegom. Ondertussen telt het archief in het secretariaat meer dan 900 stukken. We werken aan de ontsluiting via Archiefbank Vlaanderen en samenwerking met KADOC (KULeuven) moet voor toegankelijkheid zorgen in de toekomst.

We hebben er ondertussen ons beleidsgesprek opzitten met een indrukwekkende beoordelingscommissie. Het is voorlopig wachten op het resultaat van dat verplichte nummer. De beleids mensen binnen de culturele sector hebben het niet makkelijk: waar prioriteiten leggen? Wie de voorbije 10 jaar intrad als professionele cultuurfunctionaris vecht voor de job en de mogelijke inhoud met die job verbonden. Wie zal wat (mogen) doen in de nabije toekomst? Wat heeft nog voldoende gewicht? Wie is voldoende geloofwaardig? Hoe wordt geloofwaardigheid bepaald?

In die wereld van vragen siert eenvoud de mens. Om het met de woorden van Pete Seeger te zeggen: ... it takes a genius to be simple ... Eenvoud is geniaal. Die eenvoud wordt aangestuurd vanuit de harmonie van de mens met zichzelf. Zo komen we weer uit bij de muziek.

Muziek was eens te meer de drijvende kracht tijdens een volkse en oprechte viering van 470 jaar Sint-Sebastiaansgilde van Kampenhout op

het Licht, opdat allen geloven zouden door hem. Hij was het Licht niet, maar kwam om van het Licht te getuigen. Het ware Licht was dat, hetwelk iedere mens verlicht. Komende in de wereld was Het in de wereld, en de wereld is door Hem geworden, en de wereld heeft Hem niet gekend. Hij kwam in het zijne en de zijnen namen Hem niet aan. Maar aan al dezen die Hem aangenomen hebben, heeft Hij de macht gegeven om kinderen Gods te worden, aan hen die in zijn Naam geloven: die niet uit bloed, noch uit de wil des vleeses, noch uit de wil eens mans, maar uit God geboren zijn".

Eenvoudig is die tekst inderdaad niet.

Johan

En hij begon te bidden en hij dacht: ik zal het Sint-Jansevangelië maar lezen [bidden]. Dat is het strafste gebed dat er is. En als hij het laatste kruiske maakte, was dat weg. Nu ga ik van zijn leven niet meer kaarten, dacht hij. En hij ging te biechten en hij vertelde dat. In Herentals, bij de paters was dat. 'Dat zult ge van ze leven niet [nooit] meer zien', zei de pater. Hij heeft het van ze leven niet meer gezien, maar hij is van ze leven ook niet meer gaan kaarten.

Dat is straf, zo'n gebed. Dat is altijd straf zo van die gebeden die ge niet verstaat. Ge verstaat het niet, maar het gaat erin en ge ondervindt dat het toch waar is wat erin staat.

Bron 12:46 = WB 42816; Fien G., landbouwster, 75 jaar, Herenthout

Sint-Janskruis beveiligt tegen hekserij

Als ge 's avonds ieverans zijt of ge gaat slapen, maak altijd een Sint-Janskruis, dan kunnen ze aan u niets meer doen. Ik zeg dat nu nog alle dagen 's avonds:

'In Sint-Jan beveel ik mij

Sint-Matteus staat mij bij

Sint-Lukas bidt voor mij

Sint-Marcus leer mij.

Het krachtig woord Gods en de zoete naam Jezus

Jezus tussen ons en 't hele gespuis

Jezus zegent de dag en de nacht en ons heel huisgezin.'

Onze vader zei dat we dat alle avonden moesten bidden: dan hadden ze (de heksen) geen macht.

Bron 12: 211B = WB 42848; Clotilde C., eigen huishoudster, 67 jaar, Herentals

De volledige tekst van het Sint-Jansevangelië luidde als volgt:

"In den beginne was het Woord en het Woord was bij God, en het Woord was God. Dat was in den beginne bij God. Alles is door hetzelfde geworden, en buiten hetzelfde is niet één ding geworden. Wat geworden is, daarin was het Leven en het Leven was het Licht der mensen. En het Licht schijnt in de duisternis en de duisternis nam het niet aan. Er stond een mens op, van Godswege gezonden, met name Johannes. Hij kwam tot getuigenis, om te getuigen van

4 juni II¹. Jazeker, we kunnen de wenkbrauwen fronsen: is 470 nu ook al een jubileumgetal? Wat maakt het uit? Een levende cultuurgemeenschap vindt dat het tijd is om te feesten, en doet dat, met of zonder conventies. De Gilde demonstreerde haar repertoire waarin uiteraard de Kadril van Kampenhout niet mocht ontbreken. De groepen Trnki en Ceremka uit Slovaakse zorgen voor afwisseling met ritmische liederen. Tussendoor was er gelegenheid tot samendans. Muzikanten van dienst waren niet alleen Bruers en Zussen², maar ook Limbrant³ en de koperblazers van à Râse dè Tère⁴. Het was een buitenaards genot te mogen dansen op de hemelse muziekjes van deze prachtmuzikanten. Ver weg van administratie en politiek vinden mensen mekaar rond wat hen bindt.

We geven ter overweging nog deze ontboezeming van John Miles:

Music was my first love

and it will be my last.

Music of the future

and music of the past.

To live without my music

would be impossible to do.

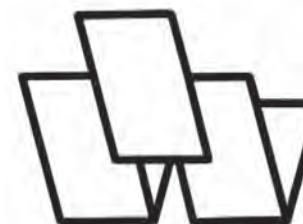
In this world of troubles,

my music pulls me through

Mochten de beleidsmensen de weg naar de muziek vinden.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

1 <http://www.kampenhout.be/eigenAfb/evenementen/4Sint-Sebastiaansgilde-470jaar.pdf>

2 <http://www.music-db.org/folk/270adc15.html>

3 <http://www.limbrant.be/>

4 <http://www.arasedetere.com/>

ADVERTENTIE

Kantklosjes - Houtdraaiwerk - Deurknopjes

Deelnemer Open Bedrijvendag op 2 oktober 2011
van 10 tot 17 uur.

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18 - Fax : 0032 9 232 11 75
www.bobbins.be jan@bobbins.be

Volksverhalen rondom dit evangelie

Uit de rijke verzameling volksverhalen heb ik er drie korte geselecteerd. Een uit Oost-Vlaanderen, en twee uit de Kempen. Ze komen zoals steeds uit de Davidsfondsreeks 'Op verhaal komen'.

Kwade hand op stal en dieren

Eens hadden we weerom ambras gehad met Mele. Ze had spekken gepresenteerd aan de jongste kinderen. Maar ik had gezegd: "Nooit iets aanpakken van die toveres". Die raad hadden we gekregen van anderen: "Als een toveres iets geeft, refuseert! Ofwel: werpt haar bucht [brol] weg over uw hoofd en maakt u een kruisje. Dan kan het kwaad aan u niet!"

Maar Mele liet dat niet passeren en dreigde: "Ge zult nog meer horen van toveressen!" En 't viel uit: kort daarop moest een koe kalven. En het kalf was echt een monster. Het had vijf poten en de staart, - 't is aardig om te zeggen - stond niet van boven maar van onder. Het heeft ook maar enkele uren geleefd.

Voor alle zekerheid heb ik dan mijn stal gewijd. Eigenlijk is dat het werk van een pastoor. Maar de pastoor stelde het altijd uit en nog eens uit. Ik heb dan zelf mijn plan getrokken. Ik ben naar de Sint-Hermeskerk gegaan om vuntwater [wijwater], een hele fles. Met een palmtakje heb ik dan gespeerd [besprenkeld] in alle hoeken en kanten van de stallen, totdat de fles leeg was. Ondertussen heb ik altijd opnieuw het Sint-Jansevangelië gelezen [gebeden]. Ik heb dan gepeinsd: als het nu niet goed is, kan ik er niets aan doen. Maar het was goed. Onze stal werd gerust gelaten.

Bron 10:129 = WB 30231; Melanie B., boerenmeid, 104 jaar, Ronse

Een brandende pastoor verdreven door het bidden van het Sint-Jansevangelië

Tussen Klein-Gent en de Meirhoeve in, op een hei, was daar een stamminee en die boer van de Meirhoeve ging daar altijd kaartspelen.

Nu op een keer was hij weer naar huis gekomen. Dat was een klein wegje in de hei om naar de Meirhoeve te gaan. Daar zag hij ineens een brandende preekstoel met een gloeiende pastoor in. En hij ging op zijn knieën zitten en hij verging van de schrik.

miljonair en de rest van uw leven met hem doorbrengen? Moeder, dat heb ik niet gezegd, repliceert Marleentje, ik heb gezegd: de rest van zijn leven.

De ochtend van Sint Jan kruiden plukken, voor de dauw van de eerste zomerdagen is verdampt, kan heel wat heil brengen. Als het sint-janskruid dat aan je bed hangt, de volgende dag nog fris is gaan je liefste wensen in vervulling. Wat je die nacht droomt, komt uit.

Maar 't regent niet altijd op de 24ste juni. 't Manneke uit de mane zegt: de vakantie nadert en iedereen begin te peinzen op zijne congé payé: 't were is opgeklaard en de lucht gekuist. Al de Johans en andere naamgenoten meugen hun tuinzetels buitenzetten om ne goeien aperitief of een glazeke wijn te drinken op hunnen feestdag. Dat het warm is deze dag, is toch normaal beweert het manneke, want Sint-Jan de doper die stond vroeger ook al met zijn voeten in't water van de Jordaan om wat af te koelen

Het Sint-Jansevangelië

Een grote kracht werd toegeschreven aan het eerste hoofdstuk van het evangelië volgens Sint-Jan. Die tekst werd vroeger gelezen op het einde van de mis en werd 'het laatste evangelië' genoemd. In de volksmond heette het 'het Sint-Jansevangelië'.

De vreemd en geheimzinnig aandoende woorden hebben waarschijnlijk sterk tot de volksverbeelding gesproken. Voor de gewone gelovigen was dat inderdaad een tekst die ver boven hun petje ging. Het is dan ook geen wonder dat er aan het bidden van dat evangelië hogere krachten werden toegeschreven.

In de Kempen werd het gebeden om ratten en muizen te doen verhuizen. De boer ging dan rond de hoeve terwijl hij het bad. Hij moest dan wel in de kring die hij maakte een opening laten om het ongedierte te laten vertrekken. Het was een probaat middel tegen lastige dieren: kikkers, razende honden, rupsen.

Maar, vooral tegen het onzichtbare kwaad, de duivel en zijn trawanten, was het Sint-Jansevangelië een sterk wapen. 'Het kwaad' kon diegenen die het baden niet treffen.

VENDELEN

de werkgroep Vlaams Vendelarchief nodigt je graag uit voor volgende activiteiten.

Cursus vendelen voor beginners

Net als de voorbije jaren organiseren we in het najaar een kennismakingscursus vendelzwaaien. Ben je pas gestart met vendelen of heb je gewoon zin om het eens te proberen ? Tijdens deze cursusdag geven ervaren vendelmonitors je aan de hand van enkele eenvoudige reeksen de basistechnieken mee.

Zondag 17 oktober 2011 van 13 tot 17 uur in de sporthal van het VTI te Leuven.

Cursus Vendelmonitor

Nog in het najaar richt het IVV opnieuw een driedaagse cursus voor vendelmonitors in.

De cursus zal doorgaan in de sporthal van het KTA te Kapellen (Antwerpen) op zondag 13 november 2011, zondag 11 december 2011 en zondag 12 februari 2012.

Het aantal plaatsen is beperkt, zo snel mogelijk inschrijven is de boodschap.

Verbroedering der Vlaamse Vendeliers

't Zijn drukke tijden voor vendeliers want op zondag 27 november 2011 is er de jaarlijkse Verbroedering der Vlaamse Vendeliers in Hoogstraten.

Meer info over deze activiteiten vind je in het volgende nummer van Volkskunst (eind september 2011) en op de IVV webstek.

Inlichtingen en inschrijvingen:

Stefaan Haesen, Lakenmakersstraat 321 bus 401, 2800 Mechelen
telefoon +32 15 633 499 - mobiel: +32 496 593523
e-mail: stefaan.haesen@telenet.be

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

WERKING IVV

Beleidsplan ingediend en verdedigd

Bijna een jaar lang heeft IVV gewerkt aan een nieuw beleidsplan voor de periode 2012-2016. Het gebeurde door een interne studie 'uitgangspunten' en door intens overleg met diverse mogelijke partners. Maar uiteindelijk diende IVV op 31 maart geheel zelfstandig een beleidsplan in op het Cultureel-erfgoeddecreet van 23 mei 2008, als 'landelijk expertisecentrum Volkskunst'.

IVV heeft een stevig dossier waarin zowel de nadruk ligt op kennisontwikkeling (zorg voor Volkskunst als cultureel erfgoed via wetenschappelijk studiewerk door de eigen vrijwilligers) als kennisoverdracht (ontsluiting van volkskunst als cultureel erfgoed door de achterban van volkskunst- en volksdansgroepen, schuttersgilden, vendeliersverenigingen, heemkringen, enz.).

Op 23 mei heeft IVV het ingediende beleidsplan verdedigd voor een 16-koppige beoordelingscommissie. U leest er ook over in het editoriaal. Voorzitter Gert Laekeman en stafmedewerker Marcel Oelbrandt lichtten er het beleidsplan toe. Op de laatste vraag 'wat zijn uw wensen voor de toekomst?' werden de belangrijkste noden samengevat:

IVV wenst meer financiële armsgang om de vrijwilligers eindelijk de bij wet voorziene vrijwilligersvergoeding te kunnen uitbetalen. Slechts dan zal het basiswerk aan archivering en de werking in de werkgroepen (Dansarchief, Vendelarchief, Streekdrachtencommissie) kunnen gehandhaafd worden.

IVV wenst nauwer contact met de achterban, die nu decretaal versnipperd is (Volkskunde, Heemkunde en Volkskunst als aparte entiteiten in Erfgoed, Danspunt in Amateurkunsten, Danskant in Jeugd...).

Voorlopig is het afwachten hoe de Vlaamse overheid ons dossier zal beoordelen. Dat wordt in uitzicht gesteld tegen 1 oktober.

Marcel Oelbrandt

VOLKSVERHALEN

Sint-Jansevangelië

Dit nummer van volkskunst verschijnt in juni, de zomermaand. Dit is de ideale gelegenheid om volksverhalen rond "midzomer" boven te halen.

In de nummers 1 en 2 van de jaargang 2008 had Jos De Sloover het reeds over Vlaamse volksgebruiken en dansen rond midzomernacht, Sint Jan en Sinte Pieter, misschien wel de twee populairste heiligen in ons land. Hij vertelde toen dat men vroeger, als begroeting van de zomer, de Sint-Jansvuren aanstak. Hoe hoger de vlammen, hoe rijker de oogst. Dansen over en rond het vuur kon rugpijn en koorts doen verdwijnen en de asse van deze vuren beschermde tegen blikseminslag, ziekten en brand. Sommige mensen staken deze asse onder de dorpel van hun huis en stallen.

Etienne Vankeirsbilck vertelde tijdens ons gesprek ook al over de Sint-Jansvieringen in Kachtem en over 't Manneke uit de mane.

Sint Jan wordt algemeen aanbeden tegen de hoofdpijn. Dit is niet verwonderlijk, want hij werd door Herodes, op verzoek van Salomé, onthoofd.

Sint Jan wordt gevierd de 24ste juni, op zijn geboortedag en dat is wel speciaal. De andere heiligen worden meestal op hun sterfdag gevierd.

Over het weer

De weergoden zijn gewoonlijk in een slechte bui op deze dag. Neerslag, wolken, en het kwik blijft dan aan de koele kant.

Johannes De Doper heeft vele weerspreuken vergaard. Om er enkele te noemen: Wanneer Johannes is geboren, 't lengen der dagen is verloren. De regen van Sint Jan: de oogst bederven kan. Ook nog: regen op Sint Jan is slecht voor de aardappelen; zij zullen vol maden zitten. En tot slot nog een ander: als na Sint Jan de nachten lengen, begint de hitte te strengen. Volkswijsheid van vele eeuwen ver.

Dit alles lezen we in 't Manneke uit de Mane, de volksalmanak voor Vlaanderen. En voor elke dag is er dan ook een "grappige volkswijsheid" voorzien. In 2006 was dat de volgende: Marleentje, vraagt haar moeder, hebt ge alles wel goed overwogen? Ge wilt dus trouwen met die oude

Gedurende 8 uur op 70 ° houden zodat de suiker verandert.

De oplossing neutraliseren met de oplossing van soda in 5 dl water.

De andere bestanddelen toevoegen.

Het zal ongeveer een week duren voor de oplossing stolt.

Boter

Zo ook herinner ik mij dat kort na de oorlog boter enorm duur was, tot in de jaren 60. Er werd toen nog boter gesmokkeld tussen Nederland en België. Margarine was niet (toen nog niet) smakelijk. Dus werd 1 kg boter met 1 kg margarine vermengd en goed door elkaar gekneet wat een eetbaar product opleverde, gekend onder de naam "boter".

Rode Porto

Echt het proberen waard

Het volgende recept heb ik persoonlijk mogen ontvangen van Peter, een zeer ervaren kok die mij eveneens het resultaat liet proeven en het is beslist een aanrader voor wie eens iets wil proberen. Voor het geld moet je het niet (meer) doen, je kan nu het originele product aan een behoorlijke prijs aankopen maar ooit was het anders. De oorsprong van dit recept ligt bij "nonkel Geert" uit Brugge.

Ingrediënten:

12 noten, ½ liter alcohol 90°, 650 gram suiker, 5 liter rode Merlot wijn

Bereiding:

12 groene okkernoten met bolster kapot kloppen en in een glazen of porseleinen kom doen (bestand tegen en geschikt voor voeding)

½ liter alcohol toevoegen, 8 dagen laten trekken,

650 gr suiker toevoegen en 5 liter Merlot bijvoegen,

3 maanden laten rusten maar wel regelmatig omroeren.

Filtreren en op flessen doen.

Schol

JVE

FLANDRIENS

Flandrien en wereldburger Etienne Vankeirsbilck

Ik ben op weg naar Oostrozebeke, West-Vlaanderen, de streek van Briek Schotte waarvan gezegd wordt dat hij de 'laatste telg in het Flandriengeslacht' was. Etienne Vankeirsbilck verwacht mij, dit keer een 'echte Flandrien' dus.

Hij wacht mij op, buiten in de zon, uit de wind. Hij doet me absoluut niet denken aan 'de typische Vlaamse renner die met reservebanden om de nek, met modder in het gelaat en met een gezicht dat boekdelen spreekt de streep overzwalpt', integendeel. Ik zou zeker helemaal niet durven beweren dat dit een correcte beschrijving is van de jonge volksdanser Etienne. Alhoewel... "Mijn eerste volksdansen trokken op niets, ik had geen gevoel voor ritme, ik kon helemaal niet dansen, een echte mislukking", begint Etienne zijn verhaal. Het was vlug gedaan met volksdansen.

Het was juist na de oorlog. Etienne had goede Vlaamse vrienden die absoluut wilden volksdansen. Ze bleven aandringen en Etienne begon aan een tweede carrière, ditmaal onder de leiding van de betreurde Siegfried Steen. Deze kon de vonk doen overslaan en de jonge Etienne Vankeirsbilck kreeg de volkskunstmicrobe te pakken, tot op heden ... Her en der is hij nog steeds de geëngageerde volksdansenimator samen met zijn trouwe muzikanten Gery en Marleen. Jaarlijks is hij nog te gast als animator op de West-Vlaamse Seniorenendag.

Vanwaar die gedrevenheid? "Als je in het leven niet graag doet wat je doet, en als je dan niet goed doet wat je moet doen, ontnem je jezelf veel plezier. Ik vond het mijn plicht om altijd de perfectie en authenticiteit na te streven. Dan ben je bezeten van je hobby, en kan je ook bezielend en inspirerend zijn voor anderen.", zegt Etienne. Precies 60 jaar ligt er tussen het moment dat Siegfried Steen een echte Vlaamse volksdanser maakte van Etienne en het gesprek van vandaag. In die periode bracht hij het van stuntelige danser tot stichter - ondervoorzitter van het IOV, ereburger van Shanghai, ereburger van Bountiful (Utah, USA). In

Brazilië is er een paviljoen naar hem genoemd, het 'pavilhao Etienne Vankeirsbilck', Frans Vlaanderen is 'zijn tweede thuis'. Geen wonder dat hij op zijn naamkaartje mag zetten "Ridder 't Manneke uit de Mane".

"Volksdansen kan je op twee manieren beleven" gaat Etienne verder. "Je kan het doen voor je eigen plezier, en je kan het doen voor een kijkend publiek. In het tweede geval moet het "perfect af" zijn op alle gebied: choreografie, muziek, klederdracht. Waarom zouden de media hun antipathie voor volksdansen uiten: omdat er één van die facetten niet verzorgd is. Er kan een gebrek aan eerbied zijn voor de kleding, de dansen kunnen niet afgewerkt zijn, eentonige muziek." Etienne is niet de eerste 'flandrien' die dit zegt. Lees de vorige interviews maar eens na.

Als ik me goed herinner trok ik in het begin van de woelige jaren zestig voor het eerst naar het volksdansfestival van Schoten. Tussen de Hongaren, Engelsen, Fransen... trad er ook één Vlaamse dansgroep op: Die Boose, uit Izegem waar Etienne een deel van de dansleiding op zich nam. Het is eigenaardig dat ik dit nog weet. Waarschijnlijk omdat ik het een gedurfde prestatie vond om zo maar samen met de professionele Oost-Europeanen op het podium te gaan staan. Het was ook een van de weinige keren dat ik een West-Vlaamse volksdansgroep heb zien optreden. Een andere was Die Roselaer van Oostrozebeke. Toevallig ook een groep waar hij 39 jaar aan het roer stond."

Uit die periode stammen ook de eerste internationale contacten. Oostenrijk, Zweden, Tsjechië worden bezocht, vriendschapsbanden ontstaan. Etienne en Liliane gaan zelfs met buitenlandse volksdansvrienden op vakantie. Met Alexander Veigl brachten ze enkele dagen door in Tsjechië. Het verbaast me dan ook helemaal niet dat er uit die vriendschap een samenwerking groeit die in 1979 'geofficialiseerd' werd. Etienne sticht mee het I.O.V., de Internationale Organisatie voor Volkskunst. "Toen het IOV werd opgericht, was het niet de bedoeling een wereldwijde organisatie op het getouw te zetten, maar om de contacten te verstevigen die er al waren tussen kleinere en eerder regionale volkskunstorganisaties.

Momenteel is de organisatie een van de grootste in zijn soort. Het IOV telt naast vertegenwoordigers van volkskunstgroepen ook afgevaardigden van ministeries, universiteiten, scholen, en organisatoren van festivals."

Etienne verzorgt nog steeds de selectie van de Europese groepen voor volksdansfestivals in de Verenigde Staten, Brazilië, Peking, Shanghai en Frankrijk. Wij kennen allemaal zijn oproepen in *Volkskunst* om buitenlandse groepen te ontvangen of zelf naar een buitenlands festival te trekken.

Mijn buurman vertelde dat hij als kind zijn ouders hielp met het branden van mout als vervanger van koffie. Op de Leuvense stoof werd in een trommeltje, gemaakt uit een blik met een opening aan de zijkant en voorzien van een as en handeltje, mout of gerst gedaan en voortdurend gedraaid tot de mout zijn donkere kleur had verkregen en mooi droog geworden was. In de gekende koffiemolen werd het dan tot "koffie" gemalen.

Anderen verhalen van koffie van gebrande erwten, van gerst, van bonen en zelfs van kersenpitten en van eikels.

Thee

Door de blokkade van Engeland kwam er ook geen thee meer tot bij ons.

Onze grootouders schakelden over op kruidenthee van aardbeibladeren (40 dl), bramenbladeren (40 dl) en kleinshoefblad (20 dl) of een mengsel van bramenbladeren (25 dl), frambozenbladeren (25 dl) en rode bosbesbladeren (25 dl)

De bladeren werden zorgvuldig geselecteerd op vuil en ongedierte, na het drogen in de zon werd gecontroleerd op schimmels. Daarna fijn versnijden en mengen.

De thee niet te lang laten trekken en daarna door een zeef gieten.

Honing

(recepten uit "mengen en roeren")

Imitatiehoning

100 gr suiker, 100 gr karnemelk, 1 citroen

De suiker wordt met de karnemelk gekookt tot de massa na afkoelen zo dik is, dat ze op een boterham kan gesmeerd worden. Het sap van de citroen toevoegen en laten afkoelen.

Voor de meer gevorderden was er een nog beter recept:

5000 dl suiker, 1650 dl water, 5 dl zoutzuur, 1,5 dl gecalcineerde soda in 5 dl water, 6 dl wijnsteenzuur, 3,5 dl mierenzuur 50 %, 15 dl honing aroma

Suiker kleurstof tot lichtgeel

De suiker wordt in water opgelost en het zoutzuur wordt toegevoegd.

vervangen door namaak. Zo werden er recepten ontwikkeld die ons toch voorzagen van een beetje troost in die barre tijden. Deze namaak zou slechts geleidelijk door de jaren in de vergeethoek geraken.

- Waar goede marsepein voornamelijk gemaakt wordt met bloedsuiker en fijn gemalen amandelnoten, kon je die vervangen door poedersuiker, bloem en amandel-aroma.

Goede marsepein

450 gr amandelpoeder, 450 gr bloedsuiker, 2 eiwitten, 50 gr boter

Goedkope marsepein

6 eetlepels bloem, 450 gr poedersuiker, 150 gr margarine of boter, 12 druppels amandel aroma

Eerst bloem en poedersuiker zeer goed vermengen. Dan amandelaroma toevoegen en goed mengen. De boter of margarine in kleine brokjes toevoegen en kneden tot een egale massa.

Marsepein uit de oorlog:

Omdat tijdens de oorlog amandelpoeder of amandelnoten schaars en dus duur waren, gebruikten onze grootouders een ander recept:

250 g geschildte aardappelen, 200 g poedersuiker, 1 eiwit, 10 g margarine, 50 g gesuikerde amandelen (i.p.v. 250 g zoals in het klassieke recept) en een scheutje bitter amandelextract.

Kook vervolgens de aardappelen en maak er puree van, verpulver de amandelen en meng alle ingrediënten. Zet daarna de pasta een paar uur koel. Rol de pasta vervolgens op een bakblik uit tot een grote rechthoek van 1,5 cm dik en snijd in repen. Laat ten slotte drogen in een lauwe oven.

Koffie

Een product dat door het ontstaan van filters en pads uit ons dagelijks leven verdwenen is, is cichorei, gemaakt van gesnipperde wortelen van de witloofplant dat werd geroosterd. Tijdens de oorlog werd cichorei als koffie geschonken. Zegt u de naam "De Drie Pacha's" nog iets? Je botste op de reclame ervan op elke hoek van zowat ieder groot gebouw in Leuven.

Cichorei werd door mijn grootouders altijd bij de koffie gevoegd om toch niet te veel dure koffie te moeten gebruiken voor het dagelijks bakje troost.

Fier toont hij zijn 'Outstanding Contribution Award', gekregen in 2008 in Shanghai. Hij is er namelijk medestichter van het Shanghai Baoshan International Folk Art Festival, het grootste volkskunstfestival ter wereld, waar ook reeds enkele groepen uit Vlaanderen te gast waren.

Een Vlaming stichter van een Festival in China? Hoe is dat mogelijk, zo vele jaren voor er een 'prinselijke delegatie' naar Shanghai trok.

"In 1993 nodigden wij een Chinese groep uit naar Oostrozebeke. Ik leerde toen iemand kennen die iets wou organiseren in Shanghai. Ik was snel gewonnen voor het idee en ging het jaar daarop naar China voor de eerste besprekingen. Nog een jaar later vond het festival voor de eerste keer plaats. Ondertussen is het uitgegroeid tot het grootste ter wereld."

Het festival vindt om de twee jaar plaats. Er zijn telkens een 600-tal deelnemers en de openingsceremonie wordt op de nationale televisie uitgezonden.' Etienne verzorgt de Westerse selectie voor het festival. Hij beoordeelt en selecteert de groepen.

"De 'award' was een complete verrassing voor mij", aldus Etienne. "Ik was al ereburger van Shanghai, en overigens ook van de Amerikaanse stad Bountiful. Maar deze beloning vind ik toch nog iets belangrijker. Ze zijn in China niet echt vrijgevig met dit soort erkenningen."

Belangrijker dan deze award en ereburgerschappen vindt Etienne dat er in een armenwijk van Caçapava do Sul een opvangtehuis gebouwd werd dat naar hem genoemd werd. Dit stadje is gelegen in het uiterste zuiden van Brazilië. Hier komen immers het sociale aspect van de volkskunst en het respect voor de anderen volledig tot hun recht. Dansers uit die armenwijk kregen zo de kans Vlaanderen en Europa te bezoeken. In 1994 verbleven Juliana en Loreta enkele dagen bij ons tijdens het festival van Bonheiden. Behoorden zij tot die groep?

"In 1992 was ik voor het eerst te gast op het internationale folklorefestival 'Festa Mundial do Folclore'. Ik was aangesteld als artistiek adviseur van het festival, verantwoordelijk voor de selectie van de Europese groepen. In deze stad leven er heel wat mensen onder de armoedegrens. Maar het viel me op dat zij niet uitgesloten werden uit het festival en dat er ook groepen uit de armenwijken mochten deelnemen.

Ik ben nog enkele keren teruggegaan naar daar, en ben in 2000 het project voor de bouw van een nieuw paviljoen beginnen steunen. Vorig jaar ontving ik dan het verrassende nieuws dat het nieuwe paviljoen mijn naam zou dragen.”

Nee, we gaen nuus Vlaemsch nie laeten

Een speciale band heeft Etienne met Frans-Vlaanderen. Hij kent er de streekdrachten, hij leert er onze Vlaamse dansen aan, nodigt groepen uit naar Vlaanderen. De groepen ‘De Kadullen’ uit Belle en ‘Les Bons Z’Enfants’ uit Etaples (in het Nederlands: Stapel) zijn twee namen die regelmatig vallen in het gesprek. Bij de voorstelling van het boek “Van Hoed tot Ondergoed” waren zelfs de Heer en Mevr. Capet aanwezig, stichters van ‘Les Bons Z’Enfants’.

Pater Joris Declercq uit Westouter gaf hiervoor de aanzet.

“Joris Declercq? Daar heb ik nog nooit van gehoord. Ik ben zeker en vast niet de enige”. “Je kent hem zeker en vast wel”, is Etiennes antwoord. “Hij schreef het liedje ‘M’n mensen van te lande’, bekend gemaakt door Willem Vermandere. Onder de schuilnaam Djoos Utendoale. Djoos is het westhoeks van Joris, en Utendale wil zeggen: uit de vallei of het dal van de West-Vlaamse bergen. Djoos Utendoale gebruikte een bijzonder zingend en pittig taaltje: het Westhoeks.”

Over de invloed van dialecten mogen we volgens pater Joris Declercq niet al te neerbuigend doen. Ik denk terug aan het gesprek dat ik vorig jaar had met Fred Brouwers over de invloed van volksmuziek en volkstaal op de klassieke muziek. Aanleiding was de eventuele kritiek op de uitvoering van Bachs Johannespassie in het Leuvens. “Ik zie er ook geen enkele aanvaardbare reden voor. Bach schreef zijn muziek op teksten en verhalen van het volk. Ik ben er zeker van dat ze vroeger in het Saksische dialect van Leipzig zullen geklonken hebben. Moest dat in het Hoch Deutsch zijn? Zingt ieder vogeltje niet zoals het gebekt is? Bach zal dus zeker geen bezwaar maken tegen een vertaling naar het Leuvens, toch ook een volkstaal. Is dat zo vreemd?”

Maar vooral vol lof is Etienne over het ‘Volkstoneel voor Frans-Vlaanderen’. Wat die mensen onder de regie van Roland Delannoy presteren is ongelooflijk. Een amateursgezelschap dat ieder jaar een dertigtal voorstellingen geeft in Frans-Vlaanderen, en dat sinds 1954. Je moet het maar doen! Het eerste stuk dat gespeeld werd, was ‘Waar de sterre bleef stille staan’ van Felix Timmermans, en in ‘het vlaemsch’ vertaald door... pater Joris Declercq.”

invulling moet geven aan de zorg (kennisontwikkeling) als de ontsluiting (kennisoverdracht) van immaterieel cultureel erfgoed uit haar domein.

De oorspronkelijke verenigingen (VVKB en VVG) die actief zijn in de volkskunstwereld, bleven na de fusie tot Danspunt bestaan als niet erkende verenigingen en kennen aanvankelijk een sluimerend bestaan. Daar komt in 2006 verandering in omdat Danspunt, als steunpunt voor amateurdans enkel aan het danstechnische aspect invulling geeft.

De VVKB heeft de vroegere activiteiten herop gestart en de VVG vraagt erkenning aan op het erfgoeddecreet. Beide verenigingen doen dit om, elk op hun manier, invulling te kunnen geven aan de zorg voor het immateriële culturele erfgoed dat door de groepen wordt bewaard en doorgegeven.

De erkenningsaanvraag van VVG werd afgewezen. De Vlaamse Regering motiveerde haar beslissing door te wijzen op de grote complementariteit van het ingediende beleidsplan van de VVG, met de bestaande werking van het reeds erkende IVV vzw.

De Vlaamse Regering besluit in haar motivatie dat het samenwerken, in een samenwerkingsverband of via een fusie, een meerwaarde zou kunnen betekenen voor beide organisaties, VVG en IVV. Een officieel samenwerkingsverband of fusie is er niet gekomen, maar beide organisaties werken in de feiten heel nauw samen, met o.m. uitwisseling van ledenbestanden.

Marcel Oelbrandt

VOLKSCULINAIR

‘t Is niet al goud dat blinkt

Reeds lang kennen de Vlamingen de geneugten van het leven. Zelfs met de meest exclusieve kwamen we in aanraking via de arbeid en contacten met de edelen en rijken. Betalen konden we het niet altijd, er dus werd dan maar naar vervanging, zeg maar namaak, gezocht zonder het aangename in te boeten.

Tijdens de oorlogsjaren waren eveneens bepaalde producten als koffie en thee schaars en duur, en werden dan maar noodgedwongen

Daar ligt de oorsprong van de VVG. Binnen de WEVO kiezen een aantal groepen voor een samengaan met Interfolklore omdat deze vereniging wél opteert voor een erkenningsaanvraag op het nieuwe cultuurdecreet, en aan subsidiebemiddeling doet voor buitenlandse festivaloptredens.

Zo zorgt de cultuurautonomie van Vlaanderen (eerste decreet voor de amateurkunsten op 20 februari 1980) er voor dat op 18 mei 1981, Interfolklore-Vlaanderen vzw. boven de doopfond wordt gehouden. Binnen het vroegere Interfolklore is er voortaan geen plaats meer voor Waalse groepen. Er blijft enkel nog contact via internationale festivalorganisaties (IOV - Internationale Organisatie voor Volkskunst en CIOFF - Conseil international des organisations des festivals de folklore et d'arts traditionnels), binnen dewelke er voor België tot op vandaag maar één contactpunt per land mogelijk is.

Op 14 juni 1991 richten beheerraadsleden van Interfolklore-Vlaanderen en de Vereniging voor Limburgse Volkskunstgroepen (VLVG) de Vlaamse Volkskunstgemeenschap vzw. (VVG) op. De nieuwe vereniging wordt erkend op het nieuwe decreet amateurskunsten uit 1991. Interfolklore-Vlaanderen zou vanaf dan een sluimerend bestaan kennen en de VLVG veranderde haar naam tot Vlaamse Volkskunstgemeenschap Limburg (VVGL). De bij haar aangesloten groepen genieten - via het samenwerkingsverband binnen de VVG – sinds 1991 mee van de in 1980 verworven Vlaamse culturele autonomie en de daaraan gekoppelde betere subsidieregeling. Deze VVGL noemt zich vandaag weer VLVG en is een constante in het Limburgse culturele landschap.

In 1990 ontstaat de vzw Anglo-American Dance Service (AADS) die een ruim cursusaanbod ontwikkelt in Anglo-Amerikaanse dansvormen. AADS werd in 1998 erkend op het dienstendecreet.

Danspunt en nieuwe wegen voor VVKB en VVG

Door een nieuw decreet (22/12/2000) dat concentratie binnen de subvelden amateurskunsten nastreeft, fuseerden op 22 januari 2001, LVDB, VVG, VVKB en AADS tot de nieuwe organisatie Danspunt. Danspunt is de enige door de Vlaamse overheid erkende en gesubsidieerde organisatie voor amateurskunsten binnen de discipline dans.

Binnen het Decreet op de Volkscultuur of het Cultureel-erfgoeddecreet (23 mei 2008) is er geen ledenorganisatie erkend voor beoefening van volksdans, vendelspelen, enz. Een duidelijke lacune, want het Cultureel-erfgoeddecreet stelt dat een cultureel-erfgoedgemeenschap zowel

“Een optreden van dit volkstoneel is een speciale belevenis voor ons, Vlamingen. Maar voor de mensen van de streek die Vlaams kennen is het een echt jaarlijks feest. Ze komen er Franssprekend toe en ze vertrekken – na enkele pintjes uiteraard - Vlaamssprekend. Zij kennen het Vlaams wel maar doordat de verfransing zo is doorgedrongen hebben ze nog weinig kans om Vlaams te spreken, behalve dan met leeftijdsgenoten of bij bepaalde gelegenheden.

Hoed af voor Roland Delannoy en zijn vrienden. Roland werd voor zijn werk beloond met de titel “Ridder van het Manneke. De West-Vlaamse Nobelprijzen, zo wordt de opname van verdienstelijke West-Vlamingen in de Ridderorde van “t Manneke uit de Mane” wel eens genoemd.”

Volksdevotie

Etienne haalt “t Manneke uit de Mane” naar boven. Dit is de volksalmanak die jaarlijks uitgegeven wordt door de vereniging. Ik zoek op datum van 24 juni. het feest van Sint Jan. Zo belanden we bij de ‘volksverhalen’. In zijn jonge jaren ging Etienne jaarlijks te voet met de familie mee naar Kachtem voor de Sint-Jansomwegang.

“De ‘kerke zat bomvol met duzende bedevaarders, net een bak sardinen in een dozeke’, en dit allemaal voor de zegen van Sint Jan. Bij het naar huis gaan, kregen we van onze ouders een ‘blad macrons’. Omdat we braaf geweest waren tijdens ommegang en kerkbezoek?” Etienne denkt eerder dat het was om de kinderen te doen zwijgen. Tegelijkertijd eten en praten is immers onmogelijk.

Als ik Etienne zo hoor vertellen, stel ik vast dat de jaarlijkse bedevaarten overal in Vlaanderen op dezelfde manier verlopen: eerst de vrome religieuze oefeningen en nadien de ontspanning. Ernest Claes verwoordde dat zeer mooi. Hij vertelt over Sint Rochus, het bidden van zijn litanie, de bedevaart maar... ook over alles wat hierbij komt kijken... de kermis, het bier... het lief...

“Na al die vrome oefeningen, die de Zichemnaars niet gewend waren, kwam er de ontspanning waarin hun ware aard weer bovendreef. Want dezelfde mannen die een uur geleden zo trouw en deemoedig aan de heilige wonderdoener hun noden en angsten hadden blootgelegd en in hun hart aan God gevraagd hadden hun de vele zonden te vergeven die ze malleureuzelijk bedreven hadden, zaten daar nu binnen of buiten de dorpstaveernen, dronken grote potten bier en praatten en lachten zoals ze al hun leven gedaan hadden als ze ieverans waren waar het goed was. De jongeren, als vader en moeder het niet zagen, wipten de ronde

danstent binnen, en flikkerden met hun lief een polka of een wals ter ere van Sint-Rochus. En ik ben zeker dat Sint-Rochus en zelfs Onze-Lieve-Heer daar geen kwaad in zagen, zoals de nonnen. Ge kunt toch evengoed, al dansende met uw schoon lief in de armen, over serieuze dingen klappen als dat ge over iets anders zoudt spreken. Dat is daar juist het goede ogenblik voor, dunkt me.

En als ze dan na het lof weer op huis aftrokken, was de stemming helemaal anders dan in de voornoen. Ze hadden nu voor Sint-Rochus al gedaan wat ze moesten en konden doen, en Sint-Rochus, die het zijne had gehad, zou van zijn kant wel laten zien dat hij ook een goed hart had voor die van Zichem...”

Tot zover Nest Claes. Zo ging het er waarschijnlijk ook aan toe tussen Kachtem en Ingelmunster. Voor het lief was Etienne toen nog wat jong, voor de macrons niet!

Het is ondertussen vier uur geworden. Er wacht me nog een lange rit naar Rotselaar. Eerst moet ik de file tussen Deinze en Zwijnaarde nog doorstaan, dan wacht me de Brusselse ring. Ik heb dus tijd genoeg om even na te denken over wat er allemaal gezegd is.

Etienne is ook ridder van “t Manneke uit de Mane”. Dat is toch één appreciatie die hij in Vlaanderen gekregen heeft voor zijn inzet onze Vlaamse volksdans op te tillen naar een hoger niveau. De waardering hiervoor heeft hij zeker in het buitenland ontvangen. Zijn ereburgerschappen in de Verenigde Staten en China, en zijn ‘pavilhao’ maken van hem een flandrien-wereldburger.

Johan

beoefenen een internationaal programma. Bij een splitsing in 1972 binnen de VVKB ontstond het inmiddels ter ziele gegane Verbond voor Vlaamse Volkskunst (VVK). De VVKB bestaat nog, ofschoon zij in de fusie tot Danspunt (zie verder) betrokken was.

In 1989 komen we de naam Landelijke Vereniging voor Dans en Bewegingstheater (LVDB) tegen. Deze vereniging vindt haar oorsprong in 1962 bij de Federatie van Vlaamse Socialistische Volksdansgroepen (FVSV) waaruit in 1975 ook de pluralistische Nationale Jeugddienst voor Volksdans (NJV) ontstaat. NJV heeft opgehouden te bestaan, de LVDB bestaat enkel nog op papier omdat ook zij in de fusie tot Danspunt betrokken was. Ook de LVDB propageert vrijwel uitsluitend buitenlandse dansen en richt zich vooral tot het seniorenpubliek.

Festival van Schoten als bakermat voor IVV en Interfolklore

In oktober 1964 ontstond in de rand van het volksdansfestival van Schoten werd in dezelfde festivalomgeving van Schoten het Vlaams Dansarchief (VDA) opgericht, dat zich vanaf 1972 Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV) noemt. Dit studiecentrum levert van bij het begin in 1964 een schat aan achtergrondinformatie waarop de talrijke Vlaamse volkskunstgroepen gretig beroep doen. Eindelijk kunnen zij, met het materiaal dat het VDA aanlevert (volksdansen, -zang, -muziek, vendelzwaaien en verantwoorde kledij) plaats nemen naast buitenlandse groepen. Bovendien worden feesten en volksgebruiken binnen de groepen in ere gehouden, zodat een schat aan Vlaams cultureel erfgoed door de groepen bewaard wordt.

Interfolklore werd ontstond in 1967 in dezelfde festivalomgeving van Schoten opgericht in de rand van het volksdansfestival van Schoten. Het groepeerde, niet aan federaties gebonden, zelfstandige podiumgroepen, die een Vlaams programma brengen. Tot 1980 zijn er groepen aangesloten uit gans België, behalve Limburg. Daar was de Vereniging voor Limburgse Volkskunstgroepen (VLVG) actief.

De Vlaamse Volkskunstgemeenschap vzw (VVG)

In de jaren zeventig kennen de talrijke Vlaamse volksdans- en volkskunstgroepen een grote opbloei. Sommige groepen verzorgen zelfs meer dan vijftig optredens per jaar! Maar ook de eerste tekenen van terugval komen aan de oppervlakte: enerzijds moeten sommige sleutelfiguren omwille van leeftijd afhaken en anderzijds willen of kunnen sommige verenigingen niet voldoen aan de nieuwe subsidieregelingen van de Vlaamse overheid.

VOLKSKUNST

Wie is (was) wie in de Vlaamse volkskunstwereld

De 'Flandriens' die we in Volkskunst aan het woord laten, gebruiken nogal wat namen en/of afkortingen van namen van federaties van volksdansgroepen. Om in dat bos de bomen te helpen zien, publiceren we hier een kort historisch overzicht van de naoorlogse ontwikkeling binnen het wereldje van de federaties van Vlaamse volksdans- en volkskunstgroepen.

Het zal helpen om het Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw (IVV) te situeren tussen al deze organisaties, als erkende organisatie van 'gethematiseerde volkskunde', zoals dat in het Decreet op de Volkscultuur (14 oktober 1998) zo mooi heet. De tekst is afgeleid van het beleidsplan dat de Vlaamse Volkskunstgemeenschap vzw (VVG), in 2006 indiende. Over dit beleidsplan lees je meer verderop in deze bijdrage.

Van VIVO en VDCV, tot een wirwar van volkskunstfederaties

Vóór de tweede wereldoorlog besteedden het Vlaamsch Instituut voor Volkskunst (VIVO) en de Volksdanscentrale voor Vlaanderen (VDCV) reeds aandacht aan de waarde van de Vlaamse traditionele danscultuur en volksculturele werking. Doen en laten tijdens de oorlogsjaren stelde beide verenigingen (VIVO méér dan VDCV) in een zwart daglicht tijdens de jaren van repressie.

De VDCV koos na de oorlog resoluut voor verspreiding en beleving van volksdans uit alle windstreken met een beperkte Vlaamse inbreng. De VDCV veranderde in de 1993 haar naam tot Danskant en is een landelijk erkende jeugdvereniging.

Het VIVO nam in 1949 de draad weer op als Volksculturele Gemeenschap (VKG), wat in 1959 de Werkgemeenschap voor Volkskunst (WEVO) zou worden. Deze vereniging bestaat nog op papier, maar ontwikkelt geen werking meer.

In 1963 duikt de naam Vlaamse Volkskunstbeweging (VVKB) op. Deze pluralistische vereniging vindt haar oorsprong in 1951 bij de Katholieke Volksdansfederatie (KVF) die reeds het jaar daarop de naam aannam van Katholieke Vlaamse Volkskunstfederatie (KVVF). De VVKB was ook de motor van de Europeade en de bij haar aangesloten groepen

VOLKSGEBRUIKEN

Pensenkermis in Midden-Brabant

De pensenkermis behoort tot de traditie in Midden-Brabant. November was de slachmaand. Het weer was koud en het vlees kon dan niet slecht worden. Men kreeg daarbij ook voldoende vlees om de winterperiode te overbruggen. Ook rond Pasen - dus voor de hitte - werd een tweede varken geslacht. Bij de betere boerenfamilies at men in de week varkensvlees, 's vrijdags vis en 's zondags rundvlees. Het slachten van het varken was op het platteland een grote gebeurtenis. Iedereen in de familie zag er naar uit, want dan volgde de pensenkermis.

Men maakte witte en zwarte pensen. Het basisproduct hiervoor was gemalen varkensvlees. Hiervoor gebruikte de boerin in Everberg een pensenmolen. Men voegde aan het gemalen varkensvlees peper, zout en muskaatnoot - in het Meerbeeks 'kroinoike' - toe.

Voor witte pensen - de meest typische Midden-Brabantse specialiteit - gebruikte men gemorfeld wit brood zonder korsten, 30 eieren (op basis van een varken van 120 kg), de specerij foelie en het betere varkensvlees. Foelie - in het Frans 'macis' - is de bast van de muskaatnoot. De muskaatboom vinden we op de Molukken (Indonesië).

Voor zwarte pensen gebruikte men wit brood met korsten, bloed van het varken, de specerij pensenkruid en het minder goede vlees. De korsten van het witte brood mochten niet verbrand zijn. Het bloed van het varken mocht geen klonters bevatten. De boerin roerde met de hand of met een stro wis in het bloed om het klonteren tegen te gaan. Het zwarte pensenkruid had als basis kruidnagel, in het Erps-Kwerps 'groffelsnagelen'. Groffelsnagelen was een afleiding van het Franse 'clous de girofle'. Pensenkruid is dus gemalen kruidnagel. Kruidnagels zijn gedroogde bloemtuilen van een boom op de Molukken (Indonesië).

Het pensenvlees wordt in de 'vellen' geduwd. Daarvoor plaatst men de horen op de pensenmolen, waar de vellen over getrokken werden. De boeren in Kortenberg gebruikten de darmen van het varken als 'vellen'. Ze werden het binnenste buiten in lauw water gelegd en afgekrabd met de lepel of met de botte zijde van het mes. Daarna werden ze opgeblazen om te zien of er geen gaten in waren.

De vorm van de pensen is in de 20ste eeuw sterk veranderd. Vroeger had men ongelijke pensen zolang als de darm was. Nu heeft men pensen die even lang zijn en die gedraaid zijn: één draai links, twee draaien rechts, één draai links en twee draaien rechts en men zit bij de volgende pens,

Het slachten van het varken in de Middeleeuwen volgens een oude Vlaamse miniatuur

De pensen werden gekookt of in ons dialect 'gezooie' in de pensenketel bij een temperatuur van maximum 80°. De pensenketel was een grote gelakte ketel. De uitdrukking 'zo grauw als een pensenketel' verwijst ernaar. Sommige 'vellen' met pensenvlees barstten tijdens het koken en zo kwamen er stukken pens in het kookwater terecht. Dat was de basis van de pensensoep. De meeste boerinnen deden daar wat groenten, rijst en korstjes brood bij en zo kreeg men een soep.

De pensen moesten in Midden-Brabant drogen. Ofwel liet men de pensen drogen op een lange stok in de opkamer ofwel werden de pensen op stro op een tafel gelegd met een handdoek over.

Zijn pensen nu zo origineel voor onze streek? Vergelijken we daarom even met de andere gewesten. In Limburg kent men alleen zwarte pensen. In beide Vlaanderen kent men zwarte pensen met ajuin en met rode kool. In Ronse had men op de hoeven zwarte pensen gemaakt uit pensenvlees, bloed, brood, rozijnen en suiker. Bij de beenhouwers in Ronse waren het zwarte pensen met ajuin. In Veurne kende men een soort witte pensen. In Luik heeft men 'boudin de Liège' of witte pensen met peterselie.

Wanneer het varken geslacht was maakte men, ook kip-kap en geperste kop. Beide gerechten hadden het zelfde principe, Men kookte de kop van het varken, de 'bouillie' (het soepvlees) en de rundschinkel. De

Deelname staat zowel open voor vendeliërs in verenigingsverband als individuele vendeliërs. Een instructievideo over de te maken vendelslagen voor deze dag kunt u downloaden van onze site.

Voor de deelnemende vendeliërs is het vanzelfsprekend fantastisch als ze maximaal worden ondersteund door zoveel mogelijk geüniformeerde schutters en overig publiek.

BROTHERHOOD OF SQUARE DANCE

INVITES YOU TO THEIR 20 TH

COLUMBUS MEMORIAL 2011

NEW PROGRAM
THREE DAYS DANCING

SQUARE OFFICERS	ROUND OFFICER	CONTRA OFFICER
Nasser	Thorsten	Guido
Shukayr	Geppert	Girouir
(USA)	(D)	(B)

NEW DATE !!!

September 16-17-18
2011

Steward Henri Goethals

AANKONDIGING

wereldrecordvendelen.nl

Uit Nederland ontvingen we volgende bericht:

Geacht bestuur, beste vendelier(s),

In het jaar 2011 bestaat de parochie Nieuw-Dijk 100 jaar en viert een aantal verenigingen in ons dorp jubilea. De r.k. schutterij St. Antonius uit Nieuw-Dijk viert haar 90 jarig jubileum. Wij willen dit jubileumjaar extra glans geven door invulling van een aantal speciale schutterij-activiteiten.

In het weekend van 26 en 27 augustus gaat schutterij St. Antonius de plenaire vergadering van de Europese Gemeenschap van Historische Schuttersgilden (EGS) faciliteren. De organisatie hiervan is in handen van de Gelderse Federatie van Schuttersgilden en Schutterijen St. Hubertus.

Schutterij St. Antonius wil aan deze EGS vergadering een groots defilé en een gezellige verbroederings-avond voor schutterijen en het bestuur en de leden van de EGS toevoegen.

Om de Europese saamhorigheid maximaal te onderstrepen willen wij op zaterdag 27 augustus 2011 met 750 vendeliers uit heel Europa een defilé en een vendelhulde brengen aan onze vertegenwoordigers van de EGS en de parochie Nieuw-Dijk. Het (voorlopige) programma vindt u op <http://www.wereldrecordvendelen.nl/> en/of <http://www.weltrecordfahnenschwenken.eu/>.

Als we met 750 deelnemende vendeliers en gedurende 5 minuten allen dezelfde slagen maken, hebben we een wereldrecord gevestigd.

Dit is alleen mogelijk als zoveel mogelijk vendeliers deelnemen, geef u daarom zo snel mogelijk op via bijgevoegd deelnameformulier en retourneer deze aan het adres in het briefhoofd. Ruim voor het evenement zullen we u de bevestiging sturen.

Per deelnemende vendelier zijn we genoodzaakt € 5,-- inschrijfgeld te vragen waarvoor we u het volgende bieden:

registratie als deelnemer aan het Guinness World Record vendelen;

deelnamecertificaat;

herinneringsmedaille en

3 consumptiebonnen in te wisselen tijdens het evenement.

'bouillie' (rundsvlees) en de rundschinkel werden toegevoegd omdat het eindprodukt voldoende vlees zou bevatten en niet te vet zou zijn. Alles ging door de vleesmolen. De poten, de oren en het zwaard werden gekookt om de 'jus' of vleesgelei te bekomen. De 'jus' ging bij het gemalen vlees. Azijn, peper en zout zorgden voor de afwerking van het product. Het geheel kwam dan in een platte kom of in ronde koppen terecht. Voor kip-kap gebruikte men gemalen vlees, voor geperste kop gebruikte men grotere stukken vlees.

Voor 'poten en oren' kookte men de genoemde basisproducten. Men voegde er de 'koikes' (de restanten van de gemalen en gesmolten lies), een laurierblad, azijn en ajuin aan toe. Dat was 'poten en oren in het zuur'. Maar men kon ook 'poten en oren' bereiden met gedroogde pruimen, die dan eerst in water geweekt werden.

De pensenkennis volgde op de zondag na het slachten van het varken. Een gedeelte van het vlees moest immers snel opgebruikt worden. Het was dan ook een overvloedig feest. Er werd heel wat gegeten of liever gevreten.

Hubert Verboomen gaf ons een beeld van een pensenkermis met 7 gangen in Erps rond 1910:

Een straffe vleessoep met vermicelli en soepvlees

Soepvlees met aardappelen en groene kolen

Varkensgebraad met aardappelen en schorseneren

Ribbekens en 'varkensbree' met brood

Poten en oren met rozijnen en brood

Rijstpad met saffraan en bruine suiker

Pensen met brood en appelspijs (gelukkig om 16u)

Streekgerechten werden sterk geapprecieerd. Blijkbaar was er toen van cholesterol geen sprake!

Dr. Henri Vannoppen

FEESTEN EN FESTIVALS

Festivalitis 2011

Overal ter wereld zijn verenigingen of instellingen van het genre IVV bezig met de zorg (het stille studiewerk) voor het deel van immaterieel cultureel erfgoed, dat wij volkskunst noemen. In alle landen ook zijn er folkloregroepen bezig met de ontsluiting (het tonen aan het publiek) van ditzelfde cultureel erfgoed.

De komende maanden zullen Vlaamse groepen opnieuw Europa (en verder) intrekken om het Vlaamse stukje van het lappendeken te tonen en zullen ook weer tal van buitenlandse gasten hun beste beentje voorzetten op Vlaamse podia. Ga dat zien.

30 juni – 5 juli

Wereldfestival (Izegem)
www.wereldfestivalizegem.be

8 - 15 juli

Wereldfestival voor Folklore (Schoten)
www.festivalschoten.be

20 - 24 juli

Europeade (Tartu, Estland)
www.europeade2011.eu

27 juli - 1 augustus

De Pikkeling (Aalst)
www.faluintjes-pikkeling.be

29 – 31 juli

Internationaal Folklorefestival (Hoogstraten)
www.gelmelzwaaiers.be

5 - 8 augustus

Internationaal Folklorefestival (Moerbeke)
www.folklorefestival-moerbeke.be

10 - 17 augustus

Internationaal Folklorefestival (Edegem)
www.werelddansfestivaledegem.be

12 - 15 augustus

Internationaal Folklorefestival (Hasselt)
www.boezeroenen.be

13 - 16 augustus

Internationaal Folklorefestival (Westerlo)
www.diespelewei.be

17 - 21 augustus

Internationaal Folklorefestival (Bonheiden)
www.dekrekel.be

19 – 22 augustus

Festival des Folklores du Monde (Jambes)
www.festijambes.be

Hierbij ook al enkele data voor 2012

6 - 9 april 2012

Paasfeesten (Leuven)
<http://www.paasfeestenleuven.be>

4 - 12 juni 2012

Festival International de Folklore (Saint-Ghislain)
www.festifolk.be

8 - 12 augustus 2012

Drieskes Kerremes (Sint-Gillis-Waas)
www.drieskenijpers.be

10 - 16 augustus 2012

KA-dans (Torhout)
www.ka-dans.be

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

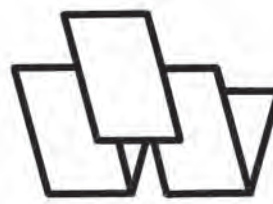
INHOUD

EDITORIAAL - I takt	1
ADVERTENTIE	4
VENDELEN	
Cursussen en Verbroedering	5
En dan nog dit ... vendelen.net	6
FLANDRIENS - Andrea Sterck	7
VERSLAG - Terug naar Schlitz	13
AANKONDIGING	
Enquête tradities	15
60 Jaar VVKB - Jubileumviering	16
Heemdag 2011	16
BALCULTUUR	
'De Danstent' van Joseph Simons, onverhoopt rijke bron over de balcultuur in de Kempen	17
VOLKSDANS - Soete Isabelle	20
STREEKDRACHTEN - Vlaams-Brabantse streekdrachtenverhalen	23
VOLKSGEBRUIKEN - Sint-Maarten een traditie die overeind blijft	27
VOLKSVERHALEN	
Enkele sagen en legenden rond Sint-Maarten	31
Kermisverhalen	32
COLOFON	36

v.u. G. Laekeman,
Dorpsstraat 83, 9190 Stekene

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 36
NUMMER 3
SEPTEMBER 2011

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN
DE VLAAMSE VOLKSCULTUUR
Afgiftekantoor Lokeren 1 - P 706365

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

VOLKSKUNST

UNESCO

**Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
Expertisecentrum voor Cultureel Erfgoed**

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 36 - nummer 3 - september 2011

Aan dit nummer werkten mee:

Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Marcel Oelbrandt,
Tony Vaessen, Cor Vanistendael, Henri Vannoppen en Jos Van Eyken.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn/haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het abonnementsgeld voor 2011 bedraagt 10 euro, over te schrijven op
bankrekening 416-3079451-83 van IVV, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met
vermelding van 'Volkskunst' en het adres van de abonnee.

Buitenlandse abonnees betalen 15 euro, over te schrijven naar IBAN nr.
BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB.

Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 12,5 euro en
ontvangen elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt
je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website.
Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en
Volkskunst in digitaal formaat.

Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, Markt 40 bus 4, 9160 Lokeren, tel. 0476 35 59 76,
e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen ook besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven (Viersel),

Tel. & Fax 03 475 12 05, e-post bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be
of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be

EDITORIAAL

I TAKT

*Volkskunstgroep Reintje Vos maakt in 1975 zijn eerste
buitenlandse reis naar Växjö (Zuid Zweden). Het werd een
onvergetelijke ervaring: Vlaamse en Zweedse volksdancers
innig verenigd in dans, muziek en zang. Een ontembare zon
overgoot de prachtige meren en bossen met deugddoende
warmte, waarbij de meegebrachte voorraad bier nog zo
heerlijk smaakte. Vi gör di i takt ... of uit het Zweeds vertaald:
wij doen het samen.*

Wie Scandinavië bezocht en bezoekt kent zeker de hambo. Hambo
behoort ontegensprekelijk tot het immaterieel cultureel erfgoed van de
vijf Scandinavische landen. Op het eerste zicht lijkt de dans eenvoudig.
Een korte 'aanloop' en dan maar draaien. Het geheel doet enigszins
denken aan een vorm van walsen. Tot we het zelf proberen, liefst met
een ervaren partner. Dan voelen we onmiddellijk het belang van
samen-dansen. Twee lichamen moeten perfect met elkaar in balans
blijven tijdens het draaien. Dat kan alleen door een perfecte coördinatie.
In die zin is de vertaling van 'Vi gör de i takt' slechts benaderend. 'I takt'
betekent meer dan zomaar 'samen'. Het gaat over een subtiele vorm van
één- worden in de dans. Willem Gijssels verwoordt het treffend¹:

*... De dans: het eerst gebaar van al 't geboren wordend
Dat aan gevoelens uiting geven kon:
Het eerst besef dat in een samenhang zich ordent
De chaos tot een klare bron ...*

Gestalte, gewicht, grootte: het speelt allemaal geen rol, als we maar bereid
zijn om mekaar aan te voelen en de dansvloer te betreden. Dansende
paren vormen een groep, groepen vormen een leefgemeenschap,
verschillende gemeenschappen vormen een volk. Immaterieel cultureel
erfgoed brengt een volk in constructieve beweging. Dans wordt een
bindend cement tussen volkeren, een wijze om te communiceren en
mekaar te waarderen.

We laten weerom Willem Gijssels aan het woord:

*De dans, nog voor het Woord, is 't groot herkenningsteeken
Waardoor de mensch van 't dier zich onderscheidt
Is 'dans' geen wereldwoord dat vele volken spreken*

¹ De Genst H, Ficher J, Gijssels W. Volks- en rondedansen. Uitgeverij A. De
Boeck, Brussel. Archief Renaat Van Craenenbroeck nr. 320. IVV.

Tot één en zelfde bron herleid?

Terug in Vlaanderen stelt zich de vraag hoeveel van de officiële danscultuur nog op de dansvloer zal terug te vinden zijn. Professionalisering van de sector resulteert in papier en administratie. Samen-dansen is onontbeerlijk op de dansvloer, maar lang niet de algemene regel wanneer het over structurele omkadering gaat. Wanneer we het dans-gegeven opentrekken naar de sector van het immaterieel cultureel erfgoed, zien we iedere organisatie haar eigen soepje koken, bij de gratie van fel gegeerd gemeenschapsgeld. Inhoud maakt plaats voor politiek. En politiek ligt IVV niet.

Een regering vormen gaat moeizaam door de fundamentele meningsverschillen tussen de potentiële partners. Die verschillende inzichten moeten convergeren naar een gezamenlijk project om een ploeg samen te krijgen en samen te houden. In onze sector zien we juist het omgekeerde. Er zijn geen fundamentele meningsverschillen. We willen alleen het gezamenlijk project compartimenteren omwille van mogelijke politieke opportuniteiten. Vrijwilligers moeten de duimen leggen want de spaarpot is te klein voor al wie meedingt naar subsidie. Daarom moet de beoordelingscommissie slaan en zalven naargelang het geval. Het kan nochtans anders. IVV blijft pleiten voor een gemeenschappelijke koepel 'Immaterieel Cultureel Erfgoed'. Dat maakt het mogelijk om als één Vlaanderen het internationale forum te betreden, met een rijke inhoud en een puike professionele begeleiding.

Ondertussen mochten we de voorbij zomer (nu ja zomer?) weerom de wereld beleven in tal van volksdansfestivals. In Schoten ging voor de 53ste keer het tot 'Hello Schoten' herdoopte werelddansfestival door. We reisden van Zuid-Afrika naar Jakoetië (Russische Federatie), en van Macedonië via Spanje en Venezuela naar het Paaseiland (vertegenwoordigd door de Chileense Conjunto Folklorico Arika Rapa Nui). Telkenjare valt de verscheidenheid op en toch ook de gemeenschappelijke kenmerken in wat de groepen ons tonen. We verzeilden in gedachten naar de uitgestrekte Siberische vlakten bij de zuivere zang en ontstuimige dans van de groep Sakha. Ook Matsamo uit Zuid-Afrika bezorgde ons rillingen met enthousiast zingende meisjes, slagwerk en nadrukkelijke stampdansen. De Chileenen gaven ons een impressie van de wijze waarop de 'Rapa Nui' (= bewoners van het Paaseiland) hun danscultuur beleven. Tussendoor was het wegdromen bij de ongewone dansritmes van 'Ansambi za narodni ora i pesni Toska' uit Stip (Macedonië). 'Lola Torres' uit Jaen (Spanje) bracht ons een stijlvolle vertoning op enthousiast gespeelde gitaren en klakkende kastanjetten. 'Mari-Quitar' demonstreerde levendig wat het samenvloeien van cultuur vermag door eeuwenlang vermengen van

berrie zitten als bruine heilige en mee in de processie gaan, dan krijgt ge van mij twee frank.' Dat was toen veel geld. Ja, hij deed dat. Nu, ze moesten nog siroop bij aan zijn gezicht smeren, want hij was niet bruin genoeg om bruine heilige te zijn.

Hij zat nu op die berrie en ze droegen die met vier man. Maar nu kon hij de wespen van zijn gezicht niet houden met die siroop, hé. En dat was dan nog in de zomer! En hij had al langs hier geslagen en langs daar geslagen. Dat was geen avance. Op den duur zei hij: 'Ik geef de pijp aan Maarten om bruine heilige te zijn', en hij sprong in het koren om van de wespen af te zijn.

Dat vertelde mijn grootvader ook, dat was in zijn tijd gebeurd, zeker? Die oude mensen, die konden... zoiets vertellen dat ze nu niet meer vertellen. En plezier dat wij alle avonden hadden en het waren altijd dezelfden die hier zo bijeenkwamen en dat was altijd zo maar vertellingskes vertellen.

Bron 27: 427-428 = WB 25024; Barbara V, zelfstandige, 90 jaar, Rotselaar

Johan

Beide verhalen komen uit:

Op verhaal komen,
Vlaams-Brabants Sagenboek
Stefaan Top

Davidfonds/Literair

Uitgeverij Davidfonds NV, Blijde Inkomststraat
79-81, 3000 Leuven

2005

huis brengen, maar ze waren zelf niet van Leeuw en ze moesten ook nog een heel stuk lopen eer ze thuis waren. Zij gingen dan maar alleen naar huis. Maar ze waren de tent nog maar juist uit of die hond liep al achter hen. En zij zijn beginnen lopen aan een stuk door tot in Wezeren. En toen daar aan die kruisstraat waar nu Pol woont, daar brandde nog een lamp en daar liepen ze binnen. En ze vertelden dat aan die man en die ging mee buiten eens kijken. Maar die had zijn mes meegenomen, hé, en hij gaat zo een stukje met hen voort. En die hond altijd achter hen, hé. En ineens blijft die man staan en hij draait zich om en hij steekt met zijn mes op die hond aan. Ja, die hond bleef liggen en die twee gaan rap naar huis. En die man gaat ook terug, slapen zeker. Maar 's anderendaags 's morgens toen hij naar zijn veld wou gaan, hij komt buiten en daar aan 't gemeentehuis stond een hele troep mensen bijeen. Ja, hij ging ook zo eens kijken om te zien wat er aan de hand was. En daar op die plaats waar hij die hond had neergestoken, lag een vrouwmens met een mes in haar borst. En die mensen wisten natuurlijk van niets, niemand kende die vrouw en ze hadden de avond tevoren niets gehoord. Die man heeft daar eerst tegen niemand iets van gezegd, ja die had schrik, hé. Maar dan een paar weken erna heeft hij het toch uitgebracht. Niemand kon iets tegen hem doen, want het was maar een hond die hij doodgestoken had, en Gaby en die andere hadden het gezien. Maar die hond was feitelijk een heks. Ja, dat heb ik Gaby dikwijls horen vertellen en ze is daarna nooit meer naar de kermis in Leeuw gegaan, haar goesting was over.

Bron 7: 150-152 = vvb 25123; Leontine I., arbeidster, 63 jaar, Melkwezer

Een valse Sint-Antonius?

Mijn grootvader vertelde over Sint-Antonius. Vroeger ging de processie alle jaren uit als het kermis was. Nu was daar een pastoor en die kon niet wachten tot de missen gedaan waren om te eten. En die had in de sacristie een hesp hangen. En daar stond een stoof en die bakte wat vlees en at tussendoor, hé. Maar de koster, die kon zich niet houden, die zat ook aan die hesp en at daar ook van in het geheim.

In de kerk stond er een heilige die ze mee in de processie droegen. Daar zeiden ze de bruine heilige tegen. En de pastoor zei tegen de koster: "Ze zitten aan mijn hesp". Nu had de koster die bruine heilige in de sacristie bij de stoof en bij de pan gezet. En de pastoor komt binnen en zegt: 'Ah, nu heb ik de dader', en hij slaat, en hij slaat het beeld kapot. Ja, dat was in plaaster, hé.

Nu was het kermis en de processie moest uitgaan. Maar ze hadden geen bruine heilige om in de processie te gaan. Nu was daar in het dorp ene die zo nogal een bruine kleur had. En de pastoor zei: 'Als ge wilt op de

Zuid-Amerikaanse indianen, Afrikaanse slaven en Spaanse kolonisten. Vlaanderen liet zich tijdens de festivalweek niet onbetuigd: de groepen Gelmel, Reuzegom, Pagaderke en Smoutpeerke brachten op een waardige wijze traditionele dansen en vooral nieuwe eigen creaties.

Eens te meer een mooie illustratie van wat Willem Gijssels neerschreef:

*... Komt dansen hand in hand naar wat Paul Fort verkondde²:
Indien de meisjes, jongens van elk land
Elkaar de hand toereikten, eene wereldronde
Van wereldvrede kwam tot stand !*

IVV blijft iedereen ondersteunen op en rond de dansvloer. Wij houden ogen en oren open in diensbaarheid. Dank aan alle vrijwillige inzet die levende culturele gemeenschappen blijft inspireren.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

*Hambo voor jong en minder jong tijdens een hambo treffen in Delsbo
(Zweden)*

(Bron: http://dansglad.se/en/texter/hambo_en.htm)

ADVERTENTIE

Kantklosjes - Houtdraaiwerk - Deurknopjes

Deelnemer Open Bedrijvendag op 2 oktober 2011
van 10 tot 17 uur.

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18 - Fax : 0032 9 232 11 75
www.bobbins.be jan@bobbins.be

Uitbundige feestvierders vergaten in hun roes al wel eens het thema van de heiligheid...

Het oorspronkelijke hoogtepunt van de middeleeuwse kermis was de processie, waarin kleurig geklede priesters, gildebroeders en anderen vaandels en beelden van de heiligen door de straten droegen. In onze huidige tijd heeft de kermis zijn band met het religieuze feest dat eraan ten grondslag lag al lang verloren. Ook de jaarlijkse processies zijn ondertussen al een tijdje uit ons straatbeeld verdwenen.

Maar niet verdwenen zijn de volksverhalen waarin uiteraard de belevenissen in verband met heiligheid, handel en vermaak uitgebreid aan bod kwamen.

Ik geef er twee weer die genoteerd werden in Vlaams Brabant. Het eerste werd opgetekend in Melkwezer, het tweede in mijn gemeente Rotselaar.

Vuurbal wordt zwarte hond en die blijkt een heks te zijn

Maar zoiets heeft Leonie toch ook meegemaakt. Die was eens met een ander meisje, dat waren goede vriendinnen in die tijd en die gingen eens op een zondag naar de kermis in Leeuw (Zoutleeuw). En om naar Leeuw te gaan moesten ze langs 't kerkhof en zo door 't veld. En een beetje voorbij het kerkhof stond een dikke lindeboom, die staat daar ten andere nog en daar liep een baantje in en dat moesten ze volgen. En aan die lindeboom valt daar ineens een vuurbol naar beneden. Zij natuurlijk lopen al wat ze konden. Maar als ze een stukje verder waren, riskeerden ze het toch eens om te kijken wat er van die vuurbol geworden was. En toen zagen ze een grote zwarte hond die hen achternakwam. Zij lopen terug in de richting van Leeuw, maar die bleef hen volgen. Ja, teruggaan durfden ze zeker niet, want dan moesten ze recht op die hond aflopen en daarom bleven ze maar lopen recht op Leeuw aan. Als ze daar komen, lopen ze het eerste het beste stamineeke binnen dat ze tegenkomen. Daar kwamen direct twee mannen op hen af om met hen te dansen. Ze vertelden wat ze tegengekomen waren: dat een grote zwarte hond hen altijd volgde en dat ze niet goed naar de danstent durfden gaan. En die mannen zegden dat ze geen schrik moesten hebben van een hond, maar als ze wilden zouden ze meegaan tot aan de tent. Ja, die waren natuurlijk blij dat ze niet alleen verder moesten gaan. Zij buiten met die twee en lijk ze buitenkomen, zien ze die hond aan de andere kant van de straat liggen, die was zeker op hen aan 't wachten. Zij naar de tent, maar die hond volgde hen, hé. En als ze in de tent waren, ze waren er toch niet gerust in, ze moesten maar altijd aan die hond denken. Toen het zo een uur of elf geworden was, zegden ze tegen die mannen dat ze naar huis gingen, dat het anders te laat zou worden. Die twee wilden hen wel naar

Het manneke weet in de uitgave van 1975 te vertellen dat “in 1918 ook ’t einde van den eerste oorloge was en dat de burgemeester van Koekelare op dienen dag op De Mekkere geboren wierd. Zijn moeder had vergeten heur kloefen aan de schouwe te zetten, maar dat was niets.: Sinte-Maarten lei Diestje in de plekke in een zagt wiegske, hetgonnen eigenlijk vele aangenamer is om in te liggen dan in een kloefe”.

Sint-Maarten was een populaire heilige in Vlaanderen, naast enkele van de apostelen, wiens namen veel gebruikt werden als familienaam: Janssens, Peeters, maar ook Martens, Maertens, Mertens...

Tot slot eindig ik met een van de vele spreken: “Op Sint-Martijn slacht de arme het zwijn”, in tegenstelling met de boeren die er meer dan een slachten in de loop van de winter.

Johan

Kermisverhalen

“Al wie van leuven kermis keren, hebben de winter in kleren” is een oud gezegde. Leuven kermis valt in de maand september, ook de periode van vele andere kermissen.

Het woord kermis is ontstaan uit de kerkmis of de kerke-misse. Deze mis werd opgedragen ter ere van de naamdag van de patroonheilige van de plaatselijke kerk of de verjaardag van de inwijding van de kerk. In de middeleeuwen was kermis ook synoniem met jaarmarkt. Waar veel mensen samenkwamen, daagden ook de handelaars op.

Voor de gewone mens was er toen inderdaad niet zo veel te beleven. Een kermis met een bijhorende jaarmarkt mocht dan ook rekenen op meer dan gewone aandacht.

Algemeen wordt aanvaard dat de bevolking graag kwam naar feesten die bestonden uit drie vaste thema's: Heiligheid, Handel en Vermaak. Deze drie thema's stonden garant voor een grote massa mensen. Zowel de kerk, de handelaren als de artiesten waren dan tevreden. Maar handel, heiligheid en feestvreugde gaan niet altijd hand in hand.

VENDELEN

Er is ook dit keer heel wat nieuws rond vendelen. De werkgroep Vlaams Vendelarchief heeft de voorbije maanden niet stil gezeten en nodigt je graag uit voor volgende activiteiten.

Cursus vendelen voor beginners

Net als de voorbije jaren organiseren we in het najaar een kennismakingscursus vendelzwaaien. Ben je pas gestart met vendelen of heb je gewoon zin om het eens te proberen ? Tijdens deze cursusdag geven ervaren vendelmonitors je aan de hand van enkele eenvoudige reeksen de basistechnieken mee. (in samenwerking met vendelen.net)

Zondag 17 oktober 2011 van 13 tot 17 uur in het VTI te Leuven.

Cursus Vendelmonitor

Nog in het najaar richt het IVV - op algemeen verzoek - opnieuw een driedaagse cursus voor vendelmonitors in.

De cursus zal doorgaan in de sporthal van het KTA te Kapellen (bij Antwerpen) op zondagen 13 november 2011, 11 december 2011 en 12 februari 2012.

Verbroedering der Vlaamse Vendeliers

't Zijn drukke tijden voor vendeliers want op zondag 27 november 2011 is er de jaarlijkse Verbroedering der Vlaamse Vendeliers in Hoogstraten.

Op het programma volgende drie sessies:

- KLJ-reeks *I can't explain* (muziek K-otic)
- Muziekreeks *Il Silencio* (Alferitax)
- Herhaling van de reeksen *De Ring* en *De Slagmolen*

Meer inlichtingen over deze activiteiten vind je op de IVV webstek:

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

of bij de secretaris van het Vlaams Vendelarchief:

Stefaan Haesen

Lakenmakersstraat 321 bus 401, 2800 Mechelen

telefoon +32 15 633 499 - mobiel: +32 496 593523

e-mail: stefaan.haesen@telenet.be

En dan nog dit ... vendelen.net

Om het vendelzwaaien beter bekend te maken en meer te promoten, sloegen een aantal zeer ervaren vendeliërs de handen in elkaar. Je leest hun plannen in onderstaand 'Manifest'.

De Raad van Bestuur van IVV en de werkgroep Vlaams Vendelarchief geven alvast hun volle steun aan dit initiatief en hopen dat velen hun voorbeeld zullen volgen.

Beste,

Bij deze willen wij graag VENDELEN.NET aan u voorstellen, een platform van en voor vendeliërs en iedereen die de kunst van het vendelzwaaien in al zijn aspecten wenst te promoten en stimuleren.

Dit onafhankelijk initiatief is ontstaan uit een duidelijke nood binnen het werkveld van de vendeliërs in Vlaanderen en wil als neutrale organisatie ondersteuning bieden aan vendeliërsgroepen en individuele vendeliërs in dansgroepen, gilden, turnverenigingen en zo meer.

Wij zijn ervan overtuigd dat vendelen als een discipline op zich alle kansen moet krijgen in de wereld van de amateurkunsten en erfgoed, en zeker een positievere imago kan gebruiken.

Naast het on-line (netwerk) platform www.vendelen.net op het internet, is het ook de bedoeling om ontmoetingsmomenten, cursussen en workshops te organiseren voor vendeliërs uit alle mogelijke federaties en verenigingen.

Op de website krijgen alle verenigingen die met een vorm van vendelzwaaien bezig zijn een plaats om zich voor te stellen, activiteiten aan de kondigen, ideeën uit te wisselen rond repertoire of andere thema's enz.

Graag willen we uw organisatie hierin betrekken als partner en vernemen dan ook graag of er interesse bestaat om een contactpersoon binnen uw vereniging of instelling aan te duiden met wie wij verder van gedachten kunnen wisselen over mogelijke verdere samenwerking in de toekomst.

Alvast dank voor uw interesse,

de initiatiefnemers van VENDELEN.NET

Philip Bogman, Stefaan Haesen, Ludo Schodts en Danny Van den Brande

VOLKSVERHALEN

Enkele sagen en legenden rond Sint-Maarten

Bij het lezen van het artikel van Tony Vaessen dacht ik terug aan mijn zomervakantie. We waren in Bratislava en bezochten er de Sint-Martinuskathedraal. Hierin bevond zich ook een uniek beeld van de heilige.

Zoals Tony het beschrijft wordt Martinus heel dikwijls voorgesteld als soldaat, te paard, terwijl hij met zijn zwaard zijn mantel in twee deelt en de helft aan een bedelaar schenkt. Maar dit beeld van Georg Rafael Donner is toch wel zeer uniek: Martinus is hier geen Romeins officier, maar een volbloed Huisar, met 'alles erop en eraan'.

Martinus was dus ook in andere landen zeer populair, en dan blijven de volksverhalen dus niet uit.

Prof.Dr.K.C.Peeters vertelt er enkele in 'Het Vlaamse Volksleven', in 1962 uitgegeven door Heideland, Hasselt.

"Opvallend is de gelijkenis van Sint-Maarten met Sint-Niklaas. Op beider feestdag zet men de schoen of hangt men de kous, waarin de heilige dan tijdens de nacht allerlei lekkernijen brengt. Evenals Sint-Niklaas 'rijdt Sint-Maarten door de lucht'. Zulks gaf aanleiding tot een der meest typische Kempische verhalen, waaraan, volgens de legende, twee dorpen hun naam te danken hebben.

Tijdens zijn tocht door de Kempen hadden de mensen Sint-Maarten te paard door de lucht zien rijden, doch de boeren die wel ossen doch geen paarden kenden, vroegen ongelovig: "Reed ie?" – zodat de plaats de naam Retie kreeg. Toen men verderop de heilige van nabij wilde zien, riep men: "Houd hem!" (de plaats heet thans nog Houtem) en ten slotte werd zijn vaart gestuit onder de predikstoel der kerk van Olen, van welk dorp hij de patroon werd.

Natuurlijk blijft ook het West-Vlaamse "Manneke uit de Mane" niet ten achter.

't Manneke schreef in 1996 : op 11 november is er wapenstilstand voor de groten en Sinte-Maarten voor de kleintjes. De goede man heeft dan zijn handen vol om speelgoed en lekkers te brengen. "En wat hebt gij gevraagd aan Sinte-Maarten?", vroeg Carolientje aan haar vriendin, die het op zedelijk gebied niet zo nauwe nam. "2000 frank", zei ze, "lijk aan iedereen".

het kwaad kersen eten was met zowel wereldlijke als geestelijke hoge heren.

In 406, enkele jaren na de dood van Martinus, staken Germaanse stammen de Rijn over. Goed zeventig jaar later, in 476, was het definitief afgelopen met het West-Romeinse Rijk.

De christelijke Frankische koning Clovis riep Sint-Maarten uit tot schutspatroon van het Frankische volk. Vanaf dat ogenblik begon de verering van Sint-Maarten in onze streken. Vele parochiekerken in Vlaanderen en Nederland werden toegewijd aan Sint-Maarten. Sint-Maarten groeide uit tot een oecumenische figuur waarrond verschillende godsdiensten (katholieken en protestanten) zich verzoenden.

Sint-Maarten in beelden

Sint-Maarten wordt meestal afgebeeld als soldaat – te paard of te voet – terwijl hij met zijn zwaard zijn mantel in twee deelt en de helft aan een bedelaar schenkt. Hij werd hierdoor het symbool voor de vrijgevigheid en de naastenliefde. Tijdens de tweede wereldoorlog werd Sint-Maarten het symbool van de organisatie Winterhulp.

Ook als bisschop wordt hij vaak voorgesteld, al dan niet in het gezelschap van bedelaars aan wie hij geld of kleding geeft. Soms heeft hij als attribuut een gans. Dit is een verwijzing naar het ganzenhok, waarin hij zich verstopte, toen men hem in Tours bisschop wilde maken.

Volksfeest

De feestdag van Sint-Maarten valt op 11 november. Sint-Maarten wordt vooral in Nederland, maar ook op vele plaatsen in Vlaanderen gevierd met een volksfeest. Traditioneel is het branden van een groot vreugdevuur. Vaak worden er ook (lampionnen)optochten georganiseerd. Kinderen maken een rondgang, zingen liederen en bedelen om snoep.

Tony Vaessen

FLANDRIENS

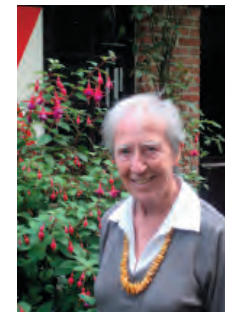
Andrea Sterck

Het is donderdagmorgen. Mijn gps leidt me van Zandhoven naar Halle-Zoersel, baron de Borekkenslaan. Hij leidt me langs kleine wegen, dwars door de bossen. De zandwegen langs het 'boshuisje' waar Hendrik Conscience ooit eens schuilde tijdens een onweer en er inspiratie voor de Loteling opdeed, zijn vervangen door asfalt. Er staan nog vele 'boshuisjes'. In één ervan woont Andrea Sterck. De armoede van Conscience's tijd is verdwenen. Andrea woont in een waar paradijs tussen beuken, geraniums, fuchsia's, vlijtige liesjes. De kleurenpracht van deze bloemen staat in schril contrast met de magere grond van 'mager Hal'. De mensen vertellen zelfs dat de laatste pier van mager Hal vastgeketend ligt op het kerkhof.

Naast de bakoven, tussen beertjes, de 4 heemskinderen, stenen vogeltjes ... vertelt Andrea over haar volkdansleven. Een Leuvense stoof zou hier niet misstaan.

Ik zie ook 'folkloristische poppetjes'. "Nee, dat zijn geen folkloristische popjes in nationale klederdracht", verbetert Andrea mij. "Dat zijn santons. Het maken van santons is een oude kunstambacht dat sinds de 17de eeuw vooral uitgeoefend werd in de Provence. Het woord santon is afgeleid van het Provençaalse woord 'santoun', wat kleine heilige betekent. Het waren oorspronkelijk kleine geschilderde Bijbelse figuren van terracotta. Maar tijdens de Franse revolutie, een bewogen periode waarin de kerken werden gesloten, was het maken van heiligenbeelden verboden en zijn er ook een aantal veelkleurige personages bijgekomen."

De koffie geurt heerlijk, de zelfgebakken koekjes zijn lekker, niet te zoet. Op de achtergrond speelt zachtjes czardasmuziek. Waarschijnlijk een cd pas gekocht in Hongarije. Het was niet gemakkelijk haar thuis te vinden. Ze is gisteren thuisgekomen van Boedapest, zaterdag is ze weer weg, naar de kust. Ik had eerst gehoopt met haar een gesprek te hebben in Schoten, haar Schoten. Maar ook toen was ze weg. Ja, zo gaat dat met onze 'Flandriens'. Gelukkig maar.

Het prille begin

Neen, dit gesprek wordt geen biografie waarin Andrea haar lange volkskunstleven van begin tot einde mooi op een rijtje zal zetten. Het zal geen biografie worden met alles erop en er aan. Ze vertelt over alles wat haar nauw aan het hart lag, over de gilden, de volksdansgroepen, de festivals, Afrika, de studiedagen, de cursussen...

De eerste keer dat ik Andrea ontmoette, was in het begin van de jaren zeventig, in Schoten. Ze leerde de dansen uit Hoogstraten aan en ik mocht van Reuzegom samen met mijn kersverse vrouw, naar de studiedag. Ik herinner me het nog zeer goed: de Karnaval, Boer en boerinneke, Fezelen, Weversdans... , dansen waarin men zich kan uitleven en qua danstechniek, en qua beleving. Het zijn ook dansen waarin een goede dansleider het uiterste kan halen uit zijn dansers. En dat kon Andrea. Ze was streng, eiste veel, maar ze had gevoel voor humor en kon het ook appreciëren als haar dansers haar commentaar al eens letterlijk opvolgden: "Berreke, as ge't beter weet, kom het dan zelf mo oatlegge!". En Berreke, die 'gene poeët' kon danse, kwam naar het midden van de cirkel, keek eens rond, en zei dan heel serjeus en majestueus met een breed handgebaar naar de speelman: "Muziek !".

Een goede dansleider moet er ook voor zorgen dat de dansers plezier en vreugde uitstralen. "Joenge, ge kunt wel goe danse, moar ge trekt e gezicht gelijk ne lijkbidder". "Ik ben een lijkbidder Andrea". Je kan er zeker van zijn dat vanaf dat ogenblik de gilde van Loenhout alleen maar danste met lachende gezichten.

Al is het geen tijdschroniek, dan begint ze haar verhaal toch ongeveer 65 jaar geleden, in Mechelen. Andrea speelde gitaar, fluit en accordeon. Ze was leidster van de meisjesgidsengroep van O.I.Vrouw over de Dijle. Daar werd onder meer gedanst, Andrea deed dat graag en goed, volgde haar eerste volksdanscursus, en haalde er na drie jaar studie een diploma. Het was een bloeiende groep van meer dan 160 jeugdige dansers. Deze scoutsgroep bezat een zeer groot dansrepertorium en trad verschillende keren voor het publiek op. Hier kreeg ze de smaak van dansoptredens te pakken.

Maar die smaak was al lang, onbewust, in haar aanwezig. Grootmoeder was van Tongerlo en Andrea bracht vaak vakantie door bij familie in Tongerlo en Westerlo. Als 'de gul' danste was de kleine Andrea hier niet van weg te krijgen.

VOLKSGEBRUIKEN

Sint-Maarten, een traditie die overeind blijft.

Tony Vaessen is gefascineerd door de figuur van Sint-Maarten. In de loop der jaren heeft hij een prachtige collectie rond de figuur van Sint-Maarten opgebouwd : beelden, santjes, medailles, tegels, ikonen, ... zeer vaak fraaie staaltjes van volksdevotie.

Tony Vaessen uit Lommel, die is erg actief in het Schutterswezen van Noord-Brabant (Ned.), kan met zijn collectie een tentoonstelling opbouwen over Sint-Maarten. Voor Volkskunst schreef hij volgende bijdrage over Sint-Maarten.

Levensloop van Martinus

Martinus leefde in de vierde eeuw na Christus. Hij werd in 316 geboren in Sabaria (nu Szombatheley, Hongarije) als zoon van een Romeins officier. Al op zeer jonge leeftijd voelde hij zich aangetrokken tot het christendom. Op vijftienjarige leeftijd werd hij tegen zijn zin ingelijfd bij het Romeinse leger. Op een dag deelde hij bij een stadspoort in Amiens zijn soldatenmantel met een bedelaar. 's Nachts kreeg hij een visioen van Christus, gekleed in de helft van zijn soldatenmantel. Enige tijd later werd Martinus gedoopt. In 356, op veertigjarige leeftijd, verliet hij het leger om zich als kluizenaar volledig aan de christelijke godsdienst te wijden. In 371 werd hij bisschop van Tours, nadat hij zich eerst had verstoppt in een ganzenhok omdat hij zich niet waardig genoeg vond voor het bisschopsambt. Martinus stierf in 397 in Candé en hij werd begraven in Tours op 11 november van dat jaar. Kort daarna werd hij heilig verklaard.

De betekenis van Sint-Maarten

De vierde eeuw na Christus was een erg woelige periode. Het Romeinse Rijk hobbelde van de ene bestuurscrisis naar de andere. Het jonge christendom groeide langzaam uit tot een instituut, met alle groeipijnen die daar bij hoorden. Martinus schreef mee de geschiedenis van deze eeuw. Hij probeerde de maatschappij te veranderen. Hij leerde echter dat

sprak men van de 'klak'. Dr. Jozef Weyns maakte een prachtige foto van Karel Van den Broeck (1862-1947) uit Heist-op-den-Berg, waarbij deze de hoge faas droeg. Petrus Michiels 'Leus' uit Veltem-Beisem droeg in 1890 een faas met een kamezool en een vest. Hij was horlogiemaker en van 'Arleus' (horlogie) kwam dan 'Leus'. Hij was de vader van schepen Louis Michiels ('Wieke Leus') van Veltem-Beisem.

Afbeelding 2.

Petrus Anthoon 'Pie van Lemmes', mijn overgrootvader in Veltem-Beisem, woonde op de Bovenberg. In 1910 werd hij gefotografeerd met faas, wit hemd en strikje. Hij bewoonde het oudste huis van de Bovenberg, waar later de familie Meulemans zich vestigde. Zijn vader was Guilielmus Anthoon of 'Lemme', vandaar 'Pie van Lemmes'.

Noten

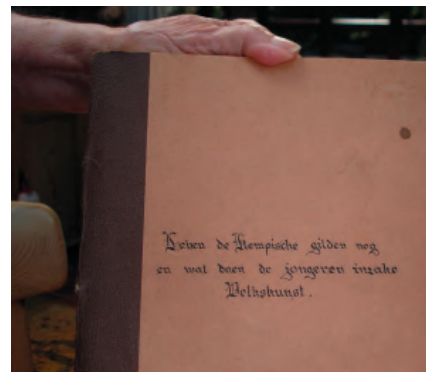
- (1) H.VANNOPPEN. De geschiedenis van Zaventem, de industriegemeente van Midden-Brabant. Zaventem, 1981, p. 675.
Interview Willem Penninckx. Zaventem, 1981.
- H.VANNOPPEN. De jaarkrans in Erps-Kwerps. het volkskundig centrum van Midden-Brabant en omgeving -De Brabantse Folklore , 1976, p. 299.
- (2) H.VANNOPPEN. Van hoed tot ondergoed. Leuven, 2010, p. 163.
- J.VAN HOREN. De 'carrouselle' van 1812 te Huldenberg - Huldenbergs Heemblad, 1993, nr. 1, p. 7.
- (3) H. VANNOPPEN. De geschiedenis van Zaventem, p. 666.
- (4) BMB (Bestuurlijk Memoriaal van Brabant), 1833, XXVII, p. 87.
- (5) BMB 1862, LXXXVI, p. 400.
- (6) BMB 1863, LXXXVIII, p. 674.
- (7) BMB 1868, XCVIII, p. 898.
- (8) BMB 1872, CVI, p. 768.
- (9) BMB 1878, CXVIII, p. 1363.

Illustraties

1. Maria-Theresia Boon uit Veltem-Beisem kort voor 1940 met 'kap en neusdoek'
2. Petrus Anthoon 'Pie van Lemmes' uit Veltem-Beisem (Bovenberg) in 1910 met faas, wit hemd en strikje

Het gildeleven en de orde van de papegaai.

In de jaren vijftig studeerde Andrea aan de 'Katholieke Sociale School voor Vrouwen' in Brussel. Ja, in die jaren mochten openbare instellingen en scholen in hun benaming nog hun strekking laten blijken. Ik weet het niet, maar waarschijnlijk heet die school nu heel onpersoonlijk 'Sociale Hogeschool van Brussel' of 'Hoger Instituut voor maatschappelijk werk'.

Haar eindwerk werd een studie over het gildeleven. Het werd een prachtig eindwerk. Het is de moeite waard en een plezier om het – ook nu nog na meer dan 50 jaar - eens te doorbladeren, te bekijken en te lezen.

In 'Leven de Kempische gilden nog?' lezen we waarheden die

nu nog gelden. "In sommige landen is het vrijetijdsprobleem dringender geworden dan het werkloosheidsprobleem. Het is schoon en goed te spreken over verheffing van het volk, maar beter is het aan het volk daadwerkelijke schoonheid en stijl te schenken".

55 jaar geleden werd dit door een jong meisje van 27 jaar geschreven. Nu zou men zeggen: zou het niet beter zijn om mensen te appreciëren die zich voor een geloof of een overtuiging inzetten".

Dit eindwerk had een grote weerklink in de Hoge Gilderaad. Andrea Sterck werd aangesproken door 'de Hoge Gilderaad der Kempen' en werd er zeer snel na het behalen van haar diploma jurylid tijdens gildenfeesten en landjuwelen. En omdat ze wel zei 'wat er verkeerd was' vroeg men haar: "Kom, en zeg ons hoe het wel moet!". Ze ging in op de vraag, en vanaf dan doorkruiste ze met haar kleine Renaultje de ganse Kempen. Ze gaf dansleiding in Herentals, Kasterlee, Kampenhout, Keerbergen, Lichtaart, Loenhout, Merksplas, Minderhout, Olen, Oostmalle, Pulle, Vlimmeren, Weerde, Westmalle, Westerl... ik vergeet er waarschijnlijk nog een heel aantal. Gedurende jaren reed zij dus de Kempen af, dag na dag, jaar na jaar, niet als beroep, wel als hobby! Het zijn enkel de sterken en de echte idealisten die dit kunnen.

Andrea vertelt ook nog fier over de zondagnamiddagen in de stadsfeestzaal van Geel en de zaal van de school in O.L.V.-Olen, waar dansers van gilden en volksdansgroepen uitgenodigd werden om Vlaamse dansen

aan te leren, met groot succes overigens. In Geel waren er soms 200 tot 300 dansers.

Het is dan ook niet te verwonderen dat ze voor al dit werk door 'de Hoge Gilderaad der Kempen' in 1978 vereerd werd met de 'Gouden Orde van de Papegaai'. Voor alle duidelijkheid: papegaai verwijst hier niet naar de kwetterende vogel maar wel naar 'paap' en 'gaai'. De gaai is de hoofdvogel die door de gildeschutters naar beneden geschoten wordt, en de paap is de priester of geestelijke die de gaai op de wip plaatst.

Tussen de verhalen door hoor je dat Andrea dus niet alleen in de gildewereld en in de wereld van de volksdansgroepen thuis was, maar ook bij al de federaties die deze organisaties rijk waren: VDCV, Dansarchief, KVVf, VVKB... Zij deed toen al in praktijk wat onze laatste ministers van cultuur nu ook proberen te doen: samenwerking tussen de verschillende federaties. En zoals je kan raden: sommigen vonden dat prima, anderen namen het haar niet in dank af.

Ze was ook, samen met Lieve, stichter van 'Gelmel'. gerenommeerde dansgroep te Schoten. Deze breidde uit tot drie dansgroepen: er was 'Gelmel', er was 'Tralman' waar de ouderen zich thuis voelden, en er was 'De Rommelpot' voor de jongeren.

Haar grote voorbeelden

Lode Van Olmen leerde haar in de groep 'Nele' in Antwerpen dansen. Onder 'lichte druk' van Lode en aangemoedigd door Jan Wouters, secretaris en lesgever bij VDCV, volgde zij haar eerste volksdansopleiding, als jonge jeugdleidster nog.

Later kwam ze in contact met Louis Doms van Hoogstraten en Omer François, de Oost-Vlaming die naar Limburg uitweek. Omer was de man die ten behoeve van de gilden, de Molenmazurka volledig uitwerkte en 'op papier zette'.

Andrea spreekt met zeer veel genegenheid over Suske Schellens. Zij is niet de enige van onze 'anciens' die dit doet. Met Sus als speelman, met hoofdman Piedfort en leden uit verschillende gilden, en Omer François als vendelier, trok zij in 1956 mee naar Madrid om daar Vlaamse dansen te demonstreren, o.a. in de ... stierenarena ...

De late jaren '50 waren inderdaad de jaren dat de Vlaamse dansen eindelijk terug hun plaats in de repertoires van de groepen begonnen te krijgen. De gilden trokken naar Spanje, Reuzegom trok naar de wereldtentoonstelling met een volledig Vlaams programma.

5. Lijk van een man met een rode gescheurde foulard in Bierbeek gevonden in 1863

Op 14 mei 1863 werd in het Meerdaalwoud te Bierbeek het lijk gevonden van een onbekende man van 50 à 60 jaar. Hij had zich door de kop geschoten. Hij droeg een muts van zwart laken, een krawat van zwarte zijde, een overtrek (habit dit jacquette) van bruin laken met purperen vlekken, een roodachtige vest, een grijze broek, lange kousen tot aan de knieën van blauw en wit katoen, een hemd van wit katoen van voor lijnwaad, lage schoenen, die met een zwart lint dicht gingen en een rode gescheurde foulard (6). In het bos te Bierbeek dicht bij Blanden vond men een zieltogende man van rond de 70 jaar oud. Hij had geen tanden meer vooraan. Hij stierf een kwartier nadat men hem vond. Hij droeg een hemd zonder merk en een gelapte broek. Men dacht dat de man krankzinnig was (7).

6. Laermans uit Lovenhoek verdween in 1872 gekleed met een zwart slaaplijf

Jan-Baptist Laermans uit Lovenjoel verdween op 4 maart 1872. Hij was geboren op 16 december 1855, dus ongeveer 17 jaar oud. Hij droeg een nieuwe kiel van hoogdonker blauwe kleur, een broek van gele stof met zwarte band, twee bruine ondervesten, één met mouwen en één zonder mouwen, een blauwe krawat, een wit lijnwaden hemd, een zwart slaaplijf (camisole), een blauwe laken klak, wollen halve kousen (chaussettes), schoenen zonder nagels met rijgsnoeren (8).

7. Een man met een zilveren zakhorlogie in Korbeek-Lo in 1878

Men vond op 27 juli 1878 het lijk van een man in het bos van Korbeek-Lo. Hij had zich verhangen. Hij droeg een blauwe jak (jacquette), een broek en een ondervest van zwart laken, een wit lijnwaden hemd, een zwarte zijden klak, nieuwe laarzen, een zilveren zakhorlogie met een gouden ketting. Men vond bij hem twee zakneusdoeken en een regenscherm van zwarte zijde (9).

8. De faas was populair in Veltem-Beisem en omgeving

De faas of de 'zijden muts' of 'het mutske met een klippeke' was het hoofddekseel in Herent, Veltem-Beisem en Winksele op het einde van de 19de eeuw. Dit hoofddekseel was afgeleid van een legerkepi en van de officiële uniformmuts van postbode of treinwachter. Smid Jan-Baptist Vanden Dries (1798-1893) uit Berg droeg rond 1880-1890 een zijden muts gecombineerd met een blauwe kiel. Petrus Joannes Kinot uit Erps droeg in 1897 de blauwe kiel met een foulard en de zijden muts. In de Kempen

over een paard en zij moesten hun mooi kostuum laten zien. De prijs van de 'carousel' was een zilveren horloge (2).

2. 'Kap en Neusdoek' voor de vrouwen tijdens de Belle Epoque in Huldenberg

'Kap en neusdoek' was op het einde van de 19de eeuw-begin 20ste eeuw in de mode in Huldenberg. De vrouwen droegen een 'kappetje' op het hoofd versierd met parels en bloemen. Hierover werd een zwarte, gele of witte kanten neusdoek gedragen. Clara Van Hamme uit Huldenberg, de echtgenote van Lambert Goffeau te Zaventem ging nog als 'pachteres' zo gekleed (3). Ook mijn overgrootmoeder Maria-Theresia Boon uit Veltem-Beisem (+1940) werd kort voor 1940 nog zo officieel gefotografeerd.

Afbeelding 1.'

3. Vanderauwera uit Neervelp droeg 'un habit gris' in 1832

Bernardus Vanderauwera, die krankzinnig was, was verdwenen. Hij werd geboren te Hoegaarden en woonde te Neervelp. Hij had een middelmatige lengte, een langwerpige aangezicht, een hoog voorhoofd, blauwe ogen, een dikke neus, een grote mond en een ronde kin. Hij droeg een grijs kleed (un habit gris), een pantalon van grijs dimit, een vest van zwart laken, geen halsdoek, lichte schoenen en een schako van de burgerwacht. Hij hield zijn hoofd gebogen en kon het zelf niet oprichten. De gouverneur F. De Coppin vroeg de gemeentebesturen om deze 60-jarige kleermaker, die door zinneloosheid bevangen op 1 december 1832 de gemeente Neervelp had verlaten aan de nationale gendarmerie uit te leveren, indien men hem zou ontmoeten (4).

4. Hikkentiek van Boutersem droeg een broek van marengolaken in 1862

De 42 jarige Louis Hikkentiek was hovenier. Hij woonde in Boutersem. Hij was op 15 maart 1862 gevlucht uit het Bedelaarswerkhuis van Hoogstraten. Hij droeg een vest met mouwen en een broek van marengolaken, een ondervest van grijze demit, een lijnwaden hemd, een krawat met kleine blauwe perkskens, een muts van zwarte demit en een kiel van grijs lijnwaad (5).

Enkele jaren later trad Andrea als lid van 'Lange Wapper' in Schoten op met een eerste Vlaamse suite van dansen. Deze creatie van Renaat van Craenenbroeck was een werkelijke openbaring voor haar. Er was eindelijk een manier gevonden waarop de mooie Vlaamse dansen attractief aan het publiek konden voorgesteld worden.

En de Vlaamse dansen zijn mooi. Dat weet vooral het buitenland te waarderen. Zo leerde Andrea, op buitenlandse vraag, onze dansen aan Engelse dames – allen onderwijzeressen – , aan Japanners, aan Russen. Als ge dus ooit eens in Rusland bent, en ge hoort er de muziek van de molenmazurka weerklinken, dan weet ge van waar dat komt.

"Wat een schat aan materiaal hebben jullie toch" zei ooit France Marolt, de dansleidster van een van de vroegere Joegoslavische groepen in Schoten. *"Ge zoudt dat moeten uitwerken en gebruiken!"*

Coq.

Andrea verbleef enkele jaren in Congo, in Coquilhatstad. Daar was ze directrice van een sociaal tehuis voor vrouwen en kinderen.

Maar ze kon er ook het dansen niet laten. In de schoot van de 'Vlaamse Vriendenkring' werd een volksdansgroep opgericht waarvan zij dansleidster werd. Daar waren steeds tussen de 30 à 40 dansers. Het klimaat was er niet aangenaam. Er werd 50 minuten gedanst, dan was er een pauze waarin iedereen naar huis ging om droge kleren aan te trekken, en dan werd er weer 50 minuten gedanst.

De 'independance' maakte een einde aan haar verblijf. Ze denkt nog steeds graag terug aan haar Congolese vrouwen. Zij hadden geen luxe, zelfs tekort, maar waren steeds blij en welgezend. Hier hebben we grote luxe, maar tonen wij ons blij en tevreden?

Bij haar terugkeer moesten er weer centjes verdiend worden, en werkte ze o.a. in de kliniek voor M.S. te Melsbroek en kwam uiteindelijk als consulente terecht, eerst enkele jaren bij de Jeugdrechtbank te Brussel, later, tot haar pensioen, in de Jeugdrechtbank te Turnhout. *"Dat was eigenlijk een zeer zware job, je moest dag en nacht paraat staan."* DANS was dan ook het ideale tegengewicht.

Compostela

Pas gepensionneerd, in 1992, trok Andrea met Lieve Borremans en haar hond Sepke naar Compostela. Ze vertrokken ten zuiden van Parijs en legde in 70 dagen 1800 kilometers af.

Dat was een onvergetelijke ervaring. Stappen door het mooie Frankrijk en het ruwere Spanje, begeleid door leeuweriken en nachtegaal en in Spanje door... loslopende honden.

Hierover wordt zeker in latere uitgaven van Volkskunst nog geschreven. Ik onderzoek de mogelijkheden om die tocht ook te doen, en ben met de training begonnen. Mijn eerste raadgever zal zeker Andrea zijn.

En nu ... het vervolg op onze dansen: Sequence-dansen

Op 15 mei 1999 behaalde Andrea haar (voorlopig?) laatste diploma : seniorendansleidster en certificaat van sequencedansen. Dit certificaat werd uitgereikt door de Anglo-American Dance-Service.

Sequencedansen zijn uit Engeland overgekomen ballroomdansen. Simpel gezegd: het zijn figuurdansen op muziek van rumba, jive, quickstep, chachacha, wals e.a.

Het gaat er heel wat rustiger aan toe dan bij de Vlaamse dansen. Maar, ze vragen toch veel denkwerk van de 'grijze cellen'. Ik durfde het eigenlijk niet zeggen: goed voor de oudjes dus. Maar zo durf ik Andrea niet noemen. Buiten deze sequence-dansen leidt ze nog steeds de oefenstunden van twee gilden: Oostmalle en Minderhout.

Ze reageert ook nog vinnig wanneer ze het heeft over de choreografie en de juiste notering van de dansen. Ze vindt het jammer dat er zo weinig Vlaamse gemeenschapsdansen zijn. We verwijzen hier naar de vraag die dit tijdschrift reeds enkele keren stelde om nieuwe Vlaamse gemeenschapsdansen te creëren (en de reactie hierop: "Dat is verdorie zo moeilijk!").

Haar ogen schieten vlammen wanneer ze vaststelt dat men toch altijd weer probeert de Vlaamse volksdans te bannen tegenover alle andere vormen van dans. Jarenlang hebben verantwoordelijken van onze volkskunstwereld gepoogd het woord 'folklore' te bannen en te vervangen door 'volkskunst'. Folklore wijst op iets wat voorbij is, volkskunst op wat nu leeft.

Tot slot van dit gesprek keer ik terug naar een van de besluiten van haar eindwerk in 1956, maar nu nog zo brandend actueel: *"Daarbij zou bij demonstraties vooral de nadruk moeten gelegd worden op het feit dat gilden en volkskunstgroepen geen folkloristische groepen zijn, maar levende en opvoedende ontspanningsvormen met een actief leven"*.

Is dat ook niet ons aller wens?

Johan.

STREEKDRACHTEN

Vlaams-Brabantse streekdrachtenverhalen.

Dr. Henri Vannoppen

Bij voordrachten voor het Davidsfonds in Lovenjoel (gemeente Bierbeek), en voor de heemkringen in Herent en in Sint-Agatha-Rode (gemeente Huldenberg) tijdens de eerste helft van 2011 stelden we het boek 'Van hoed tot ondergoed' voor. Hierbij paste natuurlijk de 'couleur locale' of de typische gegevens, die we in deze lokale gemeenschappen terugvonden. Hierbij volgen enkele voorbeelden, die we ook graag delen met de lezers van Volkskunst.

1. Geen blauwe kielen bij het 'carrousel'-rijden in Huldenberg in 1812

Huldenberg was bekend om zijn 'carrousels'. In Sterrebeek spreekt men in het plaatselijk dialect nog van 'cersel rijden', in Zaventem van 'carselle rijden'. Het ging dus duidelijk om ringsteken. De ringstekers van Huldenberg trokken naar Zaventem om daar carrousel te rijden op het Pachthof de Fraula van de familie Goffeau-Van Hamme bij Nossegemwegje. Lambert Goffeau, de pachter of herenboer en ook herbergier op het pachthof was gehuwd met de Huldenbergse Clara Van Hamme (Huldenberg 10 augustus 1825-Zaventem 20 augustus 1919), vandaar de komst van de Huldenbergse herenboeren. Het zijn taferelen van rond 1880-1885. Het verhaal volgt hierbij: "Bij 'Berrekes' was het 'staminee'. Men plaatste er buiten een orkest op een platte wagen. Er werden 25 stokken geplant van 2m50 hoog met een arm van 1m. Op de hoek van de arm hing een blok hout waaraan een ring bevestigd was. De ruiters te paard hadden een stok, waarmee ze moesten pogen om zoveel mogelijk ringen in handen te krijgen. Het orkest op de platte wagen speelde een serenade voor de overwinnaar van de 'carrousel'. Het 'carrouselrijden' was eigenlijk een nabootsing van de steekspelen van de ridders in de middeleeuwen" (1). 'Carrousel'-rijden ging reeds terug in Huldenberg tot het begin van de 19de eeuw. Op 23 augustus 1812 werd in Huldenberg een 'carrousel' ingericht. 29 ringen werden daarbij gestoken bij de 138 pogingen, die gedaan werden. De deelnemers werden in Huldenberg verzocht om geen fuik of blauwe kiel te dragen en hun paardentuig in behoorlijke staat te stellen. Het waren dus herenboeren die deelnamen, want ze beschikten

B	17-18	Allen 2 schotse passen voorwaarts rmdz, beginnend met buitenste voet
	19-20	Alle paren individueel met 4 gaanpassen ½-toer rmdz
	21-24	Per paar schottisch rond in de dansrichting, eindigend in rmdz
	25-32	Herhaling 17-24 maar allen eindigen in frontkring (beginopstelling)

De dans naar believen herhalen.

Soete Isabelle

"Hollandsche Boerenliedjes"

Noten

1. Volksmuziekgroep Kadril maakte een bewerking van de muziek. Deze is terug te vinden op de CD 'mariage' WBM 21082 © 2009

VERSLAG

Terug naar Schlitz.

In de onpare jaren heeft in Schlitz (D) het internationale volksdansfestival 'Schlitzlerländer Trachtenfest' plaats. Dus was het deze zomer weer zover. Veertig jaar geleden (de tijd vliegt veel te snel!) traden we er voor het eerst op met Volkskunstgroep Drieske Nijpers. We zouden er nog een paar maal komen, maar de herinnering aan de prachtige locatie in het midden van Duitsland is toch fel vervaagd.

Niet zo bij vrienden die om de twee jaar naar het festival zijn blijven gaan, en die we terugzagen op een bijeenkomst van de 'AA Garde' van Drieske Nijpers. Zij moesten geen moeite doen om ons te overtuigen om er dit jaar samen naartoe te gaan. En het dient gezegd: het festival is nog steeds even sprankelend, al schuwt het de vernieuwing niet. Het festivalpodium van Schlitz staat opgesteld op de hellende marktplaats, waarbij de vakwerkhuisen een natuurlijk decor vormen.

Voor de gastgroepen is optreden op dit podium genieten geblazen,

De Schotse groep in het mooie decor van Schlitz

zeker 's avonds wanneer de huizen feeëriek verlicht zijn en zich duizenden mensen verdringen op de markplaats en de erop uitgevende straten. Ook de feeststoet van meer dan vijf kilometer op een hellend parcours (vendelen!) is nog steeds even groots als toen. Dit jaar telden we 82 deelnemende groepen met uitbeeldingen van beroepen, ambachten, enz. Een feest voor de ganze regio met meer dan 10.000 toeschouwers.

Grootste vernieuwing aan het programma is dat er op zondagavond geen optreden meer is van de groepen maar dat de Markt dan ingenomen wordt door jonge muzikfans van HR3, zeg maar de Studio Brussel van deelstaat Hessen. Een verrassende vernieuwing, die een nieuw publiek in contact brengt met volkskunst en omgekeerd. De deelname van HR3 blijkt bovendien een financiële voltreffer. Een kruisbestuiving dus, die de continuïteit van het festival enkel ten goede kan komen.

Door die vernieuwing is de slotavond verschoven naar maandagavond. Maar dat schaadt de publieke belangstelling op de slotavond helemaal niet. Immers, geen Duitser die erom maalt om een dag langer liters bier soldaat te maken! Voor groepen die van het ene festival naar het volgende doorreizen heeft dit als bijkomend voordeel dat er een weekdag minder te overbruggen valt.

Standbeeld.

Wat ons ook opgevallen is: in Schlitz staat een prachtig standbeeld als hulde aan het 'Schlitzerländer Trachtenfest', meer speciaal aan de internationale volksdansgroepen die er om de twee jaar hun volkscultuur komen tonen.

Ook in Odoorn (Ned.), waar elk jaar een internationaal volksdansfestival plaats heeft, staat dergelijk standbeeld. Een idee misschien voor een Vlaamse stad of gemeente? Want er zijn er toch wel een aantal steden en gemeenten in Vlaanderen die een deel van hun naambekendheid te danken hebben aan een internationaal volksdansfestival.

Hulde aan internationale verbroedering door dans, muziek en streekdrachten, vereeuwigd in een mooi standbeeld in Schlitz.

What's in a name?

In Schlitz noemde het festival zich destijds 'Trachten- und Heimatfest'. Nu ga je naar de webstek van het 'Schlitzerländer Trachtenfest', via <http://www.trachtenfest.org>. In Odoorn wordt het festival georganiseerd door de Stichting Internationale Volksculturen Odoorn (SIVO) en bezoek je de webstek van 'Het zomerfeest zonder grenzen' via <http://www.sivofestival.nl>. Ook in Vlaanderen is er nogal wat zoekwerk bezig naar een aansprekende naam. Wil je kijken wat er bv. op het programma van het festival in Edegem staat, dan doe je dat door de welluidende naam www.werelddansfestivalenedegem.be in te tikken. What's in a name? Daarom dat we in bovenstaande tekst ons gemakshalve bedienen van de term 'internationaal volksdansfestival'. Een alternatief lijkt niet eenvoudig.

Marcel Oelbrandt.

VOLKSDANS

Soete Isabelle

Dans voor onbepaald aantal paren

Creatie		Gert Laekeman
Muziek		Traditioneel uit 'Hollandsche Boerenliedjes'
Danspassen		Bijtrekpas, gaanpas, schotse pas, schottisch
Opstelling		Per paar in frontkring
Uitvoering		
Voorspel		
(4 maten)		
A	1-2	Allen 4 bijtrekpassen in de kring rmdz
	3-4	Houding lossen tussen de paren Alle paren individueel met 4 gaanpassen ½-toer rmdz tot front buitenwaarts Terug handen geven in de kring
	5-6	Allen 4 bijtrekpassen in de kring rtdz
	7-8	Houding lossen tussen de paren Alle paren individueel met 4 gaanpassen ½-toer rmdz tot front binnenwaarts Terug handen geven in de kring tot beginopstelling
A	9-14	Herhaling 1-6
	15-16	Houding lossen tussen de paren Alle paren met 4 gaanpassen ¼-toer rmdz en gewone danshouding aannemen

meest traditionele of archaïsche dansvormen zouden beschouwen, door een draaiorgel werd gespeeld, onderstreept dit nog.

Draaiorgels werden reeds vanaf de jaren '60 van de 19de eeuw voor het gros van de muziek in danszalen en danstenten ingezet. Dat kon slechts omdat zij op industriële wijze werden geproduceerd en dus goedkoper waren dan muzikanten. Zij opereerden bovendien in een context waarin auteursrecht afdwingbaar werd en leidde tot economische verticale integratie van componisten en uitvoerders over uitgevers tot producenten van mechanische muziekmachines. De geschiedenis van 'The Aeolian Company' die de pianola uitvond en die wereldwijd actief was, illustreert deze principes wellicht nog het beste. Draaiorgels zijn met andere woorden dragers van moderniteit en technologische vooruitgang in een geïndustrialiseerde maatschappij.

Simons gaat in zijn novelle deze moderniteit overigens op geen enkele manier uit de weg. Ondanks de landelijke setting is ze in feite de drijfveer van de handeling van zijn verhaal. Omdat de oude zagerij door een stoomzagerij vervangen wordt, moet Stafke ander werk zoeken in een nieuwe, opkomende technologische sector: de diamantbewerking. De danstent is een moderne concurrent voor de café-bals-met-muzikanten in het dorp en wordt als dusdanig verketterd, al is ze, zoals al snel blijkt, niet tegen te houden. Details als de toen splinternieuwe gaslampen kruiden een verhaal dat slechts aan de oppervlakte ruraal en archaïsch aandoet. Wellicht overstijgt de novelle daarom de clichés van de heimatroman en is ze vandaag nog steeds leeswaardig. En, zoals we hopelijk hebben aangetoond, voor de goede verstaander ook een uitzonderlijke bron over historische populaire danscultuur.

Cor Vanistendael

Cor Vanistendael (°1971) studeerde aanvankelijk Oost-Europese Talen en Culturen aan de Universiteit Gent. Sinds een jaar of 10 werkt hij in de erfgoedsector en bouwde hij een specialisatie in dansgeschiedenis uit. Momenteel werkt hij als Erfgoedcoördinator voor de Erfgoedcel Noorderkempen te Turnhout en doet hij aan de Universiteit Gent over de geschiedenis van de sociale danscultuur in onze gewesten in de Franse- en Hollandse tijd. In zijn vrije tijd onderhoudt hij ook nog een blog over dansgeschiedenis.

AANKONDIGING

Tradities: enquête bij volksdansgroepen.

IVV is lid van de Vlaams-Nederlandse Werkgroep Volkscultuur van het Algemeen-Nederlands Verbond (ANV) vzw. Deze werkgroep hield dit voorjaar een enquête over tradities.

De bevraging is geïnspireerd op de tradities-enquête die Volkskunde Vlaanderen vzw vorig jaar heeft gehouden bij de gilden van de Hoge Gilderaad der Kempen. Die enquête is in de Werkgroep Volkscultuur herwerkt, zodat zij nu ook bruikbaar is voor de Noord-Brabantse schuttersgilden, de Oud-Limburgse schuttersgilden, Veldeke Limburg en de Vlaamse volksdans- en volkskunstgroepen die aangesloten zijn bij VVG en VVKB.

Door middel van deze enquête wordt onderzocht welke tradities in de groepen nog worden beleefd, en in welke mate.

De resultaten van de enquête zullen gepresenteerd worden tijdens een studienamiddag op zaterdag 19 november e.k. in het Cultureel Centrum Westrand in Dilbeek, waar op dezelfde dag ook 60 jaar VVKB gevierd wordt. Lezers van Volkskunst kunnen deze datum alvast noteren.

*Een nog levende traditie:
Driekoningenzingen bij
Folklore Ensemble Gelmel uit
Schoten.*

■ ■ ■

VVKB 60 jaar in beweging

Jubileumviering

Op zaterdag 19 november 2011, in CC Westrand te Dilbeek

16u00 feestzitting 60 jaar volkskunst

19u00 danspallet - voorstelling hedendaagse Vlaamse volkskunst
met aansluitend feestreceptie

inkom gratis - inschrijving vooraf sterk aanbevolen

www.vvkb.org/inschrijven

■ ■ ■

Heemdag 2011

*Zaterdag 24 september - Floréal Club – Blankenberge
Rijke baders, arme vissers? Over kusttoerisme en visserij in
de belle époque*

De jaarlijkse heemkundige studie- en ontmoetingsdag vindt dit jaar plaats in Blankenberge en staat in het teken van het kusttoerisme in de belle époqueperiode.

In de belle époqueperiode (1890-1914) floreerde het kusttoerisme. De nieuwe burgerij die zich verrijkt had tijdens de industriële revolutie begaf zich naar de kust en kwam er in contact met de lokale (arme) vissersbevolking. Tijdens de heemdag worden de vele gevolgen van deze wisselwerking onderzocht. Robert Boterberge brengt ons het verhaal van het ontstaan van het kusttoerisme en de gevolgen voor de visserij. Na deze lezing trakteert volksverteller François Driessen ons op gepaste volksverhalen en legendes.

In de namiddag gaan we op stap in Blankenberge en kan u kiezen uit drie rondleidingen in het thema “vissers en toeristen”.

Gezien de verschijningsdatum van Volkskunst (op het eind van het kwartaal), kan het zijn dat deze aankondiging te laat komt. Als ons tijdschrift toch vóór 24 september in uw bus valt en u wilt inschrijven voor de Heemdag, neem dan contact met Heemkunde Vlaanderen, tel.nr 015/20.51.74 of www.heemkunde-vlaanderen.be.

Pg 14: '20 cent of een nikkeltje slag op slag' & 'als ge drie minuten voor nen dans telt, da's lang genoeg'

Pg 47: 'Ze ontvingen de centen in de rechterhand, kletsen ze in de linker en hadden ze de ronde gemaakt, en kwamen ze malkander tegen in het midden (van de dansvloer – CVI), dan floten ze op een schril fluitje om den orgeldraaier weer aan den gang te krijgen.'

Er werd in danstenten per dans betaald. In Antwerpen heette dit ritueel 'half soukes dansen' omdat de prijs een halve sous zou hebben bedragen. Er waren in een danstent of –zaal ontvangers aanwezig die de vloer opstoven na elke dans. Dit ritueel wordt hier buitengewoon gedetailleerd beschreven. De dansen duurden dus 3 minuten, wat op eerste gezicht kort lijkt. Nochtans is dat ook ongeveer de lengte van één kant van een 78T plaat op de later populair geworden fonograaf. Het is interessant om vast te stellen hoe de lengte van het orgelboek blijkbaar die van de 78T plaat lijkt te bepalen die op haar beurt de 45T single definieert en uiteindelijk nog steeds de gemiddelde lengte van de radiohit van vandaag. Het is een merkwaardige constante voor amusementsmuziek.

Pg 42: "Angelieneke gaf aan de binnekomenenden tegen vijftien centiem op 't bordje, een bonneke 'goed voor een glas bier' ".

In de entreeprijs was één pint bier inbegrepen. Dit was eveneens een courante praktijk in 'vaste' orgeldanszalen o.a. in Antwerpen tot in de jaren '30 van de 20ste eeuw. In het Fonds Vliegende Blaadjes van de Universiteit Gent bevinden zich enkele van deze kartonnetjes waarop '1 Pint' staat gedrukt.

Pg 44: 'acht grote acétylène bollampen'.

Acetyleen lampen werden in de volksmond ook wel Carbiet Lampen genoemd, naar Union Carbide, één van de eerste industriële producenten van Calcium Carbide. Carbide lampen branden op acetylene gas (C₂H₂) dat door de reactie van calciumcarbide en water wordt opgewekt, was letterlijk een 'brandnieuwe' technologie rond de eeuwwisseling. Het procédé werd pas rond 1895 industrieel mogelijk en door Union Carbide vanaf 1898 in de praktijk gebracht. We kunnen het bal dat Simons beschrijft, dus redelijk precies dateren na 1895 en voor 1913 het jaar waarin de roman verscheen.

Het is tevens een indicatie hoe snel technologische evolutie reeds in de 19de eeuw ingreep in het dagelijkse leven van de gewone man. Zelfs in de zogenaamde landelijke en afgelegen Kempen drong dergelijke technologie reeds enkele jaren nadat ze was uitgevonden door. Het geeft te denken over het begrip traditie in het algemeen en zeker met betrekking tot bij uitstek modegevoelige zaken als dansen en muziek. Het feit dat de dansmuziek, zelfs voor wat wij vandaag misschien als de

1ste Prijs: een pijp
 2de Prijs: een kistje sigaren;
 3de prijs een flesch cognac;
 De mannen schaarden zich in de rij, met zeven, riepen op Nonkel en Postje, die bij het buffet een pint stonden te drinken, dat ze mochten draaien. Terwijl ze wachten tot het orgel aanzette:
 "Sa, pater kies er een nonneke uit, Sa pater kies er een nonneke uit, die zult gij nemen voor uw bruid"
 De wijze waarop de Jan-Van-Zier dans gesprongen wordt, trokken ze gezichten, vervaarlijk opengespalkte ogen, uitgestoken tong, en met de wonderlijkste gebaren de meisjes aanstarend, die schetterden, "die, zie!" of "neen, deze, ziet eens!" en "God! Wat een smikkel!".'

De Jan-Van-Zier dans werd tot nu toe nergens in de Kempen opgetekend. Navraag leverde geen gegevens op over deze dans. Aangezien er over de Kempense volksdans al heel wat verscheen, kunnen we alleen vaststellen dat deze dans aan de aandacht moet zijn ontsnapt. Wel werd in 1975 door de Universiteit Gent in Rijkvorschel bij Mevrouw Duchène-Van Looy een veldopname gemaakt van het liedje dat aan de dans vooraf gaat. Gezien deze beschrijving, gaat het wellicht om een soort rituele speldans zonder vaste dansvorm, maar wel heel duidelijk met een vaste melodie die we tot nu toe niet konden achterhalen. Aangezien er zelfs een versie voor orgels van bestond, ging het wellicht toch om een populair deuntje.

Verder zijn er zijn nog heel wat details die het bal zelf aanbelangen, die kloppen.

Pg 14: 'Daar kunnen met alle gemak veertig koppels op den vloer'

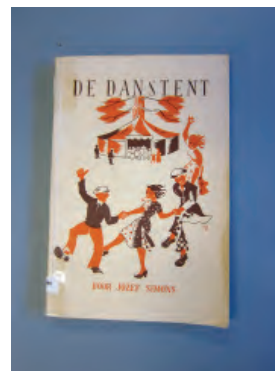
De dans ruimte in een danstent is al bij al beperkt omdat de vloer slechts het centrum van de tent vormde, omgeven door gaanderijen, een bar en zitbanken. 40 koppels kunnen we dan ook beschouwen als een indicatie dat het een grote tent moet zijn geweest die Stafke op de kop kon tikken.

Pg 16: 'waar Stafke als sierlijke dansmeester bekend stond'

Om reclame voor zijn eigen bal te maken, hielp het Stafke dat hij bekend stond als een goede danser. De verwijzingen naar 'goede dansers' of 'danseressen' zijn trouwens legio doorheen heel de beschrijving van het bal. Vandaag is het trouwens nog steeds het geval in dansmilieus zoals volksdans, balfolk of tango: goede dansers die veel bals bezoeken, kunnen zelf rekenen op veel volk wanneer ze op hun beurt eens een bal organiseren.

VOLKSCULTUUR

'De Danstent' van Joseph Simons, onverhoopt rijke bron over de balcultuur in de Kempen.

Literaire bronnen die het amusementsleven in de kijker plaatsen zijn op zich een zeldzaamheid. Meestal vinden we slechts kruimels, enkele details in de marge of aanwijzingen en zijn het de clichébeelden die bovendien. Dansen is onzedelijk en dat zullen we geweten hebben. Dat een auteur een bal tot hoofdmotief van een novelle verheft en op de koop toe tot in de details correct beschrijft, kan daarom als een unicum worden bestempeld. Kempenaar Joseph Simons (Oelegem, 21 mei 1888 – Turnhout, 20 januari 1948) publiceerde 'De Danstent' aanvankelijk in drie delen in 'Dietse

Warande en Belfort' jaargang 1913. Het is in vele opzichten een atypische heimatroman over de Kempen, waarvan de handeling plaatsvindt in de week van keurkermis (28 september) in het (imaginaire) Kempense dorp Boschbeek (Simons werd geboren in Oelegem, een gehucht van Ranst, vlak bij Borsbeek).

Atypisch is het boek in de eerste plaats omwille van het gekozen onderwerp dat in zijn tijd niet onomstreden was en al zeker niet in het Katholieke milieu waar hij vertoefde. Bovendien slaagt Simons erin zijn personages niet al te zeer te idealiseren en door een weloverwogen opbouw al te grote clichés te vermijden, hetgeen de roman ook vandaag nog lezenswaardig houdt. Niet met de zwier en taalvirtuositeit van generatiegenoot Stijn Streuvels, maar zeker verdienstelijk. Helemaal merkwaardig wordt het echter wanneer we weten dat Simons tussen 1909 en 1923 huisleraar was bij de franstalige adellijke familie De Brouckhove de Bergeyck in Beveren-Waes. Het belette hem alleszins niet om in het Nederlands te publiceren over een bij uitstek populair gegeven.

Zoals gezegd is de opbouw van de novelle uitstekend. Stafke de berdzager (plankenzager) is pas getrouwd met Angelieneke wanneer de zagerij na een brand en door de komst van de stoommachine wordt afgeschaft. Tot overmaat van ramp blijkt Angelieneke zwanger en koestert Stafke de ambitie om diamantslijper te worden. Maar om zijn opleiding te betalen heeft hij 100 frank nodig en gezien de economische situatie in de streek

lijkt dat onhaalbaar. Tot Stafke het noeste plan opvat om in één nacht 100 frank te verdienen door tijdens de keurkermis de schoonste spiegeltent in de streek te plaatsen voor zijn eigen deur. De inleidende verhaallijnen beslaan de eerste 30 pagina's van het werk, de overige 70 zijn volledig gewijd aan de voorbereidingen en de beschrijving van het bal zelf. Met een schitterende zin voor detail schetst Simons het verloop van een waar volksfeest. Van de opbouw van de tent, het werven van klanten, het inspelen van het orgel, enz. Geen detail wordt overgeslagen waardoor het boekje een uitstekende bron is voor de historische populaire danscultuur in de Kempen en bij uitbreiding onze gewesten. Door vergelijking met het vele archiefmateriaal dat we de afgelopen jaren konden bestuderen, blijkt overduidelijk dat weinig van wat Simons noteert, geïdealiseerd of verzonnen werd. Hij moet het draaiorgelbedrijf, de tentenverhuur en het verloop van bals in zijn tijd van zeer nabij hebben gekend. Wellicht was hij zelf ook een uitstekend danser en liep hij in zijn jonge jaren de bals in zijn streek af.

Aan de hand van letterlijke citaten zullen we nagaan welke merkwaardige schat aan gegevens er te rapen valt.

Pg 13: 'Met Sinksen hebben ze 's nachts te twaalf den Brabbeson gespeeld: dat was opgemaakt werk van de jongemannen, die tegen klokslag middernacht met hun lieven in den dansbak stonden.'

Het spelen van de Brabançonne was traditioneel het teken dat het bal afgelopen was. Dat dit om klokslag 12 uur gebeurde, was geen goed teken, omdat dit voor de uitbater van de tent betekende dat hij zijn zaak kon sluiten. 12 uur was vroeg - te vroeg - op een feestdag, ook toen. De opmerking wordt dan ook gemaakt door Angelieneke om Stafke het idee uit zijn hoofd te praten de tent te huren. De opmerking moet als volgt verstaan worden: als een bende jongelingen een bal kunnen laten stoppen door de Brabançonne te laten spelen, lijdt je evengoed verlies.

Om aan te tonen dat het spelen van de Brabançonne heel duidelijk een ritueel gebeuren was op de Kempense bals rond 1900, kunnen we het volgende citaat meegeven dat uit de directieverslagen van Harmonie De Kunstvrienden te Merksplas van 1906 werd gelicht:

'De blijken van eendracht en vriendschap schenen ten vollen uit wanneer het muziek ten klokslag twaalf uren 's nachts eenen

lancier speelde in het afwisselen van het jaar 1905 – 1906. Ziet daar op de scène! Héla mannen een weinig stilte! Onzen achtbaren en beminnelijken voorzitter den Heer Baaths met vreugde op het gelaat, stuurt zijnen leden eenen innige en hartelijken wensch toe van geluk en voorspoed ter eere van Nieuwjaar; daarop spoedde zich ieder om zijnen medeburger een gelukkig Nieuwjaar te wenschen, niemand bleef onverlaten allen ontvingen beurtelings de beste wenschen van geluk. Welk tafereel! Ziet welke genegenheid jegens zijne medemenschen, welke vreugde ze mogen bestatigen dat hedendaags in onzen Kring eene vasten eendracht heerscht. Er was niets meer aan te doen de aanwezigen waren in een ander jaar, de Lancier van 1905 mocht niet meer uitgespeeld worden, ieders gemoed zegde: een nieuw jaar eenen nieuwen dans. Er werden als dan nog eenige nieuwe dansen gespeeld om het jaar 1906 eer aan te doen want het spreekwoord zegt: te hebben is hebben en krijgen is de Kunst. Het is bijna 1 uur. Het orkest krijgt het bevel het bal te eindigen en speelden als dan den Brabançonne tot slot van den dans.'

Het feit dat een Lanciers-kadril omstreeks dezelfde tijd (middernacht) werd gespeeld, behoorde eveneens tot de traditie. In het algemeen kan men stellen dat het middernachtelijk uur uitnodigde tot het opvoeren van allerhande rituelen. Een speciale dans of dansen werden er vaak rond gegroepeerd. Dat was trouwens geen exclusief Kempens gegeven. Muzikant Pieter Vergauwen uit Bornem (Klein Brabant) vertelde ons een heel gelijkaardig verhaal uit zijn streek waar deze traditie nog in de jaren '60 van de twintigste eeuw doorliep.

Gelukkig voor Stafke wordt de Brabançonne niet om middernacht gespeeld, maar er vindt wel degelijk een rituele dans plaats:

Pg 83 – 84: 'Daarom en omdat hij toch rijkelijk geld verdiend had, kondigde Stafke de laatblijvers aan: "Wij zullen de Jan –Van-Zier dansen en de Brabbeson spelen". Daar waren zeven jonge mannen om de Jan –Van-Zier dans te springen. Ze gingen voor de spiegels staan en kleurden hun gezicht rood, wit, blauw of zwart, met een rood-vervend lapje stof, rijstpoeder, blauwsel of roet uit de schouw, of wat ze ook hadden meegebracht. Want wie het raarst rondsprong in dien prijsdans, met het vervaarlijkste wezen de leelijkste gezichten kon zetten, werd door de jonge meisjes die den jury vormden, bekroond met een der prijzen die nu onder het buffet werden uitgehaald. Sinds den voormiddag stonden die met krijt geschreven op het ruitvormig spiegeltje, ingezet in 't midden van de orgelversiering:

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

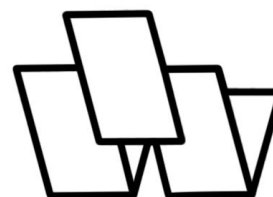
INHOUD

EDITORIAAL - Het hek en de dam.	1
WERKING IVV	
Dansbeschrijving Carrousel	5
IVV geeft advies voor Leuvense reus.	5
REDACTIONEEL	
Beste wensen.	6
Abonnementen 2012	7
ADVERTENTIE	8
FLANDRIENS	
Eyndelingen - Interview met Jeanne Geleyn en Gudrun Van Eynde	9
VOLKSGEBRUIKEN	
Schieten bij huwelijken is Vlaams erfgoed dat moet bewaard blijven! . .	13
VERSLAG	
De 4de Zeeuwse Streekdrachtendag te Cadzand op 27 augustus 2011	21
Enquête over tradities	26
VOLKSVERHALEN - Verhalen over dokters, heiligen en een “drupke”.. . . .	27
INTERNATIONAAL - Etienne Vankeirsbilck te gast in Chinese talkshow	31
UNESCO	32
COLOFON	32

v.u. G. Laekeman,
Dorpsstraat 83, 9190 Stekene

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 36
NUMMER 4
DECEMBER 2011

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN
DE VLAAMSE VOLKSCULTUUR
Afgiftekantoor Lokeren 1 - P 706365

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

VOLKSKUNST

UNESCO

**Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
Expertisecentrum voor Cultureel Erfgoed**

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 36 - nummer 4 - december 2011

Aan dit nummer werkten mee:

Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Marcel Oelbrandt, Henri Vannoppen en Jos Van Eyken.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn/haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het abonnementsgeld voor 2012 bedraagt 15 euro, over te schrijven op bankrekening 416-3079451-83 van IVV, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Volkskunst' en het adres van de abonnee.

Buitenlandse abonnees betalen 20 euro, over te schrijven naar IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB.

Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 17,50 euro en ontvangen elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en *Volkskunst* in digitaal formaat.

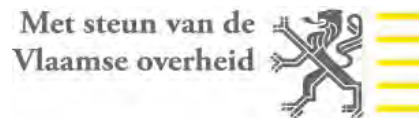
Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, p/a Zwaluwstraat 16, 9160 Lokeren, tel. 0476 35 59 76, e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen ook besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven, tel. 03 475 12 05.

of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be en e-post bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

EDITORIAAL

Het hek en de dam

We hebben een tijdje moeten wachten, maar nu is het hek van de dam. Minister Joke Schauvliege heeft eind oktober de brieven rondgestuurd over wie wel en wie niet mag rekenen op een werkingstoelage gedurende de komende beleidsperiode 2012-2016. Maar geen nood: niet betaalde vrijwilligers ploegen voort op de cultuurakker.

Op 19 november ll. vierde de Vlaamse Volkskunstbeweging (VVKB) 60 jaar actief zijn. De cultuurtempel Westrand in Dilbeek gonsde van bedrijvigheid die zaterdag. In het 'voorprogramma' zat een studiesessie van het Algemeen Nederlands Verbond (ANV) over de toekomst van onze tradities. Naast VVKB waren o.a. ook de Vlaamse Volkskunstgemeenschap (VVG) en de Hoge Gilderaad der Kempen (HGK) present om de resultaten van enquêtes toe te lichten. Professor Stefaan Top coördineerde het panelgesprek. Tradities worden wel naar waarde geschat, maar tegelijk uitten de panelleden hun zorg voor de toekomst. Tradities hebben inhoudelijk voldoende draagkracht. Ze kaderen evenwel in een evoluerende wereld. Vooral over de vorm valt nog te discussiëren.

Na het panelgesprek kon de eigenlijke viering van start gaan. Professor Stefaan Top gaf een uitstekend overzicht over de structurele evolutie van de erfgoedsector gedurende de jongste decennia. VVKB-voorzitter Theo Smet vertelde over 60 jaar geschiedenis van VVKB. Zowel op vlak van beleid als in de jongste decennia van VVKB werden belangrijke beslissingen genomen, waarbij VVKB uiteindelijk koos voor een onafhankelijke positie met het actief beoefenen van Vlaamse volkskunst als prioriteit. Na de academische zitting werden we vergast op een twee uur durend schouwspel waarin 31 dansen of suites aan bod kwamen. Een waar

*IVV-voorzitter Gert Laekeman hield een begeisterende toespraak t.g.v. 60 jaar VVKB. Hij loofde het actief beoefenen van volkskunst als vorm van cultureel basiswerk.
(Foto Fred Scholliers.)*

degustatiemenu waarin traditionele Vlaamse dansen en nieuwe creaties gemengd werden met vendelspel. Het ensemble Staf Cogneau en het West-Vlaams Volksdansorkest zorgden voor muzikale ondersteuning. Alles stond onder puike regie van Lieven Demuynck. Nadien werden alle aanwezigen nog eens op een heerlijke receptie vergast. Proficiat werkpaarden van VVKB voor zoveel belangloos enthousiasme. VVKB heeft draagkracht, dat is duidelijk. Op dus naar de volgende 60 jaar!

Veertien dagen later was IVV weerom met een uitgebreide delegatie aanwezig tijdens de opening van het Brabants Centrum voor Muziektradities (BCM) in Kampenhout. Bezieler Hubert Boone gaf anderhalf jaar geleden een teken aan burgemeester Jean Meeus. Hubert zocht een onderkomen voor zijn rijk archief, muziekinstrumenten inclusief. Al snel was de burgemeester gewonnen voor de oprichting van een muziekcentrum. Hij vond een bondgenoot in de persoon van Gerry Croon (Toeristische Dienst Kampenhout) en ook de gemeenteraad was het idee genegen. Op zondag 4 december 11. was het dan zover. In Villa Lucie konden we genieten van een zelfinstructieve hommeltentoonstelling, demonstraties van hommelspelers inclusief. De bedoeling bestaat erin

Huberts archief een definitieve plaats te geven in de in restauratie zijnde oude pastorie. Klikken op de webstek van het Centrum brengt ons al in de sfeer ¹. Die zondagmorgen was Kampenhout verzamelplaats voor wie Vlaamse volksmuziek een warme plaats in zijn of haar hart heeft toebedeeld. Het Brabants Centrum voor Muziektradities mogen we beschouwen als een voorbeeld

van wat persoonlijk contact en harmonie tussen mensen vermogen. We blijven Hubert en de gemeente Kampenhout eeuwig dankbaar en duimen voor een intense publieke belangstelling tot ver buiten de gemeentelijke grenzen.

Harmonie is ook het recept voor gelukzalige dansbeleving. Mensen die met elkaar kunnen genieten van dans beleven het toppunt van harmonie. Streven naar harmonie maakt mensen mooier en blijer. En het menu is uitgebreid: wals, mazurka, polka, schottisch en de aanverwante polka mazurka, varsovienne en redova. Wie wil leren op de dansvloer begeeft zich aan een van onze talrijke kadrils. Op rijen 2 en 4 kunnen

1. <http://www.kampenhout.be/bcm/index.php>

INTERNATIONAAL

Etienne Vankeirsbilck te gast in Chinese talkshow

Etienne Vankeirsbilck te gast in Chinese talkshow

Oostrozebekenaar Etienne Vankeirsbilck is stichter en ondervoorzitter van de Internationale Organisatie voor Volkskunst. Hij reist de wereld rond ter bescherming en promotie van volkskunst. Dat bracht hem vorige week in een Chinese televisieshow.

ARNE VANSTEENKISTE

Oostrozebekenaar reist wereld af voor volkskunst

Etienne Vankeirsbilck te gast in het programma Culture Matters op de Chinese zender ICS Shanghai. Foto: ivv

OOSTROZEBEKE Al twintig jaar is Etienne Vankeirsbilck vaste gast in China. Als stichter van het IOV, de internationale organisatie voor volkskunst, een vereniging die erkend werd door Unesco, treedt hij op als adviseur bij de organisatie van folklorefestivals in de hele wereld. Hij loodt ondermeer Europese volksgroepen naar het internationale kunstenfestival van Shanghai dat elke twee jaar plaatsvindt.

ETIENNE VANKEIRSBILCK
Ondervoorzitter Internationale
Organisatie voor Volkskunst

In Vlaanderen verdwijnt de eigenheid razendsnel, maar in andere landen is men er veel trotser op

Als kenner van de volkskunst werd hij vorige week uitgenodigd in de studio van Culture Matters. Een televisieprogramma op de Chinese ICS

Shanghai. De zender heeft via kabel een bereik van enkele miljoenen huishoudens in China, maar is ook online te bekijken. Vankeirsbilck werd uitgenodigd als kenner voor een panelgesprek over de relatie tussen cultuur en milieu. 'Al 32 jaar ben ik bezig met het IOV', vertelt de stichter

van de wereldwijde organisatie. 'We organiseren festivals, forums en wetenschappelijke congressen om volkskunst te beschermen en te promoten. Van dans en muziek tot de keuken uit volkskulturen. Zowel materieel als niet-materieel erfgoed houden we zo in

stand. Op die manier kwam ik in contact met enkele Chinese organisaties. Bijvoorbeeld in Shanghai wordt tweejaarlijks het Shanghai Arts Festival georganiseerd, vergelijkbaar met ons Festival van Vlaanderen. Voor dat festival hadden ze ook enkele Europese groepen uitgenodigd. Maar omdat ze zelf niet thuis zijn in onze cultuur en ze zeker wilden zijn van kwaliteit op de verschillende podia, kreeg ik de vraag enkele groepen te selecteren. Dat doe ik nog steeds. Ik reis minstens éénmaal per jaar naar China.'

Rood sjaaltje en klompen

De naam folklore in ons land doet volgens Vankeirsbilck onter aan de volkskunst. 'Folklore is bij ons een man met een rood sjaaltje aan en klom-

pen. Maar volkskunst is veel meer dan dat. Elke stad, elke regio kent zijn eigen gebruiken. In muziek, dans of klederdracht. In Vlaanderen verdwijnt die eigenheid razendsnel, maar in andere landen is men er veel trotser op. Volkskunst krijgt bij ons weinig aandacht in de media, maar het is zeer belangrijk om ons erfgoed, en bij uitbreiding al erfgoed in ere te houden. Als wij het niet doen, doet niemand het. De jeugd is niet altijd even geïnteresseerd in erfgoed, maar dat heeft te maken met kwaliteit. Als we kwaliteit aanbieden en de kans om in de schijnwerpers te staan, is iedereen geïnteresseerd in volkskunst. Ook de jeugd', aldus Vankeirsbilck.

IVV
www.iov-world.com

wens uitspreken die ik niet durf neerschrijven, en als dat nog niet help en ge bleeft doorsjengelen, kreeg ge uiteindelijk uit de dikke fles een drupke met vijf of zes zwarte bessen, en we moesten het vocht zo lang in de mond houden, -(niet te rap doorslikken, zulle!)- met scheve kop het goed op de plaats laten van de kwade tand, ondertussen almaardoor aan Sinte Appolonia denken, totdat inderdaad de pijn over was. Dan aten we de bessen op, en bevestigden dat we inderdaad niets meer voelden. De groteren kregen drie of vier drupjes, omdat ze ook grotere tanden hadden. Wie bij ons kiespijn kreeg ging gewoonlijk slapen met een half stuk in zijn kraag. Dat drankje hiet ten andere niet thee, maar eenvoudig: 'onze Hein zijn fles.' Tot zover Nest Claes.

Ook al drijft de maatschappij steeds verder weg van kerk en godsdienst, de invloed van de christelijke cultuur zit nog diep geworteld. We mogen fier zijn op onze prachtige kathedralen en hun kunstschaten, ook op het erfgoed dat er bij hoort, zoals verhalen en legenden die nog in onze taal en gewoontes verweven zitten. Al is de wereld tegenwoordig een groot dorp, toch is onze eigenheid te waardevol om er niet trots op te zijn.

Johan

we aandachtig toekijken wat ons wordt voorgedanst. Bovendien bevatten kadrils voldoende herhalingen om het telkens beter te doen.

We pikken de polka uit voor een kort historisch overzicht. Naar verluidt ontstond hij op het Tsjechische platteland. De polka wordt toegeschreven aan het boerenmeisje Anna Chadimová die rond 1830 de dans herhaaldelijk demonstreerde en muzikanten daarmee inspireerde. Tal van auteurs nemen dat romantisch verhaal niet voor waar. Hoogst waarschijnlijk is de polka als variatie van de al even leuke schottisch geëvolueerd in een Duits-Tsjechische danstraditie.

De polka mag dan niet onze uitvinding zijn, we hebben hem toch 'vervlaamt' en zelfs accenten gegeven naargelang de streek waar hij wordt gedanst. De Kempenaar houdt het deftig op een rustig tempo van lieflijke deuntjes, Luksie over die Hei bijvoorbeeld. De Brabander houdt van een ontstuimige polka met de nodige accenten zoals bijvoorbeeld in Polka Stap.

Lang niet iedereen deelde het enthousiasme waarmee de polka werd onthaald. In bepaalde kringen werd hij zelfs min of meer vervloekt. Wat dacht je van deze persiflage op het randje van wat we nu racisme zouden noemen?

*... Cette danse infame et maudite
Est celle qu'on dansait autrefois
Lorsque le peuple israélite
Vit clouer Jésus sur la croix
En signe de réjouissance
Le peuple juif en ce temps-là
Se livrait à l'affreuse danse
De la polka ...*

Deze liedtekst werd in het Luikse verspreid omstreeks het midden van de 19de eeuw ².

Ondertussen heeft onze minister van cultuur knopen doorgehakt om organisaties van de nodige financiële middelen te voorzien. Er was de voorbije maanden groeiende ongerustheid over het uitblijven van die beslissing. In de heen en weer gaande berichten konden we zorg ervaren omwille van de continuïteit van jobs, zorg voor de werkende mens dus in deze organisaties. En mensen zijn belangrijk. Over het mogelijk in gevaar komen van de culturele erfenis heb ik niets gelezen. IVV heeft als kleine organisatie de voorbije twee jaar geen inspanning gemeden om

2. Hubert Boone: Traditionele Vlaamse Volksliederen en Dansen. Uitgeverij Peeters, Leuven 2003: p.100.

samenwerking te bepleiten. En om eerlijk te zijn: we hebben nogal wat polka-vrees mogen ervaren. Onze gesubsidieerde partners binnen de sector van het immaterieel cultureel erfgoed houden aan hun eigenheid. Ieder kookt zijn of haar eigen soep die met geld van de gemeenschap wordt opgediend: jaarlijks prijskaartje van het menu 2.593.000 euro.

Met de recente beslissing voert het beleid een 'upstairs-downstairs' politiek. Er is een bovenlaag van gesubsidieerde organisaties die vooral logistiek bezig zijn. Deze organisaties moeten zichzelf verkopen. De vraag stelt zich wat elk ervan te koop aan te bieden heeft.

De inhoud komt immers van de basis, de onderlaag zouden we kunnen zeggen. Deze basis wordt niet gesubsidieerd, maar slaagt erin cultureel erfgoed te verspreiden en te beoefenen binnen levende cultuurgemeenschappen. Initiatieven zoals het BCM in Kampenhout zijn verder prachtige voorbeelden van wat ook zonder de 'upstairs' kan.

Ook volkskunstgroepen en gilden vervullen een cruciale rol in dat proces. Zij zijn terzelfdertijd fundament en bouwstenen van het cultureel huis. Hun potentieel beperkt zich niet tot het ledenaantal, maar deint uit binnen de gemeenschap waarin groepen thuishoren. De woorden van Henri Adams kunnen hier inspirerend werken: *a teacher affects eternity: he never knows where his influence stops*.

Maar goed: rondom ons gaan een aantal gesubsidieerde organisaties aan de slag gedurende de komende beleidsperiode 2012-2016. Zij hebben inzicht in de wijze waarop inhoud binnen een ruime cultuurgemeenschap kan verspreid en gedynamiseerd worden. Maar die inhoud moet van ons (en op vrijwilligersbasis werkende collega-organisaties) komen. IVV gaat met partners aan de basis op zoek naar logistieke ondersteuning en promotionele expertise, teneinde de culturele erfenis veilig te stellen. Hierbij mogen we nieuwe verspeidingsvormen en partnerschap met betaalde organisaties niet schuwen.

Het beleid maakt het de basiswerkers hierbij niet gemakkelijk. Tekenend van hoop doen ons telkens weer de stap voorwaarts zetten. Al wie de volkskunst, in de ruimste zin van het woord, genegen is, wensen we een deugddoend-harmonisch 2012. Laten we samen met Ramses Shaffy alvast aanheffen: zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

vrouwen 's nachts naar de kerk gingen en met hun geslachtsdelen tegen de snuit van de berin leunden in de hoop in verwachting te geraken. Buiten de vallende ziekte beschermt Ghisleen ook tegen kinderziekten en kindergehuil en een moeilijke geboorte. Dat laatste naar de legende dat hij een kasteelvrouw had helpen bevallen door zijn draagband aan haar uit te lenen. Daarom zit de kasteelheer soms aan zijn voeten terwijl hij de draagband aanneemt.

De maanden die nu komen zijn ook drukke maanden voor de "syndicale afgevaardigden": De heilige Barbara neemt het op voor de mijnwerkers, Sint Elooi voor de metaalbewerkers, en de jagers en hun honden zijn veilig want Sint Hubertus zorgt voor hen. Sint Niklaas is niet alleen de grote kindervriend, maar ook de patroonheilige van slagers, kooplieden, wijnhandelaars en advocaten.

Van alle heiligen uit de winterperiode wil ik u tenslotte het verhaal van Sint Kwinten niet onthouden. Zijn feestdag wordt op 31 oktober gevierd. Zijn leven was één en al foltering en de gevoelige lezers moeten misschien best dit paragraafje maar overslaan. Kwinten, de zoon van een Romeins senator, werd om zijn geloof gefolterd door een zekere Rovarius. Hij werd eerst "vakkundig vaneengetrokken zodat zijn beenderen kraakten". De nagels van handen en voeten werden met scherpe elzen doorboord en zijn schouders doorboord met een priem. Dan werd hij met vetstoffen overgoten en in brand gestoken en ten slotte onthoofd. Zijn lichaam werd heimelijk in de moerassen van de Somme geworpen. Zijn stoffelijke resten zouden later op miraculeuze wijze teruggevonden zijn door de gebeden van een blinde vrouw, Eusebia, die daardoor uiteindelijk haar gezichtsvermogen terugkreeg. En volgens "de Vita Sancti Eligii" zou bisschop Eligius van Noyons het lichaam van Quintinus opnieuw terugvinden. Als volleerd goudsmid plaatste hij ze in een gouden kist en bouwde hij er een aan Quintinus gewijde basiliek bij, waardoor Saint-Quentin een belangrijk bedevaartsoord werd. Geen wonder dat Sint Kwinten de patroon is van artsen en chirurgen, want zegt "het manneke van de maan": die kunnen een christenmens, als hij in hun netten geraakt, ook zelden heel laten.

Voor de goede orde geef ik nog een middel mee voor het geval dat dokters en heiligen niet helpen. Het komt weer uit "Jeugd" van Nest Claes. "Daar was maar één thee waaraan wij geen hekel hadden. Die werd gemaakt door Hein, mijn oudste broer, van Sint-Jansbessen op jenever, tegen kiespijn. Ja, dat belieften wij wel, maar ge moest ernstig tandpijn hebben, en dat nam er grotendeels het plezier van weg. We moesten eerst een uur zitten bleren, met een hete doek tegen de kop, vijf vaderonsen en vijf Weesgegroeten bidden voor de heilige Appolonia, een

“Poelekes”, zoals onze oude dorpsdokter, nu meer dan negentig jaar oud, oneerbiedig genoemd wordt, vertelt het soms nog hoe diep dat volksgeloof zat en hoe machteloos hij zich daar soms tegenover voelde, toen hij zich op het einde van de oorlog als jonge dokter in onze gemeente vestigde.

De paters en pastoors waren concurrenten voor hem, want zij hadden een voetje voor bij de heiligen die de macht hadden om te genezen.

Nest Claes vertelt hierover het volgende: “In de uiterste nood ging men naar de ‘heksenmeester’ van ‘Tongel’. Dat was niemand minder dan de zeer eerwaarde heer kanunnik Servaas Daems, Witheer van de abdij van Tongerlo, dichter en prozaschrijver, maar in de allereerste en allerhoogste plaats: heksenmeester voor heel de Antwerpse Kempen en tot ver in Limburg. ‘Damske’ was een van de lelijkste mensen die ik ooit gezien heb, een klein, krom gebogen, verneuteld ventje, met een gezicht als een oude schoen, en achter de glazen van een wibbelend lorgnet op een dikke, puistige rode neus, een paar leuke intelligente ogen. Dat lelijke geleerde paterke kon toveren en alle heksen en spoken waren doodsbenaauwd voor hem. Duizenden mensen zijn hem komen om raad vragen, en geen is er ooit ongetroost of ongeholpen van hem weggegaan.”

De tijd van de offerblokken bij de heiligenbeelden in de kerk is voorbij, de meeste heiligenbeelden zijn trouwens ook weg; onze maatschappij is profaner geworden en specialisten namen het werk van de heiligen over. Maar de verhalen rondom de heiligenlevens blijven bestaan en blijven een interessante lectuur. De herfst- en winterperiode die nu voor de deur staat is trouwens een “drukke periode” voor al die dokters, apothekers, weermannen, waarzeggers en vakbondsafgevaardigden.

Op 1 oktober wordt Bavo gevierd. Hij is sterk tegen de kinkhoest, maar niet populair bij de boeren: In mijn dorp Rotselaar is het dan “bamiskermis”, de dag waarop de boeren hun pacht moeten betalen.

Op 3 oktober wordt Gerard van Bronium aanroepen, want hij geneest de geelzucht.

De 9de oktober zorgt de heilige Ghisleen ervoor dat “poelekes” geen stuipen of vallende ziekte moet verzorgen. Hij stichtte een klooster in het huidige Saint-Ghislain bij Bergen. Zijn leven is een aaneenschakeling van wondere verhalen. Hij wordt meestal afgebeeld tussen een arend en een berin, die hem toonden waar hij zich moest vestigen. Een kerk komt ook dikwijls voor omdat hij eens een brand afweerde. Dat hij aanroepen wordt tegen vallende ziekte is niet abnormaal want hij heeft ooit een epileptische vrouw genezen die nadien het leven schonk aan een gezonde zoon. In Henegouwen was het in sommige gemeenten ook de gewoonte dat

WERKING IVV

Dansbeschrijving Carrousel

IVV finaliseert momenteel de beschrijving van de Carrousel, een dans die Andrea Sterck bijna 40 jaar geleden heeft gecreëerd. De bedoeling bestaat erin om deze dans aan één of meerdere danssets aan te leren en uit te voeren wanneer de gelegenheid zich voordoet. Voor één dansset hebben we 38 dansers nodig, maar om comfortabel te kunnen opereren is het veilig om meer dansers te engageren voor het project. IVV heeft met VVKB al informeel overlegd over de haalbaarheid van een dergelijk opzet. Wie belangstelling heeft om mee te dansen kan reageren via ons secretariaat (zie colofon).

■ ■ ■

IVV geeft advies voor Leuvense reus.

Begin november stelde de Leuvense carnavalsgroep ‘Orde van de Pietermannen’ een nieuwe reus voor in het stadscentrum van Leuven (foto). De Orde deed dit ter gelegenheid van het 44-jarig bestaan, want 11 is een belangrijk getal in carnavalskringen en 44 is een veelvoud elf. Vandaar.

De reus kreeg de naam ‘Kobe Koeienschieter’ en de schrandere Leuvenaars deden voor kledijadvies beroep op Henri Vannoppen, coördinator van de streekdrachtencommissie van het IVV.

In het volgende nummer van Volkskunst geeft Henri Vannoppen zelf uitgebreid toelichting bij de kleurrijke reus ‘Kobe de Koeienschieter’, wiens naam verwijst naar een der schimpnamen der Leuvenaars.

(Foto Het Nieuwsblad)

REDACTIONEEL

Beste wensen voor 2012

VOLKSVERHALEN

Verhalen over dokters, heiligen en een “drupke”.

Het is nu oktober, en ik zit buiten in de schaduw van onze oude kastanjelaar dit artikel te schrijven. Na de natte zomer doet de warmte deugd. Het is 24 graden. Staat de natuur misschien op zijn kop? Eigenlijk niet, want Frank Deboosere heeft het gisterenavond nog eens uitgelegd: ik geniet gewoon van de Sint-Michielszomer. “Acht dagen zonneschijn, geeft Michael om wel te zijn”, zegt een weerspreuk.

Ik denk terug aan de tijd van mijn grootouders die een kleine honderd jaar terug deze boom plantten. Hun doen en laten werd voor een groot deel beïnvloed door de heiligenkalender. Want voor hen waren de heiligen toen de dokters, de apothekers, de weermannen, ja zelfs de vakbondsafgevaardigden. Syndicale bijdragen werden er niet betaald. Centen in de offerblok voor een misviering op hun naamdag en deelnemen aan een teerfeest volstonden!

In de verhalen rondom de heiligen worden deze voorgesteld als gewone mensen van vlees en bloed, heel herkenbaar. Ze werden in hun leven immers ook geconfronteerd met allerlei problemen en vreemde ontmoetingen. Ze kenden ook kommer en kwel. Maar alle tegenslagen en martelingen ten spijt bleven zij trouw aan wat zij geloofden. Vandaar ook dat de eenvoudige mensen van toen beroep deden op ‘hun heiligen’ als ze het moeilijk hadden. Ieder dorp of gehucht in de omtrek had zijn heilige die voor het een of andere in aanmerking kwam ... schrijft meester-verteller Nest Claes in “Jeugd”.

Te Messelbroek werd Sint-Michiël vereerd tegen de hoofdpijn, te Wolfsdonk Sint-Antonius Abt tegen de ziekten onder de varkens, te Deurne achter Diest Sinte-Wivina, tegen keelpijn en besmettelijke ziekten bij mensen en vee – (tegen dat laatste is gereclameerd geworden door pastoors van andere heiligdommen die voor het vee meer particulier in aanmerking komen)-op de Blauwberg Sint-Cornelius tegen stuipen en andere kinderkwalen, in de Trichelhoek, tussen Eindhout en Veerle, beeweegden ze naar Sint-Bavo tegen kinkhoest, te Engsbergen bij Sint-Lucia, tegen keelpijn en op-de-longen, te Molenstede naar Sint-Amandus, tegen lamheid, jicht en stuipen, en te Diest gingen de moeders geregeld naar het geboortehuis van Sint Jan Berchmans tegen de ‘overschreeuw’ van de kinderen ...

Zij reconstrueren de streekdrachten o.a. op basis van onze twee streekdrachtenboeken.

Samenwerking zou interessant zijn om o.a. een Europese materiaalbank op te stellen waar men de leveranciers van bepaalde stoffen, hoeden en juwelen kan terugvinden. Ook voor de uitwisseling van volkskunstgroepen kan een Europees Verbond van Streekdrachten positief zijn. Cadzand werd dus een colloquium met pit.

■ ■ ■

Enquête over tradities

De Werkgroep Volkscultuur van het ANV vzw (<http://www.anv-vzw.eu/>) organiseerde bij vier lidorganisaties een grootschalige enquête over tradities. Er werd een studiedag aan gekoppeld, onder het motto 'Hebben onze tradities nog een toekomst?' in Cultuurcentrum Westrand te Dilbeek, op 19 november.

Afgevaardigden van de deelnemende verenigingen lichtten er de eerste resultaten toe, en beantwoordden vragen in het panelgesprek dat geleid werd door professor Stefaan Top.

De enquête was gebaseerd op de bevraging die de Hoge Gilderaad der Kempen vorig jaar organiseerde onder de vleugels van Volkskunde Vlaanderen. De resultaten ervan worden nu verder verwerkt in een gezamenlijke publicatie tegen najaar 2012. Volkskunst houdt u op de hoogte.

Het panel (vlnr) bij de voorstelling van de enquête over tradities: Tony Vaessen (Noordbrabantse federatie van schuttersgilden, NBFS), Theo Aerts (Hoge Gilderaad der Kempen, HGK), Marcel Oelbrandt (Vlaamse Volkskunstgemeenschap, VVG), André Dewitte (Vlaamse Volkskunstbeweging, VVKB) en Yvonne De Vries (Commissie volkscultuur van Veldeke Limburg). (Foto Fred Scholliers.)

Belangrijk bericht !

Abonnementen 2012

Beste Volkskunst-abonnees,

De Vlaamse overheid besliste onlangs om onze nieuwe subsidieaanvraag af te wijzen. Hierdoor zijn we genooddaakt om de tarieven van de abonnementen een klein beetje op te trekken.

Het abonnementsgeld voor 2012 bedraagt 15 euro, over te schrijven op bankrekening 416-3079451-83 van IVV, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Volkskunst' en het adres van de abonnee.

Buitenlandse abonnees betalen 20 euro, over te schrijven naar IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB.

Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 17,5 euro en ontvangen dan elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en Volkskunst in digitaal formaat.

Elke vorm van steun is welkom ! Uw bijdrage wordt ten zeerste op prijs gesteld en stelt ons in staat om naast het tijdschrift ook de werking in de verschillende werkgroepen aan te houden.

Stefaan Haesen

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

ADVERTENTIE

Kantklosjes - Houtdraaiwerk - Deurknopjes

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18 - Fax : 0032 9 232 11 75
www.bobbins.be jan@bobbins.be

Maar de 4de Zeeuwse drachtendag eindigde natuurlijk met het Zeeuws Volkslied:

*"Gij Zeeland, zijt ons eigen land,
Wij dulden hier geen vreemde hand,
Die over ons regeeren zou,
Aan onze vrijheid zijn wij trouw.
Wij hebben slechts één enk'le keus:
'Oranje en Zeeland!' da 's de leus!
Zoo blijven wij met hart en mond,
Met lijf en ziel: goed Zeeuwsch goed rond".*

En daarna het volkslied van Zeeuws-Vlaanderen:

*"Waar eens het gekrijs der meeuwen verstierf aan 't eenzaam strand,
daar schiepen zich de Zeeuwen uit schor en slik hun land.
En kwam de stormwind woeden, hen dreigend met verderf,
dan keerden zich de vloedten van 't pas gewonnen erf.
Van d'Ee tot Hontenisse, van Hulst tot Cadsand,
dat is ons eigen landje maar deel van Nederland."*

Het klonk zoals de schitterende psalmen in een protestantse kerk, maar werd gevolgd oor een receptie en een goede babbel, waarbij we kennis maakten met de dragers van de drachten in Zeeland.

14. En een Europees gevoel: een oproep voor een Europees Verbond van Streekdrachten

Op het einde onze voordracht 'Van Hoed tot Ondergoed' in Cadzand deed ik een oproep om te komen tot een Europees Verbond van Streekdrachten.

We constateren in de Europese Unie en in Europa in het algemeen vier groepen wat betreft streekdrachten:

- 1. de personen, die nog dagelijks zowel in de week als op zon-en feestdagen de streekdracht dragen.
- 2. de personen, die bij bijzondere gelegenheid de streekdracht dragen b.v. bij een huwelijk, bij de aanneming in de protestantse kerk of bij een nationale feestdag zoals in Noorwegen.
- 3. de personen, die aangesloten zijn bij een streekdrachtenvereniging en zo de streekdracht willen in stand houden zoals in Zeeland. Deze personen dragen nog bepaalde oude kledingsstukken.
- 4. de personen, die streekdrachten dragen als representatiekledij zoals de volkskunstgroepen en de schuttersgilden in Vlaanderen

armmouwen wanneer de mouwtjes van hun kleed te kort waren. Maar men moet niet alles religieus verklaren. Er waren ook andere motieven. Mijn grootmoeder Christina Anthoon uit Veltem-Beisem (Vlaams-Brabant) droeg nog rond 1900 als jong meisje zwarte armmouwen bij werk op het veld om niet bruin te worden. Wit was het symbool van rijkdom, van niet werken. Vrouwen met bruine armen waren niet gegeerd op de bals in die periode. Dat waren maar boerinnen. Ze vonden niet gemakkelijk een vrijer.

11. Van kleurrijk naar zwart ook in Zeeland

In Walcheren was de streekdracht in 1800 en in 1850 nog zeer kleurrijk. Op het einde van de 19de eeuw werd alles donker, alles zwart. Dat gold zowel voor de jak, als voor de rok als voor het kleed. Dat konden we afleiden uit de uitleg bij de modeshow. Er was ook een mooie expo van de streekdracht van Cadzand in de Nederlands Hervormde kerk. Ook hier was duidelijk een evolutie van kleur in het begin van de 19de eeuw naar zwart op het einde van de 19de eeuw. De invloed van koningin Victoria van Engeland was hier ook merkbaar. Het zwarte Victoriaanse van de koningin-weduwe woog door op de Europese mode en daarna ook op de streekdrachten.

12. Een mooie expo Cadzandse drachten

Op de expo van Cadzandse drachten vonden we: de vleugelmuts, de spaanhoed, de witte muts, de knopbottines, de hoedendoos, het mandje om boodschappen te doen, de puntbellen en de steenbellen met bloedkoraal, de jak, de rok, de onderrok, de voorschoot, de doopmuts en de doopjurk. Opvallend was ook een bol strijkijzer, dat verwarmd werd om mutsen te strijken. Bloedkoraal is in Zeeland typisch voor de juwelen. De streekdracht verdween in Cadzand als dagelijkse kledij rond 1985.

13. Eventjes wat Zeeuws nationalisme

Ik kon het mij niet laten om bij de voordracht 'Van hoed tot ondergoed' eventjes te verwijzen naar twee Zeeuwse helden uit Erps-Kwerps nl. Karel Boisot en zijn broer Louis Boisot. Karel Boisot huwde Maye de Fonseca en bewoonde het kasteel van Ransem te Erps. Hij behoorde in 1566 tot het Eedverbond der Edelen. In 1573 werd hij gouverneur van Vlissingen en Walcheren. Hij sneuvelde in 1575 in de slag bij Philipsland. Zijn broer Louis Boisot werd in 1573 admiraal van Zeeland. Hij was in 1574 de geroemde bevrijder van Leiden en hij sneuvelde in 1576 in de slag bij Zierikzee. Beide Erpse Watergeuzen waren protestant en Oranjefans.

FLANDRIENS

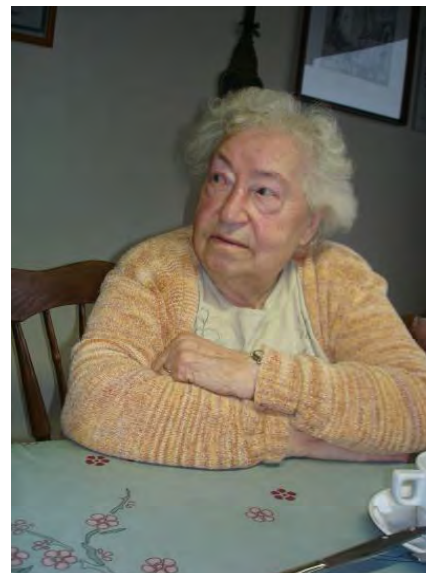
Eyndelingen - Interview met

Jeanne Geleyn en Gudrun Van Eynde

Ik stap door Sint Niklaas, op weg naar Gudrun. Ik heb een tijdje moeten wachten om haar te kunnen spreken, ze is pas terug uit Duitsland. Zus Sigrun gaf er in Balingen, op de rand van het Zwarte Woud, een cursus "strovlechten". Vlaamse volkskunst wordt gewaardeerd in het buitenland.

Het is een aangename wandeling. "Kunst in de stad" is alomtegenwoordig. Een grote kromstaf – is het die van de goede Sint? – leidt me van de Statiestraat naar de Grote Markt. Hij werd gemaakt door de firma THOR. De naam verwijst naar de Germanen. "Thor" was de firma van Nest Van Eynde, Gudruns vader.

Even verder, in de Sint-Jansstraat wordt "kunst in de stad" "volkskunst in de stad"! Een smeedijzeren vendelier, omringd door bloemen, maakt het me gemakkelijk. Ik sta voor "Eyndelingen". Hier woonde Nest. Nu nog is het de woning van "moe". Dochter Gudrun en schoonzoon William wonen bij haar in. Moeder op de eerste verdieping, de kinderen beneden. Dit zegt veel over de blakende gezondheid van moeder Jeanne Geleyn.

Negentig is ze, maar ze vertelt ronduit over haar leven met Nest, de kinderen, de kleinkinderen, de achterkleinkinderen. Vier generaties voor wie volkskunst een belangrijk deel van het leven geworden is.

Schrijf maar volkskunst, zegt ze overtuigend, en niet folklore. Want folklore dat is iets wat voorbij is. Dat is archief, dat is voor het museum. Maar volkskunst dat is wat nog leeft bij de mensen. Misschien in een kleine gemeenschap maar het leeft en ontwikkelt zich verder.

Dat is duidelijke taal uit de mond van iemand die steeds in de schaduw van haar man leefde,

maar die steeds aanwezig was, hem steeds steunde en zo de liefde voor de volkskunst doorgaf aan de ganse familie. Beethoven zou haar “die stille Anwesende” genoemd hebben. Rond het jaar 1800 componeerde hij “an der fernen Geliebten”. Menig groot componist had achter zich een liefde staan die zijn musicerende geest tot onsterfelijkheid voerde. Ook nu nog puren heel wat mannen hun kracht uit de onzichtbare geest van “eine stille Anwesende”. Zo ook Nest, zo ook de familie Van Eynde. Jeanne was voor hen de “Stille Anwesende”. Gudrun zegt het eenvoudiger, maar even fier: Moe is voor ons de moeder der aarde.

Alles begon al voor de oorlog vertelt Gudrun. Va en moe leerden elkaar kennen toen ze, elk met hun zus Tante Miet en Tante Lea en nonkel Frans bij de VTB gingen wandelen en volksdansen. Daar werd ook veel gezongen en gemusiceerd. Dan kwamen ze in contact met VIVO. De VIVO-groep in Sint-iklaas heette “Die Leeuwerick”. Dan kwam de oorlog en de moeilijke naoorlogse periode.

In 1949 nam Nest samen met nog anderen het initiatief om de draad weer op te nemen. Boerke Naas zag het levenslicht. Zij trachtten de verschillende activiteiten van het vroegere VIVO in stand te houden volksdansen, zang, musiceren, poppenspel en niet te vergeten het vendelzwaaien.

In 1955 trok Nest als vendelier met een internationaal gezelschap voor 6 weken naar Zuid-Afrika om 200 jaar Pretoria te vieren. Vlaanderen was er samen met Duitsers, Denen, Zweden, Engelsen, Friezen. Deze reis was een openbaring en een aanzet tot jarenlange vriendschappelijke kontakten met deze groepen. Reeds het jaar daarop, in 1956, ging de eerste internationale volkskunstweek door in Sint Niklaas.

Net zoals zoveel andere volksdancers leerden de Van Eyndes het mooiste wat volksdansen biedt, kennen: andere volkeren, andere culturen, andere gewoontes, andere steden, en vooral langdurige vriendschappen. Je leert mensen kennen op een heel andere manier dan met een reisgids zegt Jeanne. En als je dan voor een kerk of een kasteel staat, kom je heel wat meer te weten dan het jaartal en de stijl waarin het gebouwd werd. Als je als volksdanser door een land trekt, slaap je niet altijd in de duurste sterrenhotels, maar je komt er echt te weten hoe de mensen wonen en leven, wat hun zorgen en uitdagingen zijn. Je ziet heel wat meer dan landschappen en toeristische toppers en klassiekers. Je leert er het land “proeven” in al zijn facetten: het mooie, het ernstige, het verrijnde, het plezierige...

Een onvergetelijke indruk maakte een Zweedse hambowedstrijd op Jeanne. 1600 Paren begonnen om 7 uur 's morgens aan een loodzware

van de ijzerendraad, die er als karkas in gebruikt wordt. Boven de Cadzandse ‘karkasemuts’ werd de kaphoed of spaanhoed gedragen. De spaanhoed werd gemaakt uit fijn stro. Hij was vooral populair in de periode 1800-1880. Bing en von Ueberfelt tekenden de vrouwen van Walcheren in 1857 met de spaanhoed. Ook in Arnemuiden, een vissersdorp, werd het spaantje gedragen.

7. De kapmantel

In het Land van Hulst droegen de vrouwen een zomerkapmantel van kamelot en een winterkapmantel van laken. In Vlaanderen vinden we katoenen kapmantels in de zomer en laken kapmantels in de winter.

8. Mode en streekdracht bij de mannen in Zeeland

In het Land van Axel droegen de mannen rond 1870 nog de culotte of kniebroek. Deze verwijst naar het Ancien Régime. Ook de bolhoed was bij bepaalde groepen populair in Zeeland. Engelse invloed in geheel Europa. Dat zagen we bij de modeshow.

9. Heel verschillende mutsen met zelfde roots

Zoals bij ons gaan ook in Zeeland de mutsen terug op de hoofddoek. We kennen allemaal de gesteven hoofddoek met slippen op de schilderijen bij Brueghel.

10. Verschillen in kledij bepaald door het beroep en de godsdienst in Zeeland

Vissers en landbouwers droegen een verschillende kledij. In Arnemuiden vielen de vissers op met het speciale patroon van hun trui, echt Arnemuïds. In Zuid-Beveland kan men de vrouwen volgens hun godsdienst aan de kap herkennen. Men ziet duidelijk het verschil tussen protestantse en katholieke kappen. De katholieke zijn meer vierkant. De vrouwen droegen in Zeeland zwarte armmouwen. Jean Labadie, predikant van de Waalse kerk in de 17de eeuw in Middelburg was tegen te korte mouwen en zo lagen de Labadisten aan de oorsprong van de zwarte armmouwen of ‘labadies’ in Zeeland. Dat puriteinse vonden we ook bij de katholieken in Vlaanderen. De meisjes in het Franstalig pensioonaat van de Dienstmaagden van Maria in Erps kregen ook rond 1930 nog zwarte

3. De vleugelmuts van het Land van Hulst

In het Land van Hulst spreekt men over de Vlaamse muts en over de Brabantse muts. We zitten in de Polders en de streekdracht sluit goed aan wat het hoofddekseel betreft bij de Antwerpse Polders, het gebied van de vleugelmuts met de lange vleugels. In het Land van Hulst heeft men de dubbele vleugelmuts. De kant die voor de mutsen gebruikt werd kwam uit Vlaanderen of uit Noord-Frankrijk: Lierse kant in Axel, Beverse kant uit Beveren-Waas in Hulst en Rijselse kant uit het Franse Lille ook in Hulst.

4. Het oorijzer

Het oorijzer was oorspronkelijk functioneel. Het moest de muts op de plaats houden b.v. in gebieden met veel wind zoals aan de kust. Guido Gezelle maakte een gedicht over het oorijzer van zijn moeder. Ook in het Vlaams-Brabantse Hekelgem (gemeente Affligem) vonden we in de 18de eeuw oorijzers. In Zeeland groeide dit oorijzer uit tot een juweel, een statussymbool.

5. Tel de zwaantjes op de voorhoofdsnaald in Walcheren! Het is belangrijk!

In Walcheren droegen de dames een voorhoofdsnaald. Het is een gouden plaatje. Een gehuwde vrouw draagt het links, een ongehuwde rechts. Het is belangrijk om de symbolen na te gaan als men op zoek is naar een lief in Walcheren. Op de voorhoofdsnaald staan 2, 3 of 4 zwaantjes. Deze verwijzen naar het aantal poorten van de schuur. De kandidaat-vrijer weet dan onmiddellijk of de poorten van zijn boerderij even belangrijk zijn als die van zijn mogelijk lief. Zo kan hij zijn veroveringskansen berekenen. De draagster vertelde dat haar voorhoofdsnaald een replica was. Echte zijn niet meer te betalen. Een landarbeidster kreeg van haar boerin een dergelijke voorhoofdsnaald bij testament. Ze mocht ze wel bezitten, maar niet dragen. Dat werd niet aanvaard door de plaatselijke gemeenschap omdat ze geen poorten had.

6. De strohoed of de kaphoed

In Walcheren zagen we de vrouwen met een ondermuts, een bovenmuts en een strohoed. In Cadzand spreekt men van de 'karkassemuts' omwille

competitie op een ... stoppelveld. Dan volgde het ontbijt. Na de koffie verhuisde de ganse groep naar een voetbalveld in een ander dorp. Weer werd er gedanst, op dezelfde melodie, voor dezelfde jury. Zo ging dat de ganse dag door, van dorp naar dorp, van voetbalveld naar de straten, van straten naar pleinen, van pleinen naar de grote finale in een feestzaal. Overal weerklonk dezelfde melodie. Je kan je voorstellen dat deze bij zeer velen bleef nazinderen, de hele nacht. En "Boerke Naas" was erbij, met Vlaamse optredens als afwisseling tussen de hambo's. Het eerste optreden was om 7 uur 's morgens, het laatste 's avonds laat op de prijsuitdeling.

Terwijl Jeanne en Gudrun vertellen, blijkt toch dat "Va Nest" de echte "ster" van deze namiddag is. Hij is overal aanwezig. Het begon al met de "staf van de Sint" en de vendelier voor de deur, maar zijn ster schittert nog het meest in wat er verteld wordt en in wat er van zijn werk nog overblijft. Er is nog steeds Boerke Naas. In Sint Niklaas is er nog steeds het volksmuziekatelier, het stedelijk muziekatelier, het handwerkatelier. Er zijn nog steeds de Oost-Vlaamse zwaarddans "De Zevenster" en de lintendans "de Margriet". Ook ontstonden er nieuwe vendelreeksen zoals "de Rotelingen" en "De molen".

Wist je dat "de Margriet" gecreëerd werd ter gelegenheid van de 80ste verjaardag van de GB (ja, je leest het goed, de Grand Bazar) en voor het eerst gedanst werd tijdens dit verjaardagsfeest in de feestzaal van de Antwerpse Meir. De dans werd genoemd naar een margriet, het logo van de GB en de naam van de vrouw van de componist van de muziek.

Zo zie je dat het grootkapitaal en de volkskunst mekaar toch kunnen vinden en dat volkskunst nog steeds leeft.

Ik zit nu op de trein en denk na wat ik ga schrijven. Het is niet gemakkelijk me los te maken uit de wereld van Nest, doordongen van volkskunst. Dat is niet erg. Net zoals het hambomelodietje bij hem en Jeanne bleef nazinderen, merk ik nog steeds wat voor een invloed Nest had op zijn wereld, zijn familie, zijn huis. De woonkamer is een klein museum. Je ziet er strowerk van Sigrun, naaiwerk van Gudrun, viltwerk van Ingeborg, foto's van Nest. Blikvanger is een bedgordijn, door moeder gemaakt. En waarop het scheppingsverhaal uitgebeeld staat. Het meest symbolische

is wel de genaaide stamboom van de familie. Elk kind zorgde voor de afwerking van zijn eigen tak. Sigrun, Geertruide, Herwig, Ingeborg, Gudrun. Daar in die woonkamer leef je wel in een andere wereld, maar toch zo puur en levensecht.

Op de trein gaat het er minder sereen aan toe. Uitbundige kinderen na een dag stilzitten op school, volwassenen die diep wegduiken in de krant. Anderen hebben het over Griekenland, Italië, Di Rupo, de trainers van Club Brugge. Er is niemand die hier denkt aan die wereld van folklore en volkskunst. Of ben ik te pessimistisch? Misschien is er tussen al die luidruchtige leerlingen toch wel eentje die in de ban van de volkskunst zal komen, en misschien wel een vergelijkende studie zal maken over onze "Brabantse Streep" en zijn varianten in Nederland, Duitsland, Scandinavië.

Hoe wordt je culturele figuur van het jaar? vroeg een reporter van de krant zich enkele jaren geleden af nadat Gudrun deze onderscheiding gekregen had. Voor mij is het duidelijk. Maar het is ook duidelijk dat deze onderscheiding niet alleen voor Gudrun bestemd was, maar voor de ganse familie.

Johan

VERSLAG

De 4de Zeeuwse Streekdrachtendag te Cadzand op 27 augustus 2011

Dr. Henri Vannoppen

1. Een schitterende dag in Cadzand

Op zaterdag 27 augustus 2011 had de vierde Zeeuwse Streekdrachtendag plaats in Cadzand in West-Zeeuws-Vlaanderen. Het initiatief lag bij de Stichting tot Behoud van de Cadzandse Dracht met als voorzitter mevrouw J. Rosendaal-Dees uit Zuidzande en bij de Stichting De Zeeuwse Streekdrachten. Alle streekdrachtverenigingen en -stichtingen uit Zeeland waren paraat. Het geheel voltrok zich rond de Nederlands Hervormde kerk van Cadzand. Eerst was er de tocht naar 'Het Koekoeksnest' in Nieuwvliet en naar 'De Morellenput' met koetsen, huifwagens en oude fietsen voor de deelnemers in Zeeuwse streekdracht door het Cadzandse Polderlandschap.

Om 16u had de voordracht 'Van Hoed tot Ondergoed' door Dr. Henri Vannoppen met power-point-presentatie plaats. Het IVV was goed vertegenwoordigd. Etienne Vankeirsbilck presenteerde 19de eeuwse mannenmode aan de hand van een kostuum naar een schilderij van Basiel De Loose. Marcel Oelbrandt stond in voor de succesvolle verkoop van onze beide streekdrachtenboeken. Na de voordracht was er een modeshow van de belangrijkste streekdrachten in Zeeland. Er was ook een fraaie expo van Cadzandse drachten.

2. De kleurrijke omslagdoek van Axel

Zeeuws-Vlaanderen omvat drie gebieden: het Land van Axel, het Land van Hulst en het Land van Cadzand. Er zijn heel wat verbanden tussen Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen. In de 1ste helft van de 19de eeuw werd de schouderdoek of omslagdoek algemeen gedragen in Cadzand. Het was een kleurrijk element: 'rood en groen is boerenfatsoen' was daar de leuze. De schouderdoek was in de 18de eeuw de 'fichu', die over de beuk gedragen werd. Hier eventjes een woordje uitleg. Een beuk of een kraplap is een soort harnas. Het bestaat uit twee delen: één deel zit op de schouder vast, het andere deel wordt gesloten met haken en ogen. Axel heeft ook zijn Vereniging tot instandhouding Axelse klederdracht.

Noten

(1) Tekst opgesteld door Victor Stroeykens, Agnes Van Dyck en Hendrik Trappeniers in het kader van de expo 'Devotionalia' in 2010

H.VANNOPPEN. Schieten als volkstraditie in het algemeen, in het Dijleland en speciaal in Kortenberg-Curtenberg, 2010, p. 66-76.

(2) K.C. PEETERS. Het Vlaamse Volksleven – Vlaamse Pockets nr. 73, Hasselt, 1972, p. 54.

K.C. PEETERS. Eigen Aard. Overzicht van het Vlaamse Volksleven. Antwerpen, 1963 (3de uitgave), p. 380-381.

(3) A.ROECK, J.THEUWISSEN en J.VAN HAVER. Vlaamse Volkscultuur. Het traditionele volksleven en Culturele geschiedenis van Vlaanderen. Deel 1. Deurne, 1982, p. 15.

(4) Interview Victor Stroeykens. Erps-Kwerps, 2010.

(5) Interview Willy Vandervelden. Veltem-Beisem, 2010.

(6) Interview Julien Van Campenhout. Kortenberg, 2010.

(7) Everberg Varia. Deze documentatie werd verzameld door de pastoors van Everberg om de 'Monographie de la paroisse d' Everbergh op te stellen.

(8) www.marianne.nl/folklore (23 december 2010).

(9) Interview Paul Van Bruystegem. Bertem, 2010.

(10) Interview Leopold De Kerf. Erps-Kwerps, 1974.

(11) Interview Laurent Van Hove. Erps-Kwerps, 2010.

(12) Interview Willy Vandervelden. Veltem-Beisem, 2010.

(13) Interview Roger Penninckx. Zaventem, 2010.

(14) H.VANNOPPEN 'Verkeren' en trouwen in Midden-Brabant - Eigen Schoon en De Brabander, 1974, p. 418-421.

(15) Dagboek 1 van Henri Vannoppen (31 augustus 1975-24 mei 1981), p. 54.

Illustraties

1. Bij een huwelijk werd in Kwerps tijdens het interbellum met kanonnetjes geschoten. V.l.n.r. René Vandevelde ('René van Jean Mik'), August De Coster ('Den Boer') en Theodoor Roeckx.
2. Met de lange ijzeren buis werd er geschoten op zaterdagmorgen 29 maart 1980 voor het vertrek van het bruidspaar bij het huwelijk van Henri Vannoppen en Greta Schroven aan de Weebroekweg, nr. 2, te Erps-Kwerps. Rubberen laarzen waren noodzakelijk. De kruitdamp volgde van zelf (Foto Rik Das).

VOLKSGEBRUIKEN

Schieten bij huwelijken is Vlaams erfgoed dat moet bewaard blijven!

Dr. Henri Vannoppen

1. Het fenomeen schieten in Kwerps en Sint-Gillis-Waas

Bij de viering van 900 jaar Kwerps (Vlaams-Brabant) in 2010 kwam ook het schieten aan bod: "Vele vast geankerde tradities van Kwerps zijn intussen verloren gegaan. Spijtig genoeg! Onze rijpere generaties zullen zich nog het 'schieten' de avond voor een huwelijk herinneren. Buren en vrienden van de bruid huurden het nodige materiaal. Tot het invallen van de duisternis werd er dan ononderbroken 'geschoten'. Een 'druppelke' hoorde erbij om de hierdoor ontstane droge kelen te smeren". Het Erfgoedhuis Kortenberg ging daardoor op zoek naar de traditie van het schieten (1). Marcel Oelbrandt gaf ons een beeld van dezelfde traditie in het Waasland (Oost-Vlaanderen): "In het Waasland is het schieten met kanonnetjes nog steeds een huwelijks-traditie. Even belangrijk was het 'après-gebeuren'. Gewoonlijk was er een stevige drinkpartij bij de ongehuwde jongelingen. Later gebruikte men in Sint-Gillis-Waas de kanonnetjes van de fruitelers. Ze vervingen de carbuurpotten".

2. Schieten om de boze geesten te verjagen of als uiting van vreugde

K.C.Peeters zag het schieten als een actie tegen de boze geesten: 'Het afschieten van kanonnetjes (dat bijna geheel tot het verleden behoort) en het maken van lawaai op de bruiloftsmorgen kan wel met het verjagen der boze geesten in verband gebracht worden' (2). Het boek 'Vlaamse Volkscultuur. Het traditionele volksleven' zag een evolutie in het schieten van een actie tegen de boze geesten naar een uiting van feestvreugde: "In de hechte buurtgemeenschap was een huwelijk een aantrekkelijke en bijzondere aangelegenheid: iedereen, vooral de jeugd, kon meevieren. De aanstaande bruidegom moest bij zijn afscheid van het jongelingschap zijn vrienden trakteren meestal op een vaatje bier. Op sommige plaatsen in Limburg (Achel, Hamont) heette dat 'kwanselen' en had plaats daags voor de eerste roep in de kerk. Het kerkelijk huwelijk werd driemaal vanaf de preekstoel afgekondigd, dat waren de zgn. roepen. In Sint-Gillis-Waas (Oost-Vlaanderen) zei men: "Ze zijn van de preekstoel

gevallen". Als tegenprestatie voor de traktatie zouden de vrienden op de trouwdag schieten, d.w.z. in uitgeholde bussen of kanonnetjes poeder met geweldige knallen tot ontploffing brengen. De diepere verklaring daarvan is zonder twijfel dat vanouds lawaai als een afweermiddel geldt tegen kwade geesten; alles wat de nieuwe echt kan bedreigen moest op afstand worden gehouden. Toch is het zo goed als zeker dat die primaire betekenis al lang teloor is gegaan en dat het schieten werd gezien als een traditionele uiting van vreugde" (3).

3. Wanneer schiet men?

De gelegenheden waarbij in een dorp geschoten werd waren de volgende:

- 1. de processies: wanneer het H. Sacrament doorkwam of bij de kapelletjes waar de zegen gegeven werd met het H. Sacrament.
- 2. de eerste mis van een priester: bij de eremis van Jozef Poels in Kwerps werd er geschoten tijdens de consecratie. Iemand gaf een teken van uit het sleutelgat van de kerk om op het juiste moment te schieten (4).
- 3. de huwelijken: tot driemaal toe :
 - a) de avond te voren: bij de bruidegom, die voor de nodige bakken bier zorgt. Soms schoot men ook op twee plaatsen wanneer bruid en bruidegom uit verschillende gemeenten kwamen (5).
 - b) voor het vertrek naar de kerk bij de bruid
 - c) aan de kerk na de huwelijksinzegening
- 4. de gouden bruiloften (6)

4. Schieten met de processies te Everberg, te Erps en te Kwerps

We vonden voorbeelden hiervan in Everberg, Erps en Kwerps. In de kerkrekeningen van Everberg (Vlaams-Brabant) vonden we reeds in de 17de eeuw sporen van schieten met de processies. De rekening van de kerk van Everberg van 1649 vermeldde: "item betaelt de poeder om uyt te deylen aen schutters die de processie op den kermisdach hebben vereert naer oude gewoonte 3 gulden". De rekening van 1652 vermeldde: "gegeven aen poeder dat is verschoten op den 12 may 1652 kermisdach deser parochie 6 gulden 14 stuivers" (7).

5. De verschillende systemen van schieten

Men schoot met de volgende instrumenten:

hartje branden gebeurde gewoonlijk in de straat zelf, vooral wanneer het een betonnen baan was. Dat was echter een probleem aan de woning in Weebroekweg nr. 2 te Erps-Kwerps (Vlaams-Brabant). De Weebroekweg was in die tijd nog een aarden weg. Er waren alleen wat kasseien om de Leuvensesteenweg op te rijden. Tegen 'De Koning van Spanje' was echter een stuk beton, waaronder een oude zijk- of beerkelder lag. Daar werd het hartje dan ingebrand.

12. Veldkanonnetjes

De laatste uitvinding wat betreft schieten was het veldkanon of het vogelschrikkanon. Het veldkanon dient om de gewassen te beschermen. Het is een moderne vogelschrik. De kanonnen geven een luide knal en de vogels blijven uit de buurt, maar de burens klagen van lawaaihinder. Het veldkanon werkt met butaangas. Om een bepaalde tijd gaat een schot af. Dit systeem werkt automatisch.

13. De traktatie bij het schieten

Het Nieuwblad van 8 mei 1974 gaf een beeld van deze traditie: "De schutters moesten wel op tijd hun drank hebben. De traktatie bestond uit een fles jenever en enkele bakken bier... en geld om nog meer jenever en bier te kopen. Want schieten met al die rook maakt dorstig. En die 'kamerkes' hebben menige schutter één of twee vingers gekost! Gevaarlijk werk immers als ge al een goed stuk op hebt."

In Kwerps kregen diegenen die schoten een vat bier. In Meerbeek (Vlaams-Brabant) kregen we de volgende rekening: "Hier heeft u een voorbeeld van wat men 6 jaar geleden gaf aan zo een groep van 4 à 5 mannen: 5 flessen sterk drank, 4 bakken bier, 2 X 500 fr en 2 X 1000 fr". Dat was traktatie rond 1968.

In Buken (Vlaams-Brabant) schonk men in de winter 'druppels', dus jenever. Men hoorde dan soms ook flauwe schoten. De schieters hadden dan onvoldoende poeder ter beschikking of teveel 'druppels' gedronken. In Zemst-Laar (Vlaams-Brabant) schonk men bier en jenever.

14. De toekomst van dit erfgoed

De laatste jaren wordt er ook nog geschoten in de gemeente Kortenberg, doch minder dan vroeger. Er zijn ook veel minder huwelijken dan vroeger. Men mag nu maar tot 22 u schieten. We hopen dat de traditie van het schieten toch niet zal verdwijnen. Het is erfgoed dat bewaard moet blijven. Dat erfgoed maakt ook het verschil tussen stad en platteland, tussen verstedelijking en het landelijk karakter.

steel was conisch. Men klopte op het voorstuk met een voorhamer. Er waren 2 mannen nodig: één om te kloppen en één om vast te houden. De steel was wat schuin omhoog naar achter toe (12).

In Zaventem had men een 'fonten' blok 10 cm breed en 5 cm dik met 6 à 8 gaten. Er waren twee mannen nodig voor het schieten. Men had een haak van 1 m met een voorstuk dat men in de gaten plofte. Men sloeg op de haak met een voorhamer. Wie schoot was bijna doof. Het aantal slagen steeg naar het einde van de schietpartij toe (13).

11. Een 'fonten' blok met de grote buizen

De 'fonten blok' of de balk bleef dezelfde. Nu schiet men met een buis, waarrond een huls zit met een handvat aan. Deze huls kan men optrekken en naar beneden duwen (het systeem van een fietspomp). Het onderste deel van die buis zette men vast in de gietijzeren blok met gaten. In elk gat legde men een mengsel van geel (zwavel of solfer) en wit poeder (caliumchloraat). Dit stuk ijzer heeft ook zijgaten om de druk op te vangen. Wanneer men de huls met het handvat naar beneden duwt, wordt een sterke drukking op deze poeders uitgeoefend en het zaakje ontploft. Dat is wel gevaarlijk voor het gehoor en men stopte dan ook best watten in de oren. De buis had een veer onderaan. Het was een buis in een buis. Eén man alleen klopte hiermee (14).

De laatste schoten werden ook gegeven door bruid en bruidegom, met hoge laarzen aan en met 'watte' in de oren. Dat is traditie. Het schieten eindigde met het branden van een hart met de initialen van bruid- en bruidegom in de beton. Men gebruikte hiervoor de overschot van het schietpoeder en dat werd in brand gestoken. Dat was ook zo bij mijn huwelijk: "Op 29 maart 1980 ben ik te Kortenbergh gehuwd. Mijn echtgenote Greta Schroven droeg het bruidsboekje van haar grootmoeder Marie Van Craenenbroeck. We trouwden per koets. De avond voor het huwelijk werd er te Schoonaarde voor ons deur geschoten. Het hartje met H en G van Henri en Greta moest erbij. De geburen kwamen meevieren" (15). Dat

- 1. Melkkruiken en verfpotten
- 2. Bierkapsulletjes met hamer
- 3. Kanonnetjes
- 4. De plank met gaten
- 5. De jachtgeweren, revolvers en fusées
- 6. Een 'fonten' blok met een haak en een voorhamer
- 7. De 'fonten' blok met buizen
- 8. De veldkanonnetjes

6. Melkkruiken met carbuur of carbid-schieten

Schieten met melkkruiken was in het Dijleland algemeen in het interbellum, maar men kent het ook in het Oosten van Nederland. We gaan daarvoor naar de Achterhoek in de provincie Gelderland. Het gebied ligt tussen de IJssel, de Oude IJssel, de Duitse grens en de Overijsselse streken Salland en Twente.

We geven hierbij een beeld van het carbid-schieten: "Het schieten was een bijzondere gebeurtenis, meestal 's avonds bij het ouderlijk huis van de bruid. Het carbid-schieten is oorspronkelijk een heel oud gebruik. De bedoeling hiervan was om boze geesten weg te jagen met het lawaai en de vruchtbaarheid te bevorderen. Eigenlijk kwam het er op neer dat men weer eens een aanleiding had om gezellig een borreltje te drinken. Onder de nodige zinspelingen ging het knallen net zo lang door, tot de schutters het nodige boksebier werd aangeboden". Hoe schoot men nu in het Achterland? "In een melkbus werd onder een gaatje gemaakt. In de melkbus wordt carbid en water tot een gasvormig mengsel geschud. Hierna werd een lange stok aangestoken en de vlam werd in de melkbus gestoken. Een flinke explosie was het gevolg en het deksel knalde er met een oorverdovend lawaai vanaf. Die knal was soms wel tot 'n kilometer of 5 in de omtrek te horen." (8) Carbid of carbuur is caliumcarbide CaC_2 . Het was gemakkelijk verkrijgbaar aangezien de fietsen met carbuurlampen verlicht werden tijdens het interbellum.

Voor W.O.II schoten Kamiel en Leonard Vanderveken bij huwelijken te Diestbrug onder Erps (Vlaams-Brabant) met melkkruiken. Hier werd eerst het deksel goed op vastgezet. In de bodem van de kruik werd een gaatje gemaakt, waarin een wiekje (een lont) gestoken werd langs waar onmiddellijk de carbuur met een lucifer in brand gestoken werd. De kokende carbuur deed het deksel van de kruik vliegen en dat gaf de slag. Te Diestbrug plaatste men de melkkruik in een bietengroep om het te verwegvliegen van het deksel tegen te gaan. Te Beisem (Vlaams-Brabant)

bond men de melkkruik aan een boom. In Huldenberg (Vlaams-Brabant) werd de melkkruik stevig vastgezet in de grond (9). In Sint-Gillis-Waas (Oost-Vlaanderen) gebruikte men een lege verfpot die men op de zijde legde en klemde onder de voet bij het aansteken met een lucifer. Hoe steviger het deksel vooraf op de verfpot kon gezet worden, hoe groter de knal.

Te Steenokkerzeel (Vlaams-Brabant) werd het deksel van de melkkruik vervangen door een stuk hout dat op de melkkruik geklopt was. Dit werd er met een hamer opgeklopt. Het afgaan van dit stuk hout bracht het lawaai tot stand. Wanneer men goed 'wit' stond met een 'choreaal' (koorknaap), dan kon men 'een wiekske van de kaarsen' krijgen om als lont te gebruiken. Te Wambeek-Steenokkerzeel bouwde men rond 1920 een melkkruik op een 'heuts' of mallejan om beter te kunnen schieten (10).

7. Bierkapsullekes met schietpoeder

Later schoot men met gewone 'bierkapsullekes' of bierkroontjes, waar

men gele 'solfer'(zwavel) met een wit poeder inlegde. Daarna klopte men met een grote hamer op het schietpoeder en het geheel ontplofte.

8. Kanonnetjes of 'kamertjes' met schietpoeder

Het Nieuwsblad van 8 mei 1974 gaf een beeld van de 'kanonnekes' of 'kamerkes': "Wordt er bij u in de buurt nog geschoten wanneer er een trouw is? Vooral in de buurtschap van de bruid dan? Enkele schoten 's avonds, 's morgens heel vroeg de volle klok en natuurlijk ook als de bruidegom komt en de bruidstoet naar 't gemeentehuis of naar de kerk trekt. Dat duurt dan tot 't poeder verschoten is. Men schoot vroeger om lawaai te maken en men maakte lawaai om de boze geesten op de vlucht te jagen voor 't jong koppel. Vroeger schoot men met 'kanonnekes' of 'kamerkes' met poeder of buskruit erin en dan met proppen gazettepapier en een houten stok vastgeklopt. Met de lange gloeiende ovenpook werd de 'lont' dan aangestoken. Gevaarlijk werk. Maar de slagen kon men twee uren ver horen?".

Laurent Van Hove gaf het volgende beeld: "Een kanon woog 2 kg. Het was hol. Onderaan was een gat om fijn gekorrelt poeder in te brengen. Bovenaan duwde men er krantenpapier in vast. Men maakte het papier vochtig om goed te plakken. In de omgeving moest een vuurtje zijn. Het ideaal was het fornuis voor de varkensdrank. Men stak het kanon beneden aan met een haak of een pook. Het kon een 'reutelaar' zijn om het brood uit de oven te halen. Deze haak moest gloeiend heet zijn (11).

9. De plank met gaten, jachtgeweren, revolvers en fusées

In Nederokkerzeel (Vlaams-Brabant) schoot men met een plank met gaten in. Daar legde men het kruit in. Men legde er een stuk ijzer met een lang handvat in en men sloeg hier met de hamer op. De trouwer zelf gaf het laatste schot.

In Zaventem (Vlaams-Brabant) schoot 'Susse van 't pachthof' met zijn jachtgeweer bij huwelijken. Men schoot ook met revolvers, geweren en ook fusées werden afgeschoten bij huwelijken. Dat schieten was vrij algemeen in Europa. Een toeristisch voorbeeld : Kreta. In Kreta bestond de traditie om geweschoten te lossen van verschillende vuurwapens waardoor de Kretenzers hun goedkeuring van het huwelijk toonden. Dit is nu illegaal omwille van verschillende ongevallen met dronken schutters en feestvierders.

10. Een 'fonten' blok, een haak en een voorhamer

In Buken (Vlaams-Brabant) haalde men de balk met 3 gaten bij de smid van Ruisbeek (Kampenhout, Vlaams-Brabant). Dat was een 'fonten' of gietijzeren blok. De gaten waren conisch. In de balk waren ook gaten om de druk weg te krijgen. Ook de pin van het voorstuk met een lange